

WDZYDZKI PARK KRAJOBRAZOWY

PLAN OCHRONY WDZYDZKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO

OPERAT KSZTAŁTOWANIA FUNKCJI TURYSTYCZNEJ, REKREACYJNEJ I EDUKACYJNEJ

G D Y N I A 2 0 2 1 r .

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014 – 2020 w ramach projektu „Opracowanie projektów planów ochrony parków krajobrazowych wchodzących w skład Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych”, Oś Priorytetowa 11: Środowisko, Działanie: 11.4 Ochrona Różnorodności Biologicznej oraz przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku

Zespół autorski:

dr Bernadetta Zawilińska

mgr Michał Witkiewicz

Spis treści:

I.	CZĘŚĆ I – CHARAKTERYSTYKA I DIAGNOZA STANU	5
1.	Wstęp.....	5
2.	Metodyka prac	7
3.	Analiza materiałów wyjściowych	8
4.	Omówienie dotychczasowych sposobów i zasad udostępniania Parku w celach edukacyjnych i turystyczno-rekreacyjnych.....	11
5.	Charakterystyka i ocena walorów turystyczno-rekreacyjnych.....	20
5.1.	Walory przyrodnicze.....	20
5.2.	Walory antropogeniczne	26
6.	Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne na obszarze Parku i w jego otoczeniu	28
6.1.	Baza noclegowa.....	28
6.2.	Baza żywieniowa	41
6.3.	Dostępność komunikacyjna	44
6.4.	Infrastruktura towarzysząca	52
7.	Charakterystyka ruchu turystycznego na obszarze Parku i w jego otoczeniu.....	56
7.1.	Wielkość i struktura ruchu turystycznego	56
7.2.	Formy turystyki i rekreacji	62
7.3.	Percepcja przestrzeni turystycznej Parku	63
8.	Identyfikacja i ocena zagrożeń związanych z użytkowaniem turystyczno-rekreacyjnym Parku.....	66
8.1.	Istniejące i potencjalne zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne	66
8.2.	Obszary problemowe	74
8.3.	Ocena zmian wykorzystania obszaru Parku w zakresie turystyki, rekreacji i edukacji	77
9.	Określenie chłonności oraz przepustowości turystycznej Parku	78
	CZĘŚĆ II – STRATEGIA OCHRONY.....	81
10.	Koncepcja udostępniania turystyczno-rekreacyjnego i edukacyjnego Parku	81
10.1.	Główne kierunki rozwoju turystyki i rekreacji	82
10.2.	Strefy udostępniania turystyczno-rekreacyjnego	84
10.3.	Określenie sposobów i zasad udostępniania	86
10.4.	Działania w zakresie kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej	88
10.5.	Sposoby monitorowania skuteczności ochrony.....	95
10.6.	Proponowane elementy zagospodarowania turystycznego do realizacji bądź modernizacji.....	95
10.7.	Zasady zagospodarowania obszarów rekreacyjnych	99
10.8.	Proponowane działania badawcze i edukacyjne	100
11.	Prognoza stanu w perspektywie 20-letniej	105
12.	Wnioski do dokumentów strategicznych i planistycznych	106
	Spis rycin	107
	Spis tabel.....	108
	Spis fotografii	109
	Literatura	110
	Załącznik nr 1. Charakterystyka ważniejszych pozycji literaturowych.	114

CZĘŚĆ I – CHARAKTERYSTYKA I DIAGNOZA STANU

1. Wstęp

Niniejsze opracowanie tematyczne – Operat kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej – zostało przygotowane na potrzeby realizacji projektu Planu ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, uwzględniającego zakres planów zadań ochronnych obszarów Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie PLH220034, Młosino-Lubnia PLH220077 oraz Bory Tucholskie PLB220009.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody nie zawiera żadnego uszczegółowienia celów, zakresu tematycznego i metod sporządzania planów ochrony parków krajobrazowych. Te zostały określone Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody.

Zgodnie z interpretacją Ustawy plany ochrony są dokumentami planistycznymi o nie sprecyzowanym w ustawie charakterze prawnym, nie są kategorią planów zagospodarowania przestrzennego, ale są wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Plany ochrony są aktami polityki przestrzennej w parkach, aktami mającymi podstawę ustawową i z mocy ustawy o ochronie przyrody mającymi pierwszeństwo przed miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego obejmującymi tereny parku.

Ustawa określa wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe jako te wartości, które winny być chronione w parku. Nie wymienia wartości krajobrazowych, gdyż one figurują ukryte w nazwie parku, a poza tym krajobraz jest odzwierciedleniem pozostałych wartości.

Nawiązując do ustaleń Ustawy można stwierdzić, że celem planu ochrony parku krajobrazowego jest stworzenie podstaw polityki przestrzennej oraz określenie zasad, kierunków i form działania, umożliwiających zachowanie, popularyzację i upowszechnienie wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych parku w warunkach racjonalnego gospodarowania.

Wdzydzki Park Krajobrazowy położony jest w północno-zachodniej części Borów Tucholskich, na południowo-zachodnim skraju województwa pomorskiego, w powiecie kościerskim, 70 km na południowy-zachód od miasta Gdańska.

Obecnie obowiązująca prawnie powierzchnia Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, określona uchwałą nr 145/VII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r., wynosi 17 832 ha, a otuliny parku 15 208 ha.

Aktualnie zweryfikowana powierzchnia geometryczna obszaru Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, po zestandaryzowaniu przebiegu jego granicy względem obowiązujących danych podziałów ewidencyjnych i administracyjnych, a w przypadku ich braku względem

wyraźnie identyfikowalnych obiektów terenowych, wynosi 18 046,12 ha, a otuliny parku, mająca za zadanie zabezpieczać obszar Parku przed zagrożeniami zewnętrznymi, 15 234,41 ha. W granicach Parku znajdują się grunty administrowane przez pięć gmin: Kościerzyna, Dziemiany, Karsin, Lipusz, Stara Kiszewa oraz Lasy Państwowe, na których gospodarują Nadleśnictwa Kościerzyna i Lipusz.

Decyzją obradującej w Paryżu Międzynarodowej Rady Koordynacyjnej programu Człowiek i Biosfera, 2 czerwca 2010 r. Wdzydzki Park Krajobrazowy wraz z trzema innymi parkami został włączony do Rezerwatu Biosfery „Bory Tucholskie”. Jest to wyznaczony obszar chroniony zawierający cenne zasoby przyrodnicze, z wieloma naturalnymi ekosystemami wodnymi, torfowiskowymi i leśnymi. Teren ten pełni trzy zasadnicze funkcje: ochronną – wkład w ochronę krajobrazu, ekosystemów, gatunków i odmian; rozwojową – stworzenie możliwości ekonomicznego i społecznego rozwoju, zrównoważonego kulturowo i ekonomicznie; wspierania logistycznego – poprzez edukację ekologiczną, szkolenia, badania i monitoring w odniesieniu do lokalnych, regionalnych, narodowych i globalnych zagadnień związanych z ochroną i zrównoważonym rozwojem.

Walory turystyczno-rekreacyjne nazywane są zamiennie walorami turystycznymi, zasobami turystycznymi lub dobrami turystycznymi (Warszyńska, Jackowski 1979, Kowalczyk, 2002, Lijewski, Mikułowski, Wyrzykowski, 2008). Walory turystyczne dzieli się najczęściej na: przyrodnicze i antropogeniczne (kulturowe). Podział ten jest oparty na zasobach stanowiących o atrakcyjności danego obszaru. Zasoby turystyczne wraz z infrastrukturą turystyczną oraz sferą promocji tworzą produkt turystyczny. Wartość zasobów turystycznych, atrakcyjność produktu turystycznego są zmienne, uzależnione od wielu czynników przyrodniczych, kulturowych, społecznych i ekonomicznych. W krajobrazie pojeziernym można jednak wskazać preferowane formy zajęć rekreacyjnych, a więc preferowane typy zasobów i produktów turystycznych. Podstawą spędzania czasu wolnego na pojezierzach są wody powierzchniowe. Kąpiel, plażowanie, zajęcia sportowe związane z wodą zajmują większą część czasu turystów. Ważnymi formami aktywności są także wycieczki piesze, rowerowe, samochodowe, a także coraz częściej narciarskie.

Formy zajęć rekreacyjnych, zmienne przede wszystkim w zależności od wieku i poziomu wykształcenia, są podstawą analizy oddziaływania turystyki na środowisko, a więc formułowania wskazań związanych z ograniczaniem presji i ochroną przyrody. Dla obszarów ochrony przyrody, takich jak parki krajobrazowe, istotne są również inne uwarunkowania, przede wszystkim wiodąca rola ochrony i wzrostu ruchu turystycznego ze względu na atrakcyjność obszarów. Należy przy tym uwzględnić skutki edukacji ekologicznej.

W przypadku zagospodarowania, użytkowania i udostępniania Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego (WPK) konieczne jest pogodzenie potrzeb społecznych, związanych z lokalnym i regionalnym użytkowaniem parku, przy równoczesnej realizacji celów ochrony.

2. Metodyka prac

W celu sporządzenia Operatu kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej powołano zespół autorski w wymienionym na wstępie składzie. Następnie dokonano podziału pracy oraz rozdzielenia tematyki, jednocześnie opracowując plan pracy.

W miesiącach lipiec-wrzesień 2020 r. przedstawiciele zespołu prowadzili badania terenowe, podczas których przeprowadzone zostały wywiady środowiskowe i konsultacje z podmiotami związanymi z rozwojem zagospodarowania turystycznego i obsługą turystów oraz lokalnymi inwestorami. W trakcie prac zespołu dyskutowano nad aktualnymi sposobami i zakresem udostępnienia obszaru WPK na potrzeby turystyki i rekreacji w kontekście potrzeb zachowania zasobów przyrodniczych parku oraz kierunkami i strategią jego udostępnienia w perspektywie obowiązywania planu ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego.

Równolegle wykonano inwentaryzację walorów turystycznych oraz bazy noclegowej, a także innych elementów zagospodarowania na użytek rekreacji. Prowadzono również prace terenowe związane z identyfikacją miejsc problemowych, w których aktualny sposób udostępnienia obszaru WPK powoduje negatywne oddziaływania na zasoby przyrodnicze. Pracujące w tym okresie specjalistyczne zespoły przyrodnicze, w ramach identyfikacji zagrożeń dla poszczególnych elementów przyrody określiły również obszary i miejsca, gdzie stwierdzono występowanie negatywnych oddziaływań na przyrodę wynikających z rekreacyjnego, czy też turystycznego wykorzystania WPK. Obszary problemowe były następnie szczegółowo diagnozowane z zespołem ekspertów ds. zagadnień turystycznych, w celu określenia przyczyn problemu i możliwości oraz sposobów ich rozwiązania. W większości przypadków określenie metod rozwiązania konfliktów wymagało ponownej wizyty w terenie i lokalnej analizy warunków terenowych, logistycznych, itp. uwarunkowań lokalnych.

W celu charakterystyki ruchu turystycznego na omawianym terenie w miesiącu sierpniu 2020 r. przeprowadzone zostały badania ankietowe turystów i rekreantów w wybranych miejscowościach regionu.

Zorganizowano także spotkanie robocze w siedzibie Parku oraz konsultacje społeczne wybranych zagadnień z zakresu udostępniania obszaru WPK.

Prace analityczne obejmujące analizę materiałów źródłowych były prowadzone przy wykorzystaniu materiałów zgromadzonych na stronach internetowych Parku, a także opublikowanych w ogólnodostępnych materiałach naukowych wielu ośrodków badawczych. Zgromadzony materiał badawczy umożliwił opracowanie koncepcji turystycznego WPK.

Etap końcowy prac polegał na kameralnym opracowaniu i analizie zebranych materiałów za pomocą metod statystycznych i kartograficznych.

3. Analiza materiałów wyjściowych

Niniejsze opracowanie zostało wykonane przy wykorzystaniu zgromadzonych materiałów, a także publikacji z zakresu ochrony i wykorzystania walorów turystycznych oraz zagospodarowania przestrzennego obszaru Parku i innych terenów o podobnych cechach. Wśród materiałów archiwalnych w szczególności należy wyróżnić:

- studia problemowe wykonane w związku z przygotowaniem „Planu zagospodarowania przestrzennego zespołu jednostek rekreacyjnych Rejonu Jezior Wdzydzkich” opracowanego przez zespół autorski pod kierunkiem A. Walickiego w Wojewódzkiej Pracowni Urbanistycznej w Gdańsku w latach 1969-71,
- projekt „Planu zagospodarowania przestrzennego Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego” wykonany przez zespół pod kierunkiem R. Szurowskiego w Biurze Planowania Przestrzennego w Gdańsku w latach 1981-84,
- projekt „Operatu ochrony walorów rekreacyjnych i zagospodarowania przestrzennego WPK” wykonany przez zespół pod kierunkiem F. Pankau i M. Przewoźniaka w Biurze Projektów i Wdrożeń Proekologicznych Proeko w Gdańsku w latach 1997-98.

Wśród innych materiałów źródłowych, które wykorzystano do opracowania niniejszego operatu wymienić należy:

- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gmin: Kościerzyna, Stara Kiszewa, Karsin, Dziemiany i Lipusz,
- Materiały do monografii przyrodniczej regionu gdańskiego. Tom 4 (2001),
- Uwarunkowania i kierunki rozwoju turystyki w województwie pomorskim (2004),
- sprawozdania roczne z funkcjonowania Zielonej Szkoły w Schodnie,
- wydawnictwa edukacyjne WPK,
- akty prawne w formie ustaw i rozporządzeń,
- dane statystyczne z Banku Danych Lokalnych GUS oraz roczników statystycznych,
- dane pochodzące z Banku Danych o Lasach,
- dane zgromadzone w trakcie badań terenowych metodą obserwacji,
- dane statystyczne dotyczące frekwencji w Muzeum - Kaszubskim Parku Etnograficznym im. T. i I. Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich,
- wyniki ankiet dotyczących ruchu turystycznego na obszarze Parku przeprowadzonych wśród turystów odwiedzających w 2020 r.,
- dane lokalnych organizacji turystycznych, w tym stowarzyszeń agroturystycznych.

Wśród ogólnodostępnej literatury przedmiotu szczególnie wartościowymi pozycjami dla autorów opracowania okazały się być:

- Andrzejewski E., 1979, Stan i kierunki rozwoju gospodarki turystycznej [w:] B. Augustowski (red.), Pojezierze Kaszubskie, GTN, Gdańsk;

- Białoś M, Kopeć H., 1986, Wstępna ocena krajobrazu Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego dla potrzeb planowania przestrzennego, Zeszyty Naukowe Wydziału BGiO UG, Geografia, t. 15, s. 71-82;
- Bródka S., 2010 (red.), Praktyczne aspekty ocen środowiska przyrodniczego, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań;
- Deja W., 2001., Przydatność rekreacyjna strefy brzegowej jezior Polski, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań;
- Drzewiecki M. 1980, Rola turystyki w rozwoju ekonomicznym wsi pomorskich, Instytut Turystyki, Warszawa;
- Drzewiecki M. 1992, Wiejska przestrzeń rekreacyjna, Instytut Turystyki, Warszawa;
- Kistowski M., Lipińska B., Korwel-Lejkowska B., 2006, Walory, zagrożenia i propozycje ochrony zasobów krajobrazowych województwa pomorskiego [w:] J. Czochański, M. Kistowski (red.), Studia przyrodniczo-krajobrazowe województwa pomorskiego, Wydawnictwo Tekst, Bydgoszcz;
- Kostrowicka A., Solińska-Górnicka B., 1973, Ekologiczno-gospodarcza ocena warunków naturalnych na potrzeby rekreacyjnego zagospodarowania rejonu jezior wdzydzkich, Biuletyn Instytutu Urbanistyki i Architektury, t. 32, s. 59-91;
- Przewoźniak M., Czochański J., 2020, Przyrodnicze podstawy gospodarki przestrzennej. Ujęcie proekologiczne, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

Na szczególną uwagę zasługują przede wszystkim te prace, w których zawarto wyniki indywidualnych badań terenowych, zwłaszcza te, które odnoszą się do zagadnień chłonności turystycznej Parku oraz zmian zachodzących w jego środowisku przyrodniczym pod wpływem użytkowania turystycznego poszczególnych obszarów i obiektów.

Ważnym uzupełnieniem prac badawczych publikowanych w różnych ośrodkach naukowych, a odnoszących się do problematyki turystyki i ochrony przyrody w WPK, były także prace licencjackie, magisterskie i doktorskie. Szczególnie pomocne okazały się tu być prace A. Korowickiego pt. „Zaplecze turystyczne Trójmiasta” (1984), K. Szarejko pt. „Wykorzystanie tradycji środowiska kulturowego Kaszub i Kociewia w kształtowaniu zabudowy letniskowej” (1984) i K. Nowickiej pt. „Rola muzeów etnograficznych w procesie kształtowania tożsamości regionalnej” (2015).

Przydatne informacje zgromadzono również na podstawie dostępnych przewodników i materiałów kartograficznych w postaci map turystycznych, tematycznych i problemowych, w tym m.in.:

- Geologiczny szlak rowerowy we Wdzydzkim Parku Krajobrazowym, 2020, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
- Przyrodniczy szlak pieszy w Juszkach, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;

- Geomorfologia obszaru WPK, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
- Przyrodniczy szlak rowerowy Kościerzyna—Wdzydze, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
- Przyrodniczy szlak rowerowy Lipusz—Wdzydze, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
- Przyrodniczy szlak rowerowy Schodno-Wdzydze, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
- Przyrodniczy szlak pieszy Wokół jeziora Rzuno, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
- Przyrodniczy szlak pieszy we Wdzydzach, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
- Przyrodniczy szlak pieszy Szlakiem pięciu jezior, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
- Przyrodniczy szlak pieszy w Juszkach, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
- Wałdoch K. (red.), 2011, Przewodnik. Ścieżki przyrodniczo-edukacyjne Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Stolem”, Lipusz;
- Wdzydzki Park Krajobrazowy. Informator przyrodniczo-turystyczny, 2011, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna.
- Wdzydzki Park Krajobrazowy. Mapa turystyczna 1:25 000, 2014, Eko-Kapio, Gdańsk.
- Wdzydzki Park Krajobrazowy. Okolice Kościerzyny i Bytowa. Mapa turystyczna 1:50 000, 2010, Plan, Wrocław.

W wielu przypadkach, szczególnie braku lub w celu uzupełnienia danych, cennym źródłem informacji okazały się być zasoby internetowe, przy czym korzystano głównie z oficjalnych serwisów organizacji rządowych i samorządowych oraz przedsiębiorstw i organizacji turystycznych. Pomocne okazały się również internetowe serwisy turystyczne prezentujące obiekty zakwaterowania wg rodzajów (m.in. www.noclegi.pl, www.eholiday.pl, www.e-meteor.pl, www.agroturystyka.pl), które pozwoliły na poszerzoną charakterystykę bazy noclegowej analizowanego regionu.

4. Omówienie dotychczasowych sposobów i zasad udostępniania Parku w celach edukacyjnych i turystyczno-rekreacyjnych

Podstawą prawną funkcjonowania Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego jest Uchwała Nr 145/VII/11 (ze zmianami z dnia 16 sierpnia 2016 r. wprowadzonymi Uchwałą Nr 260/XXIV/16) Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, wprowadzając obowiązujące w nim zakazy i ograniczenia oraz Rozporządzenie Wojewody Pomorskiego nr 6/2001 z dnia 7 sierpnia 2001 r. ustanawiające Plan ochrony WPK.

Wdzydzki Park Krajobrazowy (WPK) jest obszarem chronionym ze względu na występujące na jego obszarze duże wartości przyrodnicze, kulturowe i krajobrazowe. Działalność gospodarcza i życie społeczne rozwijane na obszarze Parku powinna być zgodna z zasadami rozwoju zrównoważonego i nie może powodować pomniejszenia lub utraty wartości tego obszaru. Poszczególne rodzaje działalności gospodarczej muszą być nieuciążliwe dla przyrody oraz zharmonizowane ze środowiskiem kulturowym i krajobrazem, a jednocześnie muszą umożliwiać odpowiednie warunki życia mieszkańców Parku i podnoszenie ogólnego poziomu cywilizacyjnego.

Na obszarze Parku preferowane są rodzaje działalności gospodarczej i aktywności społecznej o ugruntowanej regionalnej tradycji, wykorzystujące specyfikę dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego i umiejętności miejscowej ludności.

Podstawowymi celami ochrony Parku są:

- zachowanie unikatowych form ukształtowania terenu, w tym charakterystycznych dla krajobrazu sandrowego: rynien jeziornych, dolin rzecznych i niecek wytopiskowych, a także wzniesień morenowych,
- utrzymanie spójności przestrzennej ekosystemów leśnych i ich renaturalizacja, z uwzględnieniem potrzeb ochrony siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin, grzybów i zwierząt oraz ich siedlisk,
- aktywna ochrona półnaturalnych fitocenoz nieleśnych,
- ochrona śródleśnych torfowisk oraz jezior lobeliowych i oczek wodnych – w szczególności występujących tam siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt,
- ochrona i utrzymanie naturalnej struktury hydrograficznej charakterystycznej dla obszarów sandrowych oraz przeciwdziałanie pogarszaniu jakości wód powierzchniowych,
- utrzymanie naturalnej różnorodności fauny oraz tworzenie warunków umożliwiających restytucję gatunków, a w szczególności troci jeziorowej i raka szlachetnego,
- ochrona swoistych wartości historycznych i kulturowych, w szczególności zabytkowych układów ruralistycznych i tradycyjnych form budownictwa oraz dziedzictwa kultury materialnej i niematerialnej ludności kaszubskiej,
- ochrona i rewaloryzacja mozaiki krajobrazu leśnego i rolniczego, a także specyficznych wewnątrz krajobrazowych oraz przedpoli punktów i ciągów widokowych,

- oszczędne użytkowanie i planowe, kompleksowe kształtowanie przestrzeni uwzględniające ochronę walorów krajobrazowych, w tym lokalnego krajobrazu kulturowego.

W dotychczas obowiązującym Planie ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego określono, że działalność rekreacyjna ma umożliwić uzyskiwanie wysokiej efektywności rekreacyjnej oraz trwałość wykorzystania walorów rekreacyjnych Parku, a aktywność rekreacyjna w poszczególnych częściach Parku ani w żadnym jego fragmencie nie może naruszać wartościowych elementów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, powodować istotnego obniżenia wartości cennych dla innych funkcji Parku.

Wśród szczegółowych celów ochrony walorów rekreacyjnych WPK wymieniono:

- zachowanie wartości przyrodniczych przez: ochronę czystości wód i stosunków wodnych, stabilizację siedlisk leśnych, wyłączenia spod typowej gospodarki leśnej lasów o najwyższych wartościach rekreacyjnych, ochronę torfowisk, zachowanie i wyeksponowanie atrakcji przyrodniczych itd.;
- zachowanie kulturowych wartości krajoznawczych takich jak: historyczne układy ruralistyczne, obiekty zabytkowe, rezerваты kulturowe, miejsca historyczne i pamiątkowe, folklor itp.;
- zachowanie wartości krajobrazowych poprzez: ochronę wnętrza krajobrazowych o dużej ekspozycyjności, wykluczenie lokalizacji inwestycji powodujących degradację krajobrazu, zachowanie kompleksów leśnych, likwidację niekorzystnych zmian antropogenicznych, dysharmonijnych w krajobrazie itp.;
- zachowanie szczególnych walorów rekreacyjnych i możliwości ich wykorzystania dla różnorodnych form rekreacji tj. akwenów wodnych, lasów oraz rzeźby terenu;
- stworzenie takich warunków bytowych dla uczestników rekreacji, aby uzyskać i zachować właściwe proporcje między zainwestowaniem obszaru i organizacją ruchu turystycznego a terenami chronionymi przed ingerencją człowieka.

Założono, że w Parku powinna być rozwijana przede wszystkim turystyka krajoznawcza i specjalistyczna (wędrowki piesze i spacer, wędrowki i sporty wodne, pływanie, wędkowanie, jazda konna, turystyka rowerowa i rekreacyjna jazda na rowerze, sporty zimowe), a także wypoczynek pobytowy, z preferencją dla form ogólnodostępnych.

Wśród zasad ochrony, użytkowania i zagospodarowania walorów rekreacyjnych na terenie całego Parku wymieniono m.in.:

- zachowanie aktualnego stanu brzegów jezior z wyjątkiem odcinków przekształconych, wymagających rewaloryzacji istniejących obiektów budowlanych i zespołów zabudowy,
- preferowanie rozwoju rekreacyjnej bazy noclegowej na bazie istniejącej zabudowy mieszkalnej (wynajem kwater), zagrodowej (agroturystyka),
- wykorzystywanie istniejących obiektów szkolnych na rekreację oraz zamianę niewykorzystanych obiektów rolniczych i przemysłowych na noclegowe obiekty rekreacyjne lub obiekty obsługi rekreacji,

- przekształcanie istniejących obiektów wczasowych i turystycznych w zaplecze obsługi turystyki kwalifikowanej,
- możliwość lokalizacji nowych obiektów rekreacyjnych wyłącznie na podstawie planów zagospodarowania przestrzennego wykonywanych dla całych zespołów zorganizowanej działalności inwestycyjnej,
- możliwość budowy ogólnodostępnych obiektów rekreacyjnych o wielkości do 75 miejsc noclegowych, o pełnym wyposażeniu w infrastrukturę ochrony środowiska, o architekturze dostosowanej do otoczenia, nawiązującej do tradycji regionalnej,
- możliwość realizacji ogólnodostępnych ośrodków sportowo-rekreacyjnych z różnorodnymi zestawami urządzeń (boiska, siłownie, sauny, ścieżki zdrowia, baseny kąpielowe) z pokojami gościnnymi na działkach o minimalnej powierzchni 2 ha,
- wymóg realizacji obiektów organizujących penetrację turystyczną (trasy spacerowe, ścieżki rowerowe, miejsca piknikowe itp. wraz z wyposażeniem w małą architekturę) w konsultacji z Parkiem (na terenach leśnych administrowanych przez Lasy Państwowe w konsultacji z tą instytucją),
- możliwość urządzania obozowisk poza gruntami leśnymi wyłącznie w miejscach wyznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- wprowadzenie maksymalnej liczby 75 miejsc noclegowych na kempingach i polach biwakowych,
- wprowadzenie maksymalnej liczby 30 koni w obiektach obsługi rekreacji konnej,
- możliwość używania urządzeń nagłaśniających oraz innych źródeł hałasu poza jeziorami oraz poza strefą 500 m od linii brzegowej.

Na terenach leśnych obowiązują ponadto ograniczenia wprowadzania nowej zabudowy i zagospodarowania jedynie do sytuacji wynikających z potrzeb obsługi szlaków turystycznych.

W Parku wprowadzone zostały m.in. następujące zakazy:

- realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko,
- umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej,
- likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych,
- wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciwosuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych,
- budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 metrów od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej,

- likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych,
- organizowania rajdów motorowych i samochodowych,
- używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych.

Powyższe zakazy w przypadku wykazania w trakcie postępowania braku niekorzystnego wpływu planowanej inwestycji na chronione: krajobrazy, siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin, grzybów i zwierząt nie dotyczą:

- określonych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin obszarów zwartej zabudowy wsi, gdzie dopuszcza się uzupełnianie istniejącej zabudowy mieszkaniowej i usługowej, pod warunkiem wyznaczenia nieprzekraczalnej linii zabudowy od brzegów wód zgodnie z linią występującą na przylegających działkach,
- istniejących siedlisk rolniczych, gdzie dopuszcza się uzupełnianie zabudowy o obiekty niezbędne do prowadzenia gospodarstwa rolnego, pod warunkiem nieprzekraczania dotychczasowej linii zabudowy od brzegów wód,
- istniejących obiektów letniskowych, mieszkalnych i usługowych, dla których miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego utraciły moc, gdzie dopuszcza się przebudowę i modernizację istniejącego zainwestowania w celu poprawy standardów ochrony środowiska oraz walorów estetyczno-krajobrazowych, pod warunkiem niezwiększania powierzchni zabudowy, ilości miejsc pobytowych a także nie przybliżania zabudowy do brzegów wód.

Zakaz używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych, nie dotyczy używania łodzi o napędzie elektrycznym o mocy do 5 KM, z wyłączeniem jezior lobeliowych (Jez. Głębocko - gmina Kościerzyna, Jez. Długie - gmina Kościerzyna, Jez. Wielkie Oczko - gmina Kościerzyna).

Jednym z podstawowych działań Paku jest prowadzenie edukacji na swoim terenie. Realizacja celów edukacyjnych mieści się między innymi w zakresie szeroko pojętej turystyki poznawczej (krajoznawczej). Możliwość realizacji celów dydaktycznych wiąże się z występowaniem określonych, interesujących i możliwych do udostępnienia walorów przyrodniczych i kulturowych.

Z inicjatywy pracowników Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego w jego przestrzeni wyznaczono i wyposażono w infrastrukturę turystyczną (w tym tablice edukacyjne) 15 szlaków turystycznych, w tym 9 rowerowych i 6 pieszych, które omówiono w rozdziale 6.3. Działania te służą poznaniu przyrody, krajobrazu, wartości kulturowych oraz rekreacyjnych Parku. Dodatkowo sieć szlaków uzupełniają szlaki piesze, w tym PTTK, kajakowe, rowerowe i nordic-walking, wyznaczone przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz jednostki organizacyjne Lasów Państwowych na terenie Parku i jego otuliny.

Edukacja ekologiczna jest jednym z głównych zadań realizowanych przez pracowników Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Jej celem jest ukazanie różnorodności biologicznej Parku, pozytywne nastawienie do przyrody, kształtowanie od najmłodszych pokoleń postaw proekologicznych jak również współodpowiedzialności za stan środowiska naturalnego i zrozumienia dla działań mających na celu jego ochronę. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej obowiązująca w Polsce zakłada potrzebę wdrożenia ekorozwoju pojmowanego jako całości kształtu harmonijnych działań człowieka, korzystającego z zasobów środowiska przyrodniczego w sposób racjonalny i odpowiedzialny oraz gwarantujący ich zachowanie dla przyszłych pokoleń.

Pragnąc przybliżyć przyrodę, krajobraz, ale również historię i kulturę terenu WPK i zarazem promować wśród społeczeństwa zachowania pro środowiskowe z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju pracownicy Parku prowadzą edukację opartą o zajęcia, warsztaty, akcje, konkursy oraz imprezy ekologiczne. Oferta kierowana jest głównie do zorganizowanych grup dzieci i młodzieży szkolnej studentów oraz osób dorosłych z województwa pomorskiego, a w szczególności powiatu kościerskiego.

Zajęcia i warsztaty edukacyjne prowadzone przez Wdzydzki Park Krajobrazowy realizowane są głównie w Izbie edukacyjnej w Kościerzynie, w terenie oraz w Zielonej Szkole w Schodnie.

Izba Edukacyjna znajdująca się w siedzibie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego w Kościerzynie jest miejscem licznie odbywających się warsztatów i zajęć z edukacji ekologicznej. W zajęciach uczestniczą dzieci, młodzież i dorośli mieszkańcy powiatu kościerskiego. Program zajęć jest dostosowany do zróżnicowanego wieku odbiorców, a realizowana tematyka spotkań obrazuje bogactwo przyrodnicze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, walory krajobrazowe i porusza zagadnienia z zakresu ekologii i ochrony środowiska.

Zajęcia edukacyjne w terenie to szczególnie polecana forma przyswajania wiedzy przyrodniczej zarówno dla dzieci i młodzieży jak i osób dorosłych. Obserwowanie zjawisk przyrodniczych, piękna krajobrazu, jego kolorystyki – stanowi bogate źródło doznań, działa na wrażliwość i wzbogaca przeżycia. Warsztaty są organizowane dla grup szkolnych, studentów i dorosłych pragnących poznać teren Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, jego ekosystemy, krajobraz i cenne elementy przyrody.

Aktualnie w siedzibie Parku w Kościerzynie prowadzone są następujące spotkania tematyczne:

- Ekosystem lasów Wdzydzkiego PK,
- Ekosystem wód Wdzydzkiego PK,
- Ekosystem łąk Wdzydzkiego PK,
- Wdzydzki Park Krajobrazowy – przyroda, krajobraz, historia i kultura,
- Na tropie lądolodu we Wdzydzkim PK,

- Formy ochrony przyrody na przykładzie Wdzydzkiego PK,
- Cztery pory roku we Wdzydzkim Parku Krajobrazowym,
- Tajemnice wdzydzkich torfowisk,
- Znam i chronię ptaki Wdzydzkiego PK,
- Żaby, traszki i kumaki Wdzydzkiego PK,
- Nocni łowcy Wdzydzkiego PK,
- Śladami ssaków Wdzydzkiego PK,
- O rakach Wdzydzkiego PK raz jeszcze,
- W górę rzeki wraz z wdzydzką trocią jeziorową,
- Pokój przyrodniczych zagadek Wdzydzkiego PK.

Zielona Szkoła w Schodnie, jako jeden z trzech terenowych ośrodków edukacyjnych Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych prowadzi szeroko pojętą edukację ekologiczną na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Budynek przystosowany jest do przyjmowania przede wszystkim grup szkolnych, w tym uczestników niepełnosprawnych. Obszar wokół szkoły jest dobrze zagospodarowany w wiatę edukacyjną z kominkiem, piec chlebowy, wydzielone miejsce na ognisko, ogród edukacyjny i boisko do zabaw sportowych.

Program zajęć prowadzonych przez wykwalifikowaną kadrę przyrodników dostosowany jest do wieku, zainteresowań, potrzeb uczestników oraz ich poziomu wiedzy. Zielona Szkoła w Schodnie prowadzi edukację głównie dla grup z województwa pomorskiego, co wpływa na odkrywanie tożsamości regionalnej i nawiązywanie więzi ze specyfiką krajobrazu i przyrody tego regionu, co przekłada się na jego późniejszą na ochronę przez zaangażowanych mieszkańców. W ofercie przeznaczonej dla zorganizowanych grup dzieci i młodzieży ZSK proponuje pobyt w otoczeniu unikalnej przyrody, pełen warsztatów terenowych, gier edukacyjnych, badań i obserwacji. Dzięki dofinansowaniu Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku pobyt w Zielonej Szkole i atrakcje przez nią oferowane są nieodpłatnie. Uczniowie i ich opiekunowie mają możliwość uczestniczenia w:

- terenowych warsztatach z edukacji ekologicznej prowadzonych przez specjalistów,
- zajęciach prowadzonych przez pracowników ZSK i WPK (m.in. wędrówki piesze i rowerowe po ścieżkach edukacyjnych, gry i zabawy terenowe, zajęcia tematyczne),
- ogniskach pod gwiazdami i wypieku bułeczek w piecu,

a także skorzystania z autorskich pomocy edukacyjnych podczas warsztatów i bezpłatnych materiałów informacyjnych i promocyjnych Parku.

Inną formą działań edukacyjnych są pikniki edukacyjne przyjmujące formę jednodniowych happeningów. Kierowane są do szkół z powiatu kościerskiego. Podczas pikników, które realizowane są pod kątem tematu przewodniego organizowane są warsztaty terenowe ze specjalistami, gry i konkursy edukacyjne między szkołami, stoiska edukacyjne - eksperymentalne, pokazowe i manualne. Podczas pikniku omawiane zagadnienia w temacie przewodnim realizowane są w sposób nietuzinkowy i szczegółowy.

Tematyka tego typu działań uzależniona jest często od pory roku:

- wiosną – „Wiosenne warsztaty przyrodnicze”,
- latem – „Świętojańska noc z przyrodą”,
- jesienią – „Czas na grzyby!”.

Tematyka zajęć i akcji jednodniowych jest corocznie aktualizowana i dostosowywana do potrzeb środowiska oraz aktualnie prowadzonych akcji i działań proekologicznych. Działania te pozwalają uaktywnić młodych mieszkańców Parku oraz odkryć nowe zainteresowania i zamiłowania do rodzimej przyrody i ochrony jej bioróżnorodności. Uczestnicy warsztatów jednodniowych zaczynają rozumieć potrzebę długoterminowej ochrony cennych elementów przyrodniczych tego obszaru i podejmowanie działań ochronnych poszczególnych gatunków. Różnorodne formy aktywizacji – konkursy edukacyjne o odpadach pozostawionych w lesie, zabawy z przedszkolakami o ssakach chronionych w Polsce, wskazanie trudów życia ptaków wędrownych uwrażliwia jego uczestników i wpływa na chęć ochrony przyrody w przyszłości.

W momencie sporządzania przedmiotowego operatu w Zielonej Szkole w Schodnie prowadzone były następujące zajęcia:

- „Woda źródłem życia”,
- „Torfowiska z bardzo bliska”,
- „Już lubimy nietoperza – latającego zwierza”,
- „Wycieczka w epokę lodowcową”,
- „Jak bezpiecznie korzystać z zasobów przyrody”,
- „Bioróżnorodność – najlepsza forma ochrony przyrody”,
- „Tajemnice leśnych kniei”,
- „Czy wiewiórki zasypiają na zimę?”,
- „Ptasie radio”,
- „Owady najliczniejsze na świecie”,
- „Mrówcze megamiasta”,
- „Życie ukryte pod ziemią”,
- „Płazy i gady Polski”,
- „Jak czytać mapę i nie zgubić się w terenie”,
- „Przyroda Kaszub w malarstwie i w rzeźbie”,
- „Drapieżcy wśród ptaków”,
- „Wędrowki ptaków”,
- „Sowy – bezszelestni łowcy”,
- „Wiem, co jem - Moja żywność bliżej natury”,
- „Historia Pomorza zaklęta w skałach”,
- „Wędrowka do królestwa grzybów”,
- „Tajemnice z życia storczyków”,
- „Biowskażniki zanieczyszczeń wokół nas”,

- „Przyroda pod lupą”,
- „Widziane, a niedostrzegane – porosty wciąż nieznanne”,
- „Szlakiem bobra europejskiego”,
- „Jak powstaje papier?”,
- „Rośliny łąk i nieużytków”,
- „Cztery pory roku w życiu drzewa”,
- „Troć jeziorowa – polski endemit na terenie WPK”,
- „Jezioro Wdzydzkie – perła WPK”,
- „Re - aktywacja – Pomysł na domowe odpady”,
- „Szlachetne raki – współczesne nieboraki”,
- „Wilcza wataha – społeczność doskonała”,
- „Dlaczego giną pszczoły? Czy to tylko zmartwienie pszczelarza?”,
- „Piesze wyprawy ścieżkami edukacyjnymi WPK” – „Wokół j. Schodno”, „Życie lasu wokół remizy – gra terenowa”,
- „Rowerowe wyprawy ścieżkami edukacyjnymi WPK” – „Pętla Czarlina” „Wycieczka na przepławkę w Grzybowski Młynie” „Schodno – Wdzydze Kiszewskie”,
- „Skarby polskiej przyrody – obszary chronione w Polsce”.

Pracownicy WPK i ZSK organizują również we współpracy ze szkołami szereg cyklicznych imprez ekologicznych, takich jak: warsztaty na temat ichtiofauny WPK, czy akcje sprzątanania terenu Parku. Przeprowadzane są także konkursy plastyczne i fotograficzne, konkursy wiedzy przyrodniczej, akcje propagujące proekologiczne zachowania czy wycieczki i szkolenia dla nauczycieli.

Upowszechnianie wiedzy na temat Parku odbywa się również poprzez czynny udział pracowników WPK i ZSK w różnego rodzaju imprezach, w tym targowych.

Specjalna oferta jest także kierowana do turystów wypoczywających na tym terenie. To dla nich organizowane są warsztaty i wycieczki, jak np. Wakacje z Wdzydzkim PK, czy Darmowe wycieczki z przewodnikiem.

Pracownicy WPK i ZSK nie zapominają także o lokalnych społecznościach, dla których organizowane są spotkania tematyczne w ramach Spotkań Wdzydzkiego Koła Przyrodników. Ciekawą inicjatywą jest też organizowany rokrocznie od kilku lat Dzień krajobrazu.

W zakresie edukacji ekologicznej Wdzydzki Park Krajobrazowy współpracuje ze szkołami powiatu kościerskiego, urzędami, organizacjami pozarządowymi, jednostkami Lasów Państwowych i wieloma innymi instytucjami. Utrzymuje też kontakty z uczelniami wyższymi, m.in. Uniwersytetem Gdańskim, Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, Politechniką Gdańską, Uniwersytetem Technologiczno-Przyrodniczym im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy, w zakresie prowadzenia badań naukowych na terenie Parku oraz organizacji praktyk studenckich.

Specjalną rolę edukacyjną pełni działalność wydawnicza Parku obejmująca publikowanie przewodników, map, płyt CD i broszur informacyjnych o tematyce przyrodniczej i turystycznej, a także plakaty i zakładki z gatunkami ptaków WPK.

Należy także wspomnieć o stronie internetowej Parku funkcjonującej pod adresem: www.wdzydzkipark.pl, gdzie można znaleźć najważniejsze informacje o terenie WPK i jego atrakcjach oraz podstronie Zielonej Szkoły w Schodnie z opisem działalności tej placówki. Na oficjalnym koncie na portalu Facebook (www.facebook.com/wdzydzkipark/) publikowane są zaś ciekawostki przyrodnicze, jak również informacje o wydarzeniach organizowanych w regionie. Dodatkowo osobny profil na portalu Facebook posiada Zielona Szkoła w Schodnie, gdzie treści adresowane są głównie do najmłodszej części społeczeństwa.

Działalność edukacyjna w zakresie historii i kultury regionu prowadzona jest między innymi przez placówki muzealne. Wśród nich największe znaczenie ma Muzeum – Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydżach Kiszewskich. Placówkę tę dzięki dobrym oznaczeniom trasy można zwiedzać samodzielnie, docierając do miejsc, w których odbywają się zajęcia warsztatowe prowadzone przez instruktora, takie jak: toczenie garnków, tkanie na krosienkach, wyrób kwiatów z papieru, malowanie na szkle, haftowanie, wykonywanie ludowych i stylowych ozdób choinkowych. Ciekawą propozycją są dawne zajęcia szkolne odbywające się w autentycznej izbie lekcyjnej z XIX w. (m. in. pisanie gęsim piórem, gryflem i stalówką, naukę śpiewania „Kaszubskich Nut”, lekcję języka kaszubskiego oraz warsztaty muzyczne z użyciem tradycyjnych narzędzi i instrumentów). W trakcie zwiedzania Muzeum można uczestniczyć w pokazach pracy kowala i robotnika leśnego, ucierania tabaki, prania i maglowania, mielenia żyta, które odbywają się w chałupach lub ich obejściach. Placówka ta dysponuje urozmaiconą ofertą zamieszczoną na oficjalnej stronie internetowej: www.muzeum-wdzydze.gda.pl.

Działalnością edukacyjną z tego zakresu zajmują się ponadto placówki muzealne w Wielu (Muzeum Ziemi Zaborskiej), czy Lipuszu (Muzeum Gospodarstwa Wiejskiego).

Warto również wspomnieć o placówkach oświatowych, które prowadzą zajęcia na różnym poziomie edukacji. Największe szkoły znajdują się w Dziemianach i Lipuszu, ale działalność tego typu nie ogranicza się jedynie do placówek z obszaru Parku i jego otuliny.

5. Charakterystyka i ocena walorów turystyczno-rekreacyjnych

Podstawowe uwarunkowania rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych danego terenu wynikają przede wszystkim ze struktury komponentów środowiska przyrodniczego, ich genezy, charakteru i wykształcenia.

Spośród walorów środowiska przyrodniczego decydujących o atrakcyjności danego obszaru, dla potrzeb turystyki i rekreacji za najistotniejsze powszechnie uznaje się:

1. zróżnicowanie rzeźby terenu,
2. występowanie obszarów leśnych,
3. występowanie wód powierzchniowych, w tym zwłaszcza dużych akwenów wodnych oraz większych rzek i cieków, przydatnych do różnych form rekreacji.

Dwa ostatnie z wymienionych czynników zaliczają się do kategorii użytkowania i pokrycia terenu, są jednak determinowane w dużej mierze (zwłaszcza wody powierzchniowe) przez rzeźbę terenu i procesy naturalne (przede wszystkim procesy morfodynamiczne).

5.1. *Walory przyrodnicze*

Wdzydzki Park Krajobrazowy obejmuje w większości obszar równiny sandrowej, ukształtowanej w postaci rozległego stożka napływowego przez wody roztopowe lądolodu. Równina ta jest nieznacznie nachylona w kierunku południowym i charakteryzuje się niewielkimi deniwelacjami dochodzącymi do 20 metrów. Powierzchnia Parku pokryta jest osadami czwartorzędowymi (głównie warstwowymi i żwirowo-piaszczystymi) i charakteryzuje się dużą, jak na obszary nizinne, wysokością regionu nad poziomem morza (najniższy punkt to torfowisko na zachodnim brzegu wyspy Ostrów Wielki - 133 m n.p.m.; najwyższy to wzniesienie Chełmice– 201,4 m n.p.m.). Występują tutaj prawie wszystkie typy rzeźby polodowcowej, w postaci form akumulacyjnych (moreny denne i czołowe, sandry, wytopiska i kemy), jak i erozyjnych (rynny jeziorne). Rynny znajdujące się na terenie WPK wypełnione są wodami jezior, oczek wodnych, wykorzystywane są przez cieki, a często także pozostają suche. Miejsca zetknięcia tych form odznaczają się dużymi walorami krajoznawczymi, w tym szczególną przydatnością dla prowadzenia szlaków turystyki pieszej, rowerowej, konnej i narciarskiej.

Niemal cały Park położony jest w dorzeczu Wdy. Na jego obszarze występują 53 jeziora o powierzchni powyżej 1 ha oraz około 100 mniejszych, w większości bezodpływowych zbiorników zwanych oczkami. Ponadto w otulinie WPK usytuowanych jest 51 jezior i około 50 oczek. Największe zbiorniki wykazują genezę rynnową i usytuowane są wzdłuż głównych ciągów odwadniania lodowca. W strukturze przestrzennej zasobów wodnych Parku dominujące znaczenie ma jezioro Wdzydze, którego powierzchnia stanowi 76% ogólnej powierzchni wodnej WPK, natomiast objętość – 91% całości zasobów wszystkich zbiorników. Maksymalna głębokość jeziora wynosi 72 m, co stawia je pod tym względem na szóstym miejscu w Polsce. Rynny akwenu, zbliżone kształtem do krzyża o łącznej powierzchni 1455 ha,

rozcigają się w dwóch kierunkach – południkowym i równoleżnikowym, stanowią unikat na Niżu Polskim.

Jeziora tego obszaru posiadają zróżnicowaną dostępność poszczególnych odcinków brzegów do kąpeli. Zarówno jezioro Wdzydze jak i inne większe jeziora Parku posiadają wiele odcinków brzegów o dobrej dostępności występujących przemienne z odcinkami o gorszej i złej dostępności. Spośród większych jezior na terenie Parku jedynie jezioro Lipno i jezioro Jeziorko nie mają żadnych odcinków brzegu o dobrej dostępności, a jeziora Wyrównno, Osty i Bielawy posiadają tych brzegów niedłgie odcinki.

Park znajduje się w strefie klimatu umiarkowanego, cyrkulacji zachodniej, pod średnim wpływem Bałtyku i pośrednim oddziaływaniem klimatu kontynentalnego. Charakterystyczne cechy miejscowego klimatu to: niezbyt wysoka roczna amplituda temperatury, późne, dość chłodne i krótkie (65 dni) lato z małą liczbą dni (17) z temperaturą ponad 25 °C, niezbyt ostra, ale długa (92 dni) zima ze średniej wysokości opadami atmosferycznymi i dość długo zalegającą pokrywą śnieżną (73 dni), duża liczba dni pochmurnych, szczególnie jesienią i zimą oraz przewaga wiatrów z sektora zachodniego.

Warunki przyrodnicze sprzyjające dłuższym pobytom rekreacyjnym występują przede wszystkim w dobrze nasłonecznionych partiach północnych i wschodnich brzegów zespołu jezior wdzydzkich. Lokalnie występujące różnice spadków terenu, długość zboczy, nasłonecznienie i długość okresu zalegania pokrywy śnieżnej sprzyjają rozwojowi na obszarze Parku sportów zimowych. Tereny te są szczególnie predestynowane do uprawiania narciarstwa biegowego.

Blisko 64% powierzchni Parku stanowią lasy i zadrzewienia. Na leśnych terenach WPK przeważają siedliska borowe, głównie boru świeżego i boru chrobotkowego, charakteryzujące się słabą odpornością na użytkowanie rekreacyjne, ale ze względu na olbrzymi udział powierzchniowy stanowią duży potencjał rekreacyjny. Stosunkowo niewielką część powierzchni Parku zajmują siedliska boru mieszanego dębowo-sosnowego oraz kwaśnej dąbrowy (lasu mieszanego dębowo-bukowego). Mniejsze powierzchnie zajmują płaty brzeziny bagiennej i boru bagiennego oraz olsy i łągi, zajmujące dna rynien i brzegów jezior oraz rzek. Szczególną atrakcyjnością wyróżniają się buczyny i grądy, zwłaszcza w okresie wiosennym ze względu na bogate runo kwiatowe. Pomimo względnej różnorodności siedlisk, dominującym gatunkiem lasotwórczym jest sosna, budująca jednowiekowe i jednogatunkowe drzewostany.

Obszary leśne o dużych walorach rekreacyjnych nadające się do pełniejszego wykorzystania rekreacyjnego położone są w większości w zachodniej części Parku, a zwłaszcza w rejonach: na północ od jeziora Schodno, na południe od jezior Słupino i Słupinko, między tymi jeziorami a doliną Wdy na odcinku od Trzebiochy do ujścia do jeziora Wdzydzkiego, między Dziemianami a Przytarnią, na większych wyspach jeziora Wdzydzkiego, a także między jeziorami Białym i Jelenie.

Nieleśne zbiorowiska naturalne ograniczają się do fitocenoz szuwarowych, bagiennych i torfowiskowych. Zbiorowiskami półnaturalnymi są w znacznej mierze łąki i pastwiska, a w mniejszym zakresie murawy psammofilne (napiaskowe) i wrzosowiska. Zbiorowiska napiaskowe powstały wskutek zaniechania działalności rolniczej na bardzo słabych glebach, a wrzosowiska – na liniach oddziałowych i polanach śródleśnych, pierwotnie użytkowanych jako ekstensywne pastwiska dla owiec. Zbiorowiska łąkowe powstały na skutek osuszania i kośno-pastwiskowego użytkowania torfowisk.

Flora Parku obejmuje około 609 taksonów roślin naczyniowych. Ta względnie mała liczba roślin kompensowana jest bogactwem gatunków wodnych, błotnych i torfowiskowych, związanych funkcjonalnie ze sprzyjającymi im warunkami siedliskowymi. Lasy w parku obfitują w gatunki porostów krzaczkowatych, m. in. brodaczki, co świadczy o czystości powietrza w tym rejonie. Szczególnie obficie na terenie Parku występuje roślinność torfowiskowa, związana z śródleśnymi oczkami wodnymi. Tereny łąk użytkowanych ekstensywnie porośnięte są często storczykami, a grunty orne będące w przeszłości w rolniczym wykorzystaniu – kocankami piaskowymi.

Pomimo dominacji siedlisk jałowych liczne są przykłady rzadkich gatunków roślin, co stanowić może o potencjalnej atrakcyjności Parku dla miłośników obserwacji przyrodniczych. Jednym z najrzadszych gatunków roślin występujących na torfowiskach źródłiskowych, jest skalnica torfowiskowa, która w Polsce jest reliktem polodowcowym. Jej występowanie odnotowano jedynie na kilku stanowiskach na Pomorzu, w tym na dwóch we Wdzydzkim Parku Krajobrazowym.

Do najpospolitszych gatunków ssaków żyjących na tych terenach należą sarna, zając, dzik, borsuk oraz lis i jenot, które bardzo dobrze czują się w warunkach, gdzie wśród połaci leśnych znajdują się enklawy pól i łąk. Bogatszy skład gatunkowy reprezentowany jest przez zwierzęta ziemnowodne lub związane z wodą. Ważnym elementem fauny Parku jest liczna populacja bobrów, które zamieszkują jeziora, rzeki, jak i również okresowo wysychające rowy melioracyjne. Przejawy ich działalności to żeremia, tamy, nory czy powalone drzewa.

Na terenie Parku i otuliny występuje 35 gatunków ryb, w tym wiele rzadkich chronionych. Do najbardziej cennych należy troć jeziorowa, zwana wdzydzką. Jest populacją autochtoniczną, reliktową formą powstałą na skutek izolacji geograficznej związanej z ostatnim zlodowaceniem. Pod koniec października troć wdzydzka rozpoczyna wędrówkę na tarło i wchodzi do rzeki Wda oraz jej dopływu – Trzebiochy. Na tej ostatniej rzece dzięki staraniom pracowników Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego zbudowana została przepławka komorowa w formie kanału omijającego budowlę piętrzącą, która stanowi swoistą atrakcję turystyczną.

Szacuje się, że na terenie Parku występuje 169 gatunków ptaków. Często spotykane są żurawie, mające swoje lęgowiska na licznych torfowiskach śródleśnych, czy zimorodki spotykane nad ciekami wodnymi i jeziorami. Obszar ten jest potencjalnie predestynowany do

uprawiania birdwatchingu, polegającego na obserwowaniu ptaków, gołym okiem lub przez przyrządy optyczne (lornetkę, lunetę). Towarzyszy temu zazwyczaj zgłębianie wiedzy na temat ich wyglądu, głosów, zachowań i biologii. Ponadto ptaki są zwykle fotografowane, niekiedy techniką digiscopingu.

Na atrakcyjność danego obszaru wpływa także obecność interesujących, wartych zachowania, walorów przyrodniczych, objętych różnymi formami ochrony przyrody. Z jednej strony formy takie przyczyniają się do wzrostu zainteresowania danym obszarem, z drugiej strony ich obecność powoduje często ograniczenia w możliwości korzystania ze środowiska (w tym dla funkcji rekreacyjnej) i konflikty w dostępie do jego zasobów.

W zasięgu terytorialnym Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny zlokalizowane są bądź planowane następujące obszarowe formy ochrony przyrody:

- rezerваты przyrody, obejmujące obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej,
- pomniki przyrody - pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej,
- użytki ekologiczne, zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej,
- obszary Natura 2000, tworzące system ochrony zagrożonych składników różnorodności biologicznej kontynentu europejskiego,
- obszary chronionego krajobrazu, obejmujące tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełniące funkcje korytarzy ekologicznych.
- zespoły przyrodniczo-krajobrazowe - fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.

Na terenie Parku istnieje jak dotąd jeden rezerwat przyrody „Krwawe Doły”, położony we wschodniej części WPK na południe od jeziora Chądzie, na terenie Leśnictwa Cięgardło (Nadleśnictwo Kościerzyna), w granicach gminy Stara Kiszewa. Rezerwat o powierzchni 13,02 ha obejmuje fragment lasu z siedliskami boru świeżego i suchego chrobotkowego, porośniętego około 100-letnim drzewostanem sosnowym i przedstawia zbiorowiska leśne typowe dla Borów Tucholskich.

Proponowane do objęcia ochroną w formie rezerwatów przyrody tereny to między innymi:

- „Motowężę” –obszar torfowiskowo-krajobrazowy rozciągający się na powierzchni około 118 ha, obejmujący fragment równiny sandrowej z zespołem bezodpływowych jezior

oraz torfowisk pośród dużego kompleksu borów sosnowych na zachód od jeziora Wdzydze;

- „Dolina Kruglińca” obejmujący przełomowy odcinek Wdy wraz z przyległymi stokami z drzewostanami sosnowymi w wieku ponad 140 lat, istotny dla zachowania tarlisk troci jeziorowej, stanowiący najcenniejszy fragment proponowanego w poprzednim planie ochrony rezerwatu „Doliny Wdy i Trzebiochy”;
- „Jezioro Wielkie Oczko” - z dobrze zachowanym jeziorem lobeliowym;
- „Lipno” – obejmujący obszar jeziora wraz z przylegającymi szuwarami i starymi drzewostanami tworzącymi stałe noclegowisko żurawi oraz miejsce gniazdowania innych gatunków wodno-błotnych;
- „Jezioro Głębocko” – przykład jeziora lobeliowego, charakteryzującego się występowaniem reliktovej roślinności wodnej.

We Wdzydzkim Parku Krajobrazowym i jego otulinie znajduje się łącznie kilkadziesiąt pomników przyrody, między innymi:

- nr 856, dąb szypułkowy w Grzybowski Młynie, w gminie Kościerzyna,
- nr 857, klon zwyczajny w Loryńcu, w gminie Kościerzyna,
- nr 863, dąb szypułkowy w Czarlinie, w gminie Kościerzyna,
- nr 873, jałowiec pospolity (7 sztuk) nad jeziorem Lipno, w gminie Dziemiany,
- nr 1078, stanowisko widłaka spłaszczonego, w gminie Dziemiany,
- nr 1947, buk zwyczajny nad jeziorem Rzuno w Dziemianach,
- nr 1976, dagleżja zielona – 3 sztuki o nazwie „Daglezje na Wawrzynowie”, na terenie gminy Kościerzyna.

Użytki ekologiczne są jedną z najczęściej występujących form ochrony przyrody na terenie Parku. Pod względem siedliskowym przeważają torfowiska przejściowe oraz łąki na torfach. Dotychczas na terenie Parku i jego otuliny zatwierdzone zostały następujące użytki:

- Żabińskich Błoto (Żôbinskich Błoto) – śródleśne oczko wodne z płem mszarnym,
- Wesków Bagna (Wësków Bagna) – śródleśne oczko wodne,
- Grzybowski Młyn – śródleśne torfowisko,
- Tucholskie Mszary – torfowisko przejściowe,
- Kotel – kompleks łąk i torfowisk,
- Zabrody – torfowisko przejściowe,
- Torfowisko Szenajda – torfowisko,
- Kiszewskie Bagno – torfowisko przejściowe,
- Modrzewnicowy Mszar – torfowisko wysokie,
- Żurawinowe Bagno – torfowisko wysokie,
- Torfowiska nad jeziorem Gołun – torfowiska przejściowe i wysokie,
- Wełniankowe Mszary – torfowisko przejściowe,
- Czyste – torfowisko wysokie,
- Źródlika rzeki Wdy,
- Przerębska Huta (Przerębska Ěta) – kompleks łąk, torfowisk i olsów,

- Meszonko (Mëszonko) – torfowisko,
- Zdradzonko – źródleńne oczko wodne wraz z przylegającym torfowiskiem,
- Kołpiny (Kôpiny) – łąki wokół torfowiska Głuchy Bór,
- łąki na Rowie – torfowiska i łąki,
- Jezioro Drzędno - jezioro lobeliowe,
- Czerwonko.

W trakcie prac nad projektem planu wskazano kolejne obszary proponowane do objęcia ochroną czynną w formie użytków ekologicznych, wyróżniając między innymi następujące jednostki:

- Jezierznia (nazwa proponowana) - część poprzednio proponowanego rez. Doliny Wdy i Trzebiochy;
- Mały Ostrów - wyspa, część proponowanego wcześniej rezerwatu „Wyspy na jez. Wdzydze”.
- Trupczyn (lub Trzeczyn) - wyspa na jeziorze Gołun, część proponowanego wcześniej rezerwatu „Wyspy na jez. Wdzydze”;
- Ceronek (lub Ceram) - wyspa, część proponowanego wcześniej rezerwatu „Wyspy na jez. Wdzydze”;
- Torfowiska Wałachy (nazwa proponowana) - część poprzednio proponowanego rez. Wałachy.

Sieć Natura 2000 tworzą dwa typy obszarów: Specjalne Obszary Ochrony siedlisk (SOO) oraz Obszary Specjalnej Ochrony ptaków (OSO). Oba te typy występują na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Pierwszy z nich to SOO siedlisk Jeziora Wdzydzkie [PLH220034], pokrywający około 80% powierzchni parku. Obejmuje on ochroną siedliska takie jak np. jeziora lobeliowe i dystroficzne, mechowiska, torfowiska przejściowe i wysokie, łąki wilgotne, murawy napiaskowe czy bór bagienny. Drugi obszar to SOO N2000 Młosino – Lubnia [PLH220077], którego jedynie niewielki fragment (55,15 ha) znajduje się w granicach Parku. Trzeci z obszarów to OSO ptaków Bory Tucholskie [PLB220009]. Objął on cały teren Parku i chroni gatunki ptaków.

Na terenie otuliny Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego zlokalizowane są obszary chronionego krajobrazu:

- Lipuski, obejmujący tereny gminy Lipusz i Dziemiany,
- Doliny Wierzycy, obejmujący część terenów gmin Kościerzyna i Stara Kiszewa,
- Borów Tucholskich, obejmujący część terenów gmin Stara Kiszewa i Karsin.

Ponadto zarówno obszar samego Parku jak i jego otuliny graniczy z OCHK Północny – Część Zachodnia, obejmującym część terenów gmin Dziemiany i Karsin.

Mnogość form ochrony przyrody umożliwia odbywanie interesujących obserwacji przyrodniczych połączonych z dokumentowaniem zjawisk np. przy pomocy aparatu

fotograficznego lub kamery, rozwój różnych form ekoturystyki, a także możliwość szerokiej działalności edukacyjnej na tym obszarze.

5.2. *Walory antropogeniczne*

Dla atrakcyjności turystycznej środowiska istotne są również obiekty historyczne, zabytki architektury, stanowiska archeologiczne, a także różne typy imprez o charakterze kulturowym.

Obszar Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego wykazuje wysoki poziom zachowanego dziedzictwa kulturowego. Szczególnym zainteresowaniem turystów cieszą się wyróżniające obiekty kulturowe charakterystyczne dla regionu, stanowiące o jego specyfice oraz układy zabudowy identyfikujące kulturowe cechy środowiska.

Do najbardziej rozpoznawalnych obiektów z tego terenu zalicza się w szczególności:

- Muzeum - Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach Kiszewskich, pierwszy w Polsce skansen prezentujący na 22 ha regionalną architekturę Kaszub i Kociewia, będący jedną z 10 najchętniej odwiedzanych atrakcji turystycznych Pomorza. Na ponad 50 obiektów eksponowanych w muzeum składają się: chałupy, dwory, szkoła, kuźnia, wiatraki, kościoły, budynki gospodarcze i warsztaty rzemieślnicze pochodzące z okresu od XVII do XX wieku. Wiernie odtworzone wnętrza wraz z autentycznym wyposażeniem, czasowo uruchamiane urządzenia gospodarcze i przemysłowe nadają temu miejscu niezwykle klimat, spotęgowany malowniczym położeniem;
- zespół Kalwarii Wielewskiej wraz z kościołem w Wielu, będący największym sanktuarium na terenie diecezji pelplińskiej. W skład kalwarii wchodzi 23 obiekty, w tym 14 kaplic, 6 kompozycji rzeźbiarskich, schody, ambona oraz pustelnia. Największym zabytkiem umieszczonym w miejscowym kościele pw. św. Mikołaja jest łaskami słynący barokowy obraz Matki Bożej Pocieszenia;
- Muzeum Ziemi Zaborskiej mieszczące się w wielewskim Gminnym Ośrodku Kultury, prezentujące eksponaty sztuki ludowej i sprzętu użytkowego z okolic Wiela i Brus oraz współczesną sztukę ludową Kaszub. Wizytówką muzeum jest największa w naszym kraju wystawa haftów jednego autora.

Wysoką wartość przedstawiają również zachowane i prawie nieprzekształcone układy ruralistyczne wsi, z charakterystyczną zabudową ulicową. Tradycyjna zabudowa drewniana, składająca się zazwyczaj z zagrody dwubudynkowej, często z budynkiem gospodarczym, wąskofrontowym, wysuniętym przed lico szerokofrontowego domu mieszkalnego, ulega wprawdzie stopniowemu zanikowi. Nadal jednak dość liczne są przykłady starych budynków mieszkalnych i gospodarczych, co jest przedmiotem zainteresowania wypoczywających na tym terenie turystów.

Najbardziej wartościowe układy przestrzenne zabudowy miejscowości zachowane zostały w następujących wsiach: Bąk, Borsk, Czarlina, Górki, Juszki, Kalisz Kaszubski, Lipusz, Loryniec, Olpuch, Piechowice, Płocice, Przytarnia, Raduń (częściowo w otulinie), Rotembark (częściowo w otulinie), Wąglikowice, Wdzydze (Kiszewskie), Wdzydze Tucholskie i Wiele.

Do interesujących miejsc należy zaliczyć także wsie z zachowanymi młynami wodnymi lub z tradycją wykorzystania napędu wodnego (istniały w nich młyny, tartaki, śluzy), a wśród nich: Bąk, Borsk, Czarlina, Grzybowo, Grzybowski Młyn, Kalisz, Lipusz czy Loryniec.

Z obiektów sakralnych poza wspomnianym wcześniej sanktuarium w Wielu należy wymienić: drewniany kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Olpuchu z 1933 r., neobarokowy kościół pw. Świętego Antoniego Padewskiego w Dziemianach z 1923 r. oraz neogotycki kościół pw. Świętego Michała Archanioła w Lipuszu wzniesiony w latach 1866–67 znajdujące się w większości w otulinie Parku.

Wśród miejsc historycznych oraz stanowisk archeologicznych mogących być przedmiotem potencjalnego zainteresowania turystów wyróżnić należy:

- Wdzydze (Kiszewskie) - miejsce działalności I. i T. Gulgowskich,
- Wiele - miejsca urodzenia i działalności poety H. Derdowskiego (pomnik),
- Malary (gm. Karsin) - miejsce urodzin malarza Mariana Mokwy (tablica pamiątkowa),
- miejsce obozu koncentracyjnego i pomnik ku czci partyzantów w Dziemianach,
- osadę i grodzisko w Szwedzkim Ostrowie (gm. Lipusz),
- cmentarzysko płaskie w Czarlinie (gm. Kościerzyna).

Spośród czynników niematerialnych charakterystycznych dla środowiska kulturowego WPK i budzących zainteresowanie uczestników wypoczynku na tym terenie należy wyróżnić przede wszystkim wysoki stopień samoświadomości etnicznej i odrębności kulturowej miejscowej ludności. Wokół jeziora Wdzydze i na północ od niego zamieszkuje grupa etniczna Kaszubów zwana Łyczakami, zaś południową część Parku z miejscowością Wiele zamieszkują tzw. Zaboracy. Obie grupy charakteryzują się kultywowaniem miejscowych tradycji i języka. W ofercie miejscowych placówek gastronomicznych coraz częściej pojawiają się potrawy kuchni kaszubskiej, a produkty regionalne w postaci wyrobów rękodzielniczych (m.in. hafty kaszubskie, wyroby drewniane) są chętnie nabywane przez odwiedzających ten teren turystów.

Na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny organizowane są różne imprezy cykliczne. Do najbardziej znanych należą:

- Jarmark Wdzydzki we Wdzydzach (Kiszewskich),
- Turniej Gawędziarzy Ludowych w Wielu,
- Międzynarodowy Festiwal Folkloru w Wielu,
- Dni Lipusza w Lipuszu,
- Dzień Dziemian w Dziemianach.

6. Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne na obszarze Parku i w jego otoczeniu

Zagospodarowywanie przestrzeni na potrzeby ruchu turystycznego polega głównie na: ochronie i przystosowaniu walorów turystycznych będących właściwym celem wyjazdów turystycznych, zapewnieniu turystom dojazdu do obszarów, obiektów i miejscowości stanowiących cel wyjazdów turystycznych, a także zaspokojeniu podstawowych warunków egzystencji w miejscu lub na szlaku będącym celem podróży - zapewnieniu noclegu i wyżywienia (Płocka 2002).

Turystyczna penetracja poszczególnych obszarów jest silnie związana ze stopniem ich zagospodarowania, tj. przygotowania do przyjmowania zwiedzających. Na terenach atrakcyjnych turystycznie istnieją różne formy urządzeń turystycznych wprowadzanych stopniowo wraz ze wzrostem ruchu turystycznego i przemianami jego form i jakości.

W literaturze wyróżnia się najczęściej cztery podstawowe elementy bazy materialnej turystyki (Mazur 2002):

- bazę noclegową,
- bazę żywieniową,
- bazę (dostępność) komunikacyjną,
- bazę towarzyszącą.

6.1. Baza noclegowa

Według Światowej Organizacji Turystycznej baza noclegowa to obiekty noclegowe oferujące podróżnemu zakwaterowanie w pokoju lub innym pomieszczeniu, przy czym liczba oferowanych miejsc musi być większa niż pewne określone minimum, a ponadto nie chodzi o zakwaterowanie pojedynczej rodziny (Kowalczyk 2000).

W skład bazy noclegowej wchodzi wszelkie obiekty i urządzenia umożliwiające turystom nocleg poza miejscem stałego zamieszkania (Kurek 2007). Obiekty noclegowe możemy podzielić, ze względu na ich wykorzystanie w ciągu roku, na:

- sezonowe – oferujące usługi przez określoną część roku, zazwyczaj nieprzystosowane do pełnienia usługi po sezonie np. ośrodki wczasowe nad jeziorem,
- całoroczne – oferujące usługi przez cały rok, bez względu na przypadający sezon.

W obrębie obiektów bazy noclegowej najczęściej wyróżniamy:

- obiekty hotelarskie – obiekty zbudowane lub zaadaptowane w celu świadczenia usług noclegowych, które stanowią podstawę ich działania,
- kwatery i inne obiekty prywatne świadczące usługi noclegowe – części obiektów mieszkalnych i gospodarczych, zaadaptowane do świadczenia usług noclegowych (pokoje gościnne, kwatery agroturystyczne),

- obozowiska turystyczne – wydzielone tereny przystosowane do ustawienia przenośnego lub ruchomego sprzętu noclegowego (kempingi, pola biwakowe).

Wykorzystywanie i zagospodarowanie obszaru obecnego Parku dla potrzeb rekreacji, w tym turystyki rozpoczęło się w okresie międzywojennym. Występowało ono wówczas w ograniczonym zakresie i było umiejscowione we Wdzydzach (Kiszewskich), Wielu i Borsku.

Intensywny rozwój użytkowania i zagospodarowania rekreacyjnego nastąpił po roku 1956. Zaczęły wówczas powstawać obiekty wczasowe zakładów pracy, organizacji związkowych i innych (m.in. w Gołuniu i Borsku). Obszar stawał się coraz powszechniej penetrowany także przez uczestników wycieczek i obozów harcerskich. To wywołało potrzebę perspektywicznego spojrzenia na przyszły rozwój ruchu turystycznego i zagospodarowania dla jego obsługi.

Według publikowanych informacji (Walicki 1973) w 1969 roku zainwestowanie turystyczne i wypoczynkowe dysponowało około 2 800 miejscami noclegowymi w całym rejonie, przy zdecydowanej przewadze zamkniętych zakładowych ośrodków wypoczynkowych, w większości o nietrwałym, często prowizorycznym zainwestowaniu i znacznym rozproszeniu. Zainwestowanie to było skoncentrowane w kilku miejscach: we wschodniej części jeziora Gołń - 676 miejsc, we Wdzydzach Kiszewskich - 517 miejsc, nad jeziorem Jelenie - 400 miejsc, nad jeziorem Radolne - 290 miejsc, w Borsku 780 - miejsc i Wdzydzach Tucholskich - 120 miejsc. Kilka lat później w 1976 r. baza ta szacowana była na 928 miejsc w Borsku, 501 miejsc w Gołuniu, 390 miejsc w Wąglikowicach, 507 we Wdzydzach (Kiszewskich) (w tym 40 w kwaterach) i 1178 w Wielu (w tym 531 w kwaterach) (Drzewiecki 1980).

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zespołu jednostek rekreacyjnych w rejonie jezior Wdzydzkich (Plan...), wykorzystujący szczegółowe opracowanie ekologiczno-gospodarcze (Kostrowicka A. i in.), opracowany dla obszaru zblizonego do terenu obecnego parku, przyjmował rekreację jako wiodącą funkcję gospodarczą rejonu i zakładał aktywizację tego rejonu w oparciu o funkcje rekreacyjne, zwracając uwagę na ograniczenia koncentracji zabudowy związane z ekstensywnym użytkowaniem tego obszaru. Istotnym założeniem planu było zapis dotyczący konieczności wytworzenia co najmniej 60% miejsc w formach wypoczynku długopobytowego (jako najbardziej aktywizujące gospodarczo), co wynikało także z oddalenia od większych zespołów miejskich. Zwrócono także uwagę, że powstanie koncentracji rekreacyjnych w poważnym stopniu opartych o rozwój ośrodków wypoczynkowych zakładów pracy, wymaga wzbogacenia ich różnorodności i atrakcyjności. Wiąże się to z wprowadzeniem innych form wypoczynku o charakterze ogólnodostępnym.

Według inwentaryzacji do pierwszego opracowania planistycznego wykonanego z myślą o tworzeniu parku krajobrazowego (Plan zagospodarowania WPK, 1981-84) w 1981 roku pojemność zagospodarowania rekreacyjnego w szczycie sobotnio-niedzielnym oceniana była na 7 400 użytkowników. Ruch rekreacyjny obsługiwała baza dysponująca w Parku

6 084 miejscami. Składało się na to 5 170 miejsc (85%) w bazie dla wypoczynku pobytowego, wykorzystywanych także częściowo dla wypoczynku świątecznego, a zaledwie 914 miejsc (15%) obsługujących turystykę. Brak było wyspecjalizowanych urządzeń wypoczynku świątecznego, nie występowały powszechnie dostępne ośrodki wczasowe. 55% bazy stanowiły zamknięte zakładowe ośrodki wypoczynkowe, a 20% indywidualne domy letniskowe. We Wdzydzach (Kiszewskich) i Gołuniu była skoncentrowana niemal połowa (47%) miejsc rekreacyjnych, w tym 85% miejsc noclegowych obsługi turystyki. Wdzydze Tucholskie, Borsk i Przytarnia dysponowały 25% miejsc, a 20% znajdowało się w Wąglikowicach, Juszkach, Loryńcu, Szenajdzie i Czarlinie. W zachodniej części parku było zaledwie 8% miejsc zlokalizowanych wyłącznie w domach letniskowych (Korowicki 1984).

Przeprowadzona w 1986 roku, w związku z opracowaniem planu regionalnego województwa gdańskiego (Kierunkowa koncepcja...) inwentaryzacja bazy noclegowej wykazała 14 789 miejsc noclegowych, z czego 5739 (39%) stanowiły miejsca zlokalizowane w granicach Parku. Największą bazą dysponowały w tamtym okresie miejscowości: Wdzydze (Kiszewskie - 3045), Wiele (1901), Rybaki (1374) i Borsk (1208).

Ostatnia szczegółowa inwentaryzacja wykonana w 1997 r. na potrzeby sporządzenia operatu ochrony walorów rekreacyjnych i zagospodarowania przestrzennego WPK oszacowała lokalną bazę noclegową wg wielkości przedstawionych w poniższej tabeli.

Tabela 1. Liczba miejsc noclegowych na terenie WPK i jego otuliny w 1997 r.

Lp.	Gmina	Ośrodki wypoczynkowe ogólnodostępne	Domy letniskowe indywidualne	Kwatery prywatne	Zagrody agroturystyczne	Kempingi, pola i miejsca biwakowania	Wydzielone działki	Inne	Razem
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Park									
1.	Dziemiany		736	20				27	783
2.	Karsin	874	569	27	10	159			1639
3.	Kościerzyna	1683	612			950			3245
4.	Lipusz		88						88
	Razem park	2557	2005	47	10	1109		27	5755
Otulina									
1.	Dziemiany	472	324	40					836
2.	Karsin	467	196	35					698
3.	Kościerzyna	290	1524	20					1834
4.	Lipusz		8	10					18
5.	Stara Kiszewa		510						510
	Razem otulina	1229	2562	105					3796
Razem park i otulina									
		3786	4567	152	10	1109		27	9651

Źródło: Operat ochrony walorów rekreacyjnych i zagospodarowania przestrzennego WPK, 1997.

Obszar Parku i jego otuliny dysponował wówczas bazą noclegową zdolną obsłużyć około 10 000 jednoczesnych użytkowników. Składały się na nią liczne obiekty stałe i sezonowe oraz miejsca przystosowane do okresowego korzystania przez turystów.

Należy podkreślić, że aktualnie, z wyjątkiem zestawień statystycznych GUS nie istnieją żadne inne źródła pozwalające ocenić dynamikę bazy noclegowej. Dane te pozwalają jedynie na wskazanie ogólnych trendów. Wykazują bowiem szereg nieścisłości i podważają tym samym ich potencjalne znaczenie dla ewentualnych analiz porównawczych. Rozbieżność danych tam zawartych z rzeczywistym stanem zaplecza (m.in. noclegowego) może wynikać z braku prowadzenia odpowiednich rejestrów danych w niektórych jednostkach uwzględnionych obliczeń – stąd też według zestawień GUS dla gmin, w których podczas opracowywania bazy na potrzeby niniejszego projektu zidentyfikowano konkretne ilości obiektów z danej kategorii, niejednokrotnie wykazywana była zerowa liczba obiektów. Dlatego też dokładne wyliczenie wielkości bazy noclegowej na ich podstawie nie jest możliwe.

Dlatego też w 2020 r. w ramach prac nad niniejszym operatem dokonano zgromadzenia i weryfikacji terenowej danych dotyczących obiektów elementów zagospodarowania turystycznego, w tym bazy noclegowej, na obszarze opracowania. Na potrzeby niniejszej diagnozy przyjęto typologię obiektów stosowaną przez GUS, zmodyfikowaną na potrzeby ujednoczenia i uproszczenia przedstawiania danych. Podczas analizy okazało się bowiem, że wiele z nich pełni bardzo zróżnicowane funkcje i posiada szeroki zakres usług, które nie pozwalały ich przyporządkować do jednej kategorii.

Bazę noclegową na analizowanym obszarze podzielono na następujące kategorie:

- hotel (obiekt stały),
- ośrodek wypoczynkowy (obiekt stały),
- pensjonat (obiekt stały),
- kwatera agroturystyczna (obiekt stały),
- pokoje gościnne (obiekt stały),
- kemping (obiekt sezonowy),
- pole namiotowe (obiekt sezonowy).

Z zebranych w trakcie inwentaryzacji terenowej materiałów oraz danych zawartych na stronach internetowych w czasie przeprowadzania prac (lipiec-sierpień 2020 r.) wynika, iż w 2020 r. baza noclegowa analizowanego obszaru jest silnie zróżnicowana. Większość obiektów, przede wszystkim prywatnych, jest dostępna w okresie letnim (od maja do września). Przyczyną tego stanu jest wciąż zauważalna wyraźna sezonowość miejscowości nadjeziornych.

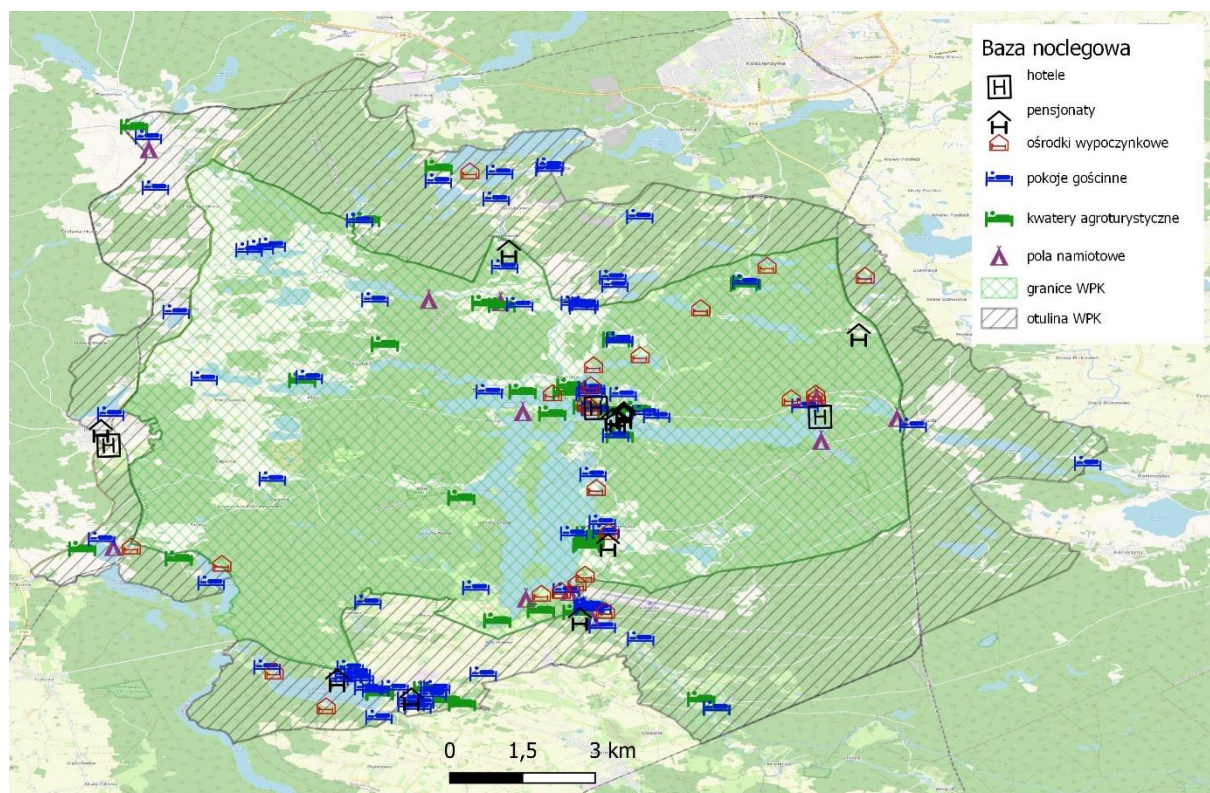
Kwerenda danych przeprowadzona w jednostkach osadniczych położonych w zasięgu terytorialnym WPK i jego otuliny wskazuje na wyraźną dominację Wdzydz (Kiszewskich - 21 obiektów), Wiela (25 obiektów) i Borska (14 obiektów) wśród miejsc zakwaterowania turystów. Należy zaznaczyć, że dzięki rozwojowi komunikacji samochodowej stopniowo wzrasta także rola miejscowości w zachodniej części regionu, zwłaszcza w obrębie geodezyjnym Piechowice.

Tabela 2. Obiekty noclegowe w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).

Lp.	Typ obiektu	Liczba obiektów
1.	hotel	3
2.	ośrodek wypoczynkowy	24
3.	pensjonat	13
5.	kwatery agroturystyczne	34
6.	pokoje gościnne	84
7.	kemping	4
8.	pole namiotowe	9
Suma		171

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Dominującym typem obiektu na tym obszarze (patrz tab. 2) są pokoje gościnne (kwatery prywatne), których łączna liczba wynosi 84, co stanowi blisko połowę wszystkich obiektów. Najmniej liczną grupę stanowią natomiast hotele (3 obiekty) i kempingi (4 obiekty).

Rycina 1. Rozmieszczenie obiektów zakwaterowania zbiorowego w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Struktura rodzajowa obiektów wykazuje pewne zależności. W miejscowościach pasa nadjeziornego, biorąc pod uwagę liczbę miejsc noclegowych, dominują ośrodki wypoczynkowe i pensjonaty. Z kolei w niewielkich miejscowościach, położonych głównie w zachodniej części dominują kwatery prywatne i gospodarstwa agroturystyczne, co związane jest z rolniczym charakterem tego regionu. Obiekty hotelowe położone są natomiast

przy głównych szlakach komunikacyjnych (Dziemiany), bądź w głównych miejscowościach turystycznych obszaru (Wdzydze (Kiszewskie), Gołń).

Rosnące wymagania współczesnych turystów, tak zagranicznych jak i polskich, wywarły ogromny wpływ na poziom oferowanych obecnie usług noclegowych. Znaczna większość obiektów, niezależnie od kategorii czy właściciela, spełnia podstawowe standardy oferty turystycznej (m.in. pokój z własnym, pełnym węzłem sanitarnym). Obiekty sezonowe, które podczas okresu urlopowego muszą zarobić na tzw. „martwy sezon” i zapewnić sobie obłożenie na kolejny rok, przyciągają klientów schludnością, czystością i estetycznym umeblowaniem, choć nie zawsze nowym i nowoczesnym.

Z roku na rok rozszerza się oferta wynajmu domków letniskowych. Są to prywatne obiekty (zwykle kilka domków na ogrodzonym terenie), w pełni wyposażone, mogące pomieścić do 6 osób. Jest to doskonała forma wypoczynku dla grup składających się z kilku rodzin – wynajęcie domków letniskowych gwarantuje przebywanie w sobie tylko znanym i dobranym gronie.

Fotografia 1. Largo Lake Resort w Borsku.

Źródło: fot. ze zbiorów własnych

W niniejszej analizie nie podano liczby miejsc noclegowych na kempingach i polach namiotowych, gdyż liczba ta jest zmienna, a niektóre obiekty funkcjonują nielegalnie.

Możliwości noclegowe umożliwiają także pola biwakowe i urządzone miejsca biwakowania (przede wszystkim dla harcerzy) oraz gościny u krewnych i znajomych o trudnej do określenia pojemności.

Największa liczba miejsc noclegowych w obiektach zakwaterowania zbiorowego na obszarze Parku i jego otuliny zlokalizowana jest na terenie gminy Kościerzyna (66).

Tabela 3. Obiekty zakwaterowania zbiorowego w gminie Kościerzyna (stan na 2020 r.).

Miejscowość	RAZEM	Hotele	Pensjonaty	Ośrodki wycieczkowe	Pokoje gościnne	Kwatery agroturystyczne
	66 (2961)	2 (392)	8 (316)	13 (1555)	28 (500)	15 (198)
w tym w granicach WPK						
Czarlina	4 (266)	0 (0)	0 (0)	1 (224)	0 (0)	3 (42)
Dębrzyno	1 (106)	0 (0)	0 (0)	1 (106)	0 (0)	0 (0)
Gołuń	5 (551)	1 (197)	0 (0)	3 (318)	1 (36)	0 (0)
Juszki	4 (134)	0 (0)	0 (0)	1 (100)	1 (16)	2 (18)
Loryniec	2 (12)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (12)
Skoczkowo	6 (276)	0 (0)	0 (0)	2 (238)	2 (20)	2 (18)
Szenajda	1 (22)	0 (0)	1 (22)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Szudron	1 (20)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (20)
Wąglikowice	3 (57)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	3 (57)	0 (0)
Wdzydze (Kiszewskie)	21 (940)	1 (195)	6 (254)	3 (279)	8 (164)	3 (48)
Zabrody	2 (40)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (20)	1 (20)
w tym w otulinie WPK						
Grzybowo	2 (37)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (37)	0 (0)
Grzybowski Młyn	1 (40)	0 (0)	1 (40)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Lizaki	1 (14)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (14)	0 (0)
Stawiska	1 (120)	0 (0)	0 (0)	1 (120)	0 (0)	0 (0)
Sycowa Huta	5 (220)	0 (0)	0 (0)	1 (170)	3 (30)	1 (20)
Wąglikowice	6 (106)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	6 (106)	0 (0)

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Ponad połowę z ogólnej liczby 2 961 miejsc noclegowych, stanowią te znajdujące się w ośrodkach wycieczkowych (1555 miejsc w 13 obiektach), spośród których największą liczbą dysponuje OSW Czarlina (224 miejsc) w Czarlinie. Obszar gminy odznacza się także największą liczbą pensjonatów w regionie – 8 obiektów z 316 miejscami. Do największych należą DW Zacisze (100 miejsc) i DW Danuta (45 miejsc) we Wdzydzech (Kiszewskich). Na terenie gminy zlokalizowane są także dwa z trzech na obszarze Parku i jego otuliny obiekty hotelarskie: Hotel Niedźwiadek we Wdzydzech (Kiszewskich) i Hotel Gołuń w Gołuniu. Również 500 miejsc ulokowanych jest w pokojach gościnnych, do których zaliczono również domki przeznaczone na wynajem.

Niewiele mniejszą bazą noclegową w obiektach zagospodarowania zbiorowego dysponuje gmina Karsin (2822 miejsc w 65 obiektach).

Tabela 4. Obiekty zakwaterowania zbiorowego w gminie Karsin (stan na 2020 r.).

Miejscowość	RAZEM	Hotele	Pensjonaty	Ośrodki wycieczkowe	Pokoje gościnne	Kwatery agroturystyczne
	65 (2822)	0 (0)	6 (450)	7 (1338)	40 (855)	12 (179)
w tym w granicach WPK						
Borsk	13 (707)	0 (0)	1 (30)	2 (530)	6 (115)	2 (32)
Jasnochówka	2 (250)	0 (0)	2 (250)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Knieja	1 (10)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (10)
Lipa	2 (250)	0 (0)	0 (0)	1 (200)	1 (50)	0 (0)
Przytarnia	1 (24)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (24)	0 (0)
Wdzydze Tucholskie	10 (259)	0 (0)	1 (70)	1 (58)	6 (91)	2 (40)
Wiele	5 (202)	0 (0)	1 (60)	0 (0)	4 (142)	0 (0)
Wygoda	1 (6)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (6)

w tym w otulinie WPK						
Bąk	2 (38)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (18)	1 (20)
Biała Góra	1 (20)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (20)	0 (0)
Borski	3 (94)	0 (0)	0 (0)	1 (50)	2 (44)	0 (0)
Górki	1 (16)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (16)	0 (0)
Robaczkowo	1 (15)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (15)	0 (0)
Rogalewo	2 (330)	0 (0)	0 (0)	1 (300)	1 (30)	0 (0)
Przydół	1 (15)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (15)	0 (0)
Rysiny	1 (25)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (25)	0 (0)
Wiele	20 (561)	0 (0)	1 (40)	1 (200)	13 (250)	5 (71)

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

W dwóch miejscowościach tej gminy – Borsku i Wielu, zlokalizowane jest ponad 50% ogólnej liczby miejsc noclegowych. Zauważalna jest jednak wyraźna różnica w strukturze obiektów. W Borsku największa liczba miejsc zlokalizowana jest w ośrodkach wypoczynkowych (530), z których największe znaczenie w obsłudze ruchu turystycznego ma Largo Lake Resort z nowoczesną mariną jachtową. Wiele cechuje się zaś dominującą liczbą miejsc (392) zlokalizowanych w kwaterach prywatnych (w domkach i pokojach gościnnych).

Z innych miejscowości położonych na terenie gminy spore znaczenie w obsłudze turystów mają także Wdzydze Tucholskie (259 miejsc w 10 obiektach), Jasnochówka i Lipa (po 250 miejsc w każdej ze wsi).

Trzecią w kolejności gminą pod względem liczby obiektów noclegowych zakwaterowania zbiorowego są Dziemiany.

Tabela 5. Obiekty zakwaterowania zbiorowego w gminie Dziemiany (stan na 2020 r.).

Miejscowość	RAZEM	Hotele	Pensjonaty	Ośrodki wypoczynkowe	Pokoje gościnne	Kwatery agroturystyczne
	17 (689)	1 (50)	1 (28)	2 (400)	8 (133)	5 (78)
w tym w granicach WPK						
Dąbrówka	2 (40)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (20)	1 (20)
Piechowice	1 (6)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (6)	0 (0)
Płęsy	1 (28)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (28)
Przerębska Huta	1 (20)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (20)	0 (0)
Raduń	1 (200)	0 (0)	0 (0)	1 (200)	0 (0)	0 (0)
Schodno	1 (35)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (35)	0 (0)
Szablewo	1 (12)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (12)	0 (0)
w tym w otulinie WPK						
Dziemiany	3 (84)	1 (50)	1 (28)	0 (0)	1 (6)	0 (0)
Kalisz	1 (10)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (10)
Kolano	1 (8)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (8)
Milkowo	1 (28)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (28)	0 (0)
Raduń	2 (18)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (6)	1 (12)
Tkálnia	1 (200)	0 (0)	0 (0)	1 (200)	0 (0)	0 (0)

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Na ogólną liczbę 689 miejsc połowa znajduje się w granicach Parku, a połowa w jego otulinie. Największą bazą (po 200 miejsc) dysponują wsie Raduń i Tkálnia, ze względu na występowanie na ich terenie ośrodków wypoczynkowych: OW Akademii Wychowania

Fizycznego i Sportu w Gdańsku oraz Ośrodka Kolonijnego Spol-Tour. Pod względem liczby obiektów dominują pokoje gościnne (8) i kwatery agroturystyczne (5).

Marginalne znaczenie w obsłudze ruchu turystycznego mają pozostałe dwie gminy: Lipusz i Stara Kiszewa. Na obszarze pierwszej z nich wyróżniono 5 obiektów z pokojami gościnnymi dysponującymi 56 miejscami oraz 3 kwatery agroturystyczne z łączną liczbą 34 miejsc. Spośród nich jedynie miejscowość Wyrówno położna jest w granicach Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego.

Tabela 6. Obiekty zakwaterowania zbiorowego w gminie Lipusz (stan na 2020 r.).

Miejscowość	RAZEM	Hotele	Pensjonaty	Ośrodki wycieczkowe	Pokoje gościnne	Kwatery agroturystyczne
	8 (90)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	5 (56)	3 (34)
w tym w granicach WPK						
Wyrówno	3 (32)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (24)	1 (8)
w tym w otulinie WPK						
Bałachy	1 (8)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (8)	0 (0)
Lipusz	2 (26)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (16)	1 (10)
Płocice	2 (24)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (8)	1 (16)

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

W granicach otuliny Parku rozciągającej się na terenie gminy Stara Kiszewa zinventaryzowano zaledwie dwa obiekty dysponujące 44 miejscami.

Tabela 7. Obiekty zakwaterowania zbiorowego w gminie Stara Kiszewa (stan na 2020 r.).

Miejscowość	RAZEM	Hotele	Pensjonaty	Ośrodki wycieczkowe	Pokoje gościnne	Kwatery agroturystyczne
	2 (44)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (44)	0 (0)
w tym w otulinie WPK						
Olpuh	1 (30)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (30)	0 (0)
Ruda	1 (14)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (14)	0 (0)

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego od wielu lat zauważa się również intensywny rozwój terenów rekreacyjnych przeznaczonych pod tzw. „drugie domy”. Proces ten objął początkowo tereny położone w północnej części regionu, gdzie powstało kilka kompleksów zabudowy letniskowej. Od lat 90-tych XX wieku procesy inwestycyjne zostały zintensyfikowane, a w czterech miejscowościach ich liczba przekroczyła sto: w Grzybowie (gm. Kościerzyna) - 163, w Borsku (gm. Karsin) - 142, w Sycowej Hucie (gm. Kościerzyna) - 118 i w Wąglikowicach (gm. Kościerzyna) - 113. Liczbę miejsc noclegowych w indywidualnych domach letniskowych określono szacunkowo, przyjmując 4 miejsca noclegowe średnio w każdym, co daje odpowiednio wartości przekraczające 400 miejsc w każdej z wymienionych wsi. Łączna szacowana liczba obiektów na terenie obszaru badań wynosi 1968 (7872 miejsc), z czego blisko połowę - 931 (3724 miejsc), stanowią obiekty zlokalizowane w granicach Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego.

Ponad 40% wszystkich obiektów zlokalizowanych jest na terenie gminy Kościerzyna, co jest spowodowane najlepszą dostępnością tego obszaru dla mieszkańców Trójmiasta. Zbliżoną liczbę domków letniskowych zinwentaryzowano na terenie dwóch innych gmin: Karsin – 23% i Dziemiany – 22%.

W trakcie kwerendy danych i badań terenowych w gminie Dziemiany liczbę letnisk oszacowano na 431 obiektów z 1724 miejscami noclegowymi, z czego 298 obiektów (blisko 70%) zlokalizowano w granicach Parku.

Tabela 8. Obiekty letniskowe w gminie Dziemiany (stan na 2020 r.).

Miejscowość	Liczba obiektów	Liczba miejsc
RAZEM	431	1724
w tym w granicach WPK		
Belfort	5	20
Dąbrówka	45	180
Dębina	3	12
Jastrzębie Dziemiańskie	2	8
Kalisz	12	48
Kłoc	36	144
Leżuchowo	2	8
Parowa	9	36
Piechowice	49	196
Płęsy	14	56
Przerębska Huta	2	8
Rów	2	8
Słupinko	34	136
Szablewo	4	16
Schodno	48	192
Syberia	7	28
Tomaszewo	24	96
w tym w otulinie WPK		
Dziemiany	29	116
Kalisz	15	60
Kolano	63	252
Milkowo	18	72
Raduń	8	32

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Do najbardziej popularnych miejscowości letniskowych gminy Dziemiany położonych w granicach Parku należą: Dąbrówka nad jez. Słupino (45 obiektów ze 180 miejscami), Piechowice (45 obiektów ze 180 miejscami) i Schodno (48 obiektów ze 192 miejscami). Jednak największa liczba tego typu obiektów została odnotowana w otulinie Parku na terenie miejscowości Kolano w obrębie Raduń – 63 domki z 252 miejscami.

Zbliżoną liczbę letnisk została zinwentaryzowana na terenie gminy Karsin – 462 obiektów z 1848 miejscami.

Tabela 9. Obiekty letniskowe w gminie Karsin (stan na 2020 r.).

Miejscowość	Liczba obiektów	Liczba miejsc
RAZEM	462	1848
w tym w granicach WPK		
Borsk	142	568
Czyste	6	24
Jasnochówka	4	16
Joniny Małe	9	36
Knieja	10	40
Krzywe	70	280
Lipa	22	88
Przytarnia	35	140
Wdzydze Tucholskie	16	64
Wiele	4	16
Wygoda	2	8
w tym w otulinie WPK		
Bąk	11	44
Borsk	20	80
Górki	4	16
Jeżewo	22	88
Przytarnia	5	20
Rogalewo	31	124
Wiele	26	104
Żebrowo	23	92

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Fotografia 2. Przykład nielegalnego obiektu noclegowego w miejscowości Borsk.

Źródło: for. ze zbiorów własnych

Analizując powyższe dane wyraźnie zauważalna jest dominacja obiektów letniskowych zlokalizowanych na terenie miejscowości Borsk – 162 z 648 miejscami (z tego 142 w granicach WPK), co stanowi 35% ogółu tego typu obiektów na obszarze gminy. Biorąc pod uwagę fakt, że podczas ostatniej inwentaryzacji terenowej przeprowadzonej w 1997 r. liczba zinwentaryzowanych obiektów na terenie wsi oszacowana została na 16, miejscowość ta

charakteryzuje się największym wskaźnikiem przyrostu bazy letniskowej. Niestety większość z tych obiektów to obiekty tymczasowe, często powstałe nielegalnie, bez kanalizacji.

Na obszarze gminy Kościerzyna zinwentaryzowano 809 obiektów z 3236 miejscami noclegowymi, z czego zaledwie 35% (291) z nich stanowią obiekty położone w granicach Parku. Do najbardziej popularnych wsi z tego typu zabudową położonych na obszarze WPK należą: Juszki (59), Wdzydze (Kiszewskie) (49), Gołuń (48) i Skoczkowo (44).

Tabela 10. Obiekty letniskowe w gminie Kościerzyna (stan na 2020 r.).

Miejscowość	Liczba obiektów	Liczba miejsc
RAZEM	809	3236
w tym w granicach WPK		
Czarlina	22	88
Dębrzyno	13	52
Gołuń	48	192
Grzybowski Młyn	5	20
Juszki	59	236
Loryniec	3	12
Skoczkowo	44	176
Szenajda	15	60
Wąglkowice	8	32
Wdzydze (Kiszewskie)	49	196
Zabrody	25	100
w tym w otulinie WPK		
Grzybowo	163	652
Grzybowski Młyn	5	20
Lizaki	70	280
Rotembark	21	84
Rybaki	28	112
Sycowa Huta	118	472
Wąglkowice	113	452

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Spośród miejscowości położonych w otulinie Parku największe kompleksy obiektów letniskowych znajdują się w: Grzybowie, Sycowej Hucie i Wąglkowicach. Zwłaszcza w tej ostatniej miejscowości obserwowany jest od kilkunastu lat intensywny rozwój zabudowy, często w niezgodności z zapisami prawa miejscowego.

Najmniejszą liczbą domków letniskowych cechuje się gmina Lipusz. Na obszarze gminy odnotowano zaledwie 29 obiektów (116 miejsc), co stanowi 1,5% ogółu.

Tabela 11. Obiekty letniskowe w gminie Lipusz (stan na 2020 r.).

Miejscowość	Liczba obiektów	Liczba miejsc
RAZEM	29	116
w tym w granicach WPK		
Płocice	5	20
Wyrówno	17	68

w tym w otulinie WPK		
Krugliniec	2	8
Płocicie	5	20

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Jedyną wsią, w której odnotowano powyżej 10 obiektów jest miejscowość Wyrówno położona nad malowniczym nad jeziorem o tej samej nazwie.

W trakcie kwerendy danych i badań terenowych w gminie Stara Kiszewa, mimo stosunkowo niewielkiej powierzchni, liczbę letnisk oszacowano na 237 obiektów z 948 miejscami noclegowymi, co stanowi 12% ogółu tego typu obiektów na analizowanym terenie.

Tabela 12. Obiekty letniskowe w gminie Stara Kiszewa (stan na 2020 r.).

Miejscowość	Liczba obiektów	Liczba miejsc
RAZEM	237	948
w tym w otulinie WPK		
Bąk	1	4
Bestra Suka	36	144
Konarzyny	93	372
Olpuch	87	348
Ruda	20	80

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Ponad 75% obiektów skupionych jest na terenie dwóch miejscowości: Konarzyny w pobliżu jez. Drzęczno i Olpuch - głównie nad jez. Przywłoczne. Na terenie wymienionych wsi zostały wydzielone nowe kompleksy działek, co niewątpliwie przyczyni się do rozwoju tego typu budownictwa.

Analizując dane dotyczące łącznej liczby miejsc noclegowych na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny (tabela 13) zauważalna jest tendencja do znacznego zwiększania tej liczby na terenie wszystkich gmin omawianego obszaru. Spowodowane jest to głównie rozwojem budownictwa letniskowego, a także gwałtownym przyrostem liczby kwater prywatnych.

Tabela 13. Liczba miejsc noclegowych w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).

Gmina	Obiekty zakwaterowania zbiorowego	Domki letniskowe	RAZEM
Dziemiany	17 (689)	431 (1724)	448 (2413)
Karsin	65 (2822)	462 (1848)	527 (4670)
Kościierzyna	66 (2961)	809 (3236)	875 (6197)
Lipusz	8 (90)	29 (116)	37 (206)
Stara Kiszewa	2 (44)	237 (948)	237 (992)
RAZEM	158 (6606)	1968 (7872)	2124 (14478)

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Największą dynamiką w tym zakresie charakteryzuje się gmina Karsin, gdzie liczba miejsc noclegowych wzrosła z 2337 w 1997 r. do 4670 w 2020 r., co oznacza 199% wzrost. Blisko połowa z nich powstała w okresie 2010-2020 r., co świadczyć może o dużej stopie zwrotu z tego rodzaju inwestycji w ostatnich latach. Nieco mniejsze wartości wzrostu notowane są także na obszarze gmin Lipusz (wzrost o 194%, z 106 do 206 miejsc) i Stara Kiszewa (wzrost o 165%, z 598 do 992 miejsc). Również i w ich przypadku zauważalna jest wyraźna tendencja do powiększania bazy noclegowej w ostatnich latach. W rozbiciu na poszczególne miejscowości największy wzrost został odnotowany na terenie miejscowości Borsk w gminie Karsin.

Dodatkowo w ramach programu Lasów Państwowych „Zanocuj w lesie” na terenie nadleśnictw Kościerzyna i Lipusz wyznaczono do biwakowania w lesie dwie strefy w zachodniej części Parku (Leśnictwo Głuchy Bór i Wiele) oraz trzy we wschodniej części (Leśnictwo Podrąbiona, Zabrody i Wdzydze). Wprowadzenie możliwości swobodnego nocowania zwłaszcza w zachodniej części Parku wydaje się być mocno dyskusyjne. Należałoby ograniczyć zasięg strefy, wyłączając z niej obszar nadjeziorny, uniemożliwiając tym samym masowe wykorzystywanie tego terenu dla potrzeb turystyki survivalowej. Zasadnym wydaje się przy tym wprowadzenie zapisu dotyczącego potrzeby konsultacji powoływania takich stref bądź zmiany ich zasięgu z kierownictwem Parku.

Potencjalnym zjawiskiem, które może pojawić się w przestrzeni Parku są domy na wodzie. Na obszarze Parku w trakcie prac inwentaryzacyjnych prowadzonych w sezonie letnim 2020 r. nie stwierdzono takich obiektów. Jednak obserwując sytuację na innych akwenach województwa pomorskiego mogą one stanowić potencjalne zagrożenie dla walorów przyrodniczych Parku w przyszłości.

6.2. Baza żywieniowa

Obok bazy noclegowej kluczowe znaczenie w rozwoju turystyki odgrywa baza gastronomiczna. Do głównych jej zadań należy zaspokajanie potrzeb żywnościowych okresowo przebywających w danej miejscowości turystów, jak również potrzeb ludności zamieszkałej w niej na stałe. Zaznacza się to przede wszystkim w dużych miastach oraz miejscowościach turystycznych, gdzie styl i tempo życia odsuwa na bok posiłki przygotowywane samodzielnie na rzecz konsumpcji w lokalach gastronomicznych. W jej skład wchodzi urządzenie gastronomiczne, urządzenia zaopatrujące turystów w artykuły żywnościowe (np. sklepy), warunkujące odpowiednie zaopatrzenie zakładów gastronomicznych i sklepów (Kowalczyk 2002).

W bazie gastronomicznej wyróżnia się najczęściej następujące kategorie obiektów:

- restauracje,
- bary,
- obiekty małej gastronomii.

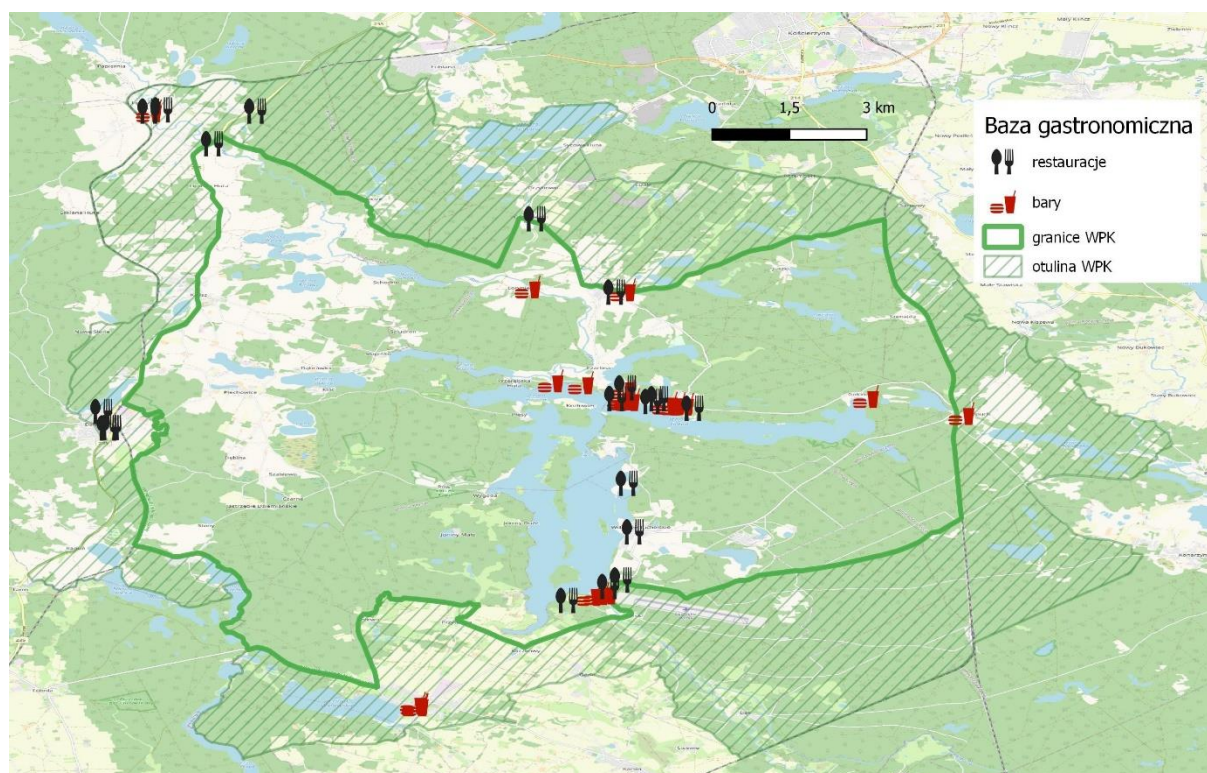
W oparciu o wizje terenowe przeprowadzone na potrzeby niniejszego projektu na terenie miejscowości położonych w zasięgu terytorialnym Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny wyróżniono łącznie 41 obiektów gastronomicznych z 1980 miejscami konsumpcyjnymi, z czego 66% stanowią obiekty w granicach Parku.

Tabela 14. Obiekty gastronomiczne w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).

Lp.	Typ obiektu	Liczba obiektów
1.	bary	20
2.	restauracje	19
3.	obiekty małej gastronomii	2
Suma		41

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowej

Blisko 49% wszystkich obiektów tego typu stanowią bary (20 placówek). Zaledwie dwie placówki to obiekty małej gastronomii, co może dziwić zważywszy na ich sezonowy charakter i dominację turystyki wypoczynkowej na tym obszarze. W miejscowościach tego regionu znaczna część obiektów gastronomicznych to obiekty działające w sezonie letnim, trudne do zweryfikowania lokalizacji i poziomu świadczonych usług, o nie potwierdzonej ciągłości funkcjonowania z roku na rok. Z uwagi na ten fakt do bazy stworzonej na potrzeby niniejszego projektu wpisywano tylko obiekty funkcjonujące przez okres dłuższy aniżeli dwa miesiące w ciągu roku.

Rycina 2. Rozmieszczenie obiektów gastronomicznych w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowej

Największą liczbą placówek gastronomicznych charakteryzuje się miejscowość Wdzydze (Kiszewskie) – 12 placówek, co stanowi blisko 30% obiektów w regionie (ryc. 7). Większość z nich to bary, co jest typowe dla miejscowości charakteryzujących się dużą sezonowością bazy noclegowej.

Liczne placówki gastronomiczne znaleźć można w pasie jezior wdzydzkich, zwłaszcza na terenie takich miejscowości jak Borsk i Czarlina, w miejscowości Wiele oraz wzdłuż głównej drogi regionu – DW 235 – w okolicach Lipusza i w Dziemianach.

We Wdzydzach (Kiszewskich), Borsku, Wąglikowicach i Dziemianach duże znaczenie mają usługi świadczone przez indywidualnych restauratorów. Spośród dostępnych w tych miejscowościach restauracji największą liczbą miejsc konsumpcyjnych dysponują te znajdujące się w hotelach i ośrodkach wypoczynkowych. Tylko nieliczne z nich oferują regionalne produkty kulinarne. Do najbardziej rozpoznawalnych tego typu obiektów należą: Restauracja Babcina Kuchnia w Grzybowskiem Młynie (gm. Kościerzyna) i Borowa Ciotka w Skoczkwie (gm. Lipusz) – oba położone przy ważniejszych szlakach komunikacyjnych regionu.

Liczną grupę zakładów gastronomicznych stanowią bary i pizzerie. Są to przeważnie lokale sezonowe, na świeżym powietrzu, serwujące dania z grilla, pizzę lub popularne dania typu fast-food. Rosnąca w całej Polsce popularność tzw. chat grillowych ma także swoje odzwierciedlenie w miejscowościach nadjeziornych, czego przykładem mogą być obiekty zlokalizowane we Wdzydzach (Kiszewskich).

W przestrzeni wybranych miejscowości znajdziemy także kawiarnie i lodziarnie, klasyfikowane jako bary. Tego typu obiekty znajdziemy między innymi w Wielu i Wdzydzach (Kiszewskich).

Fotografia 3. Przykład obiektu gastronomicznego na terenie Wąglikowic.

Źródło: fot. ze zbiorów własnych

Dużym mankamentem lokalnych placówek gastronomicznych jest ich w większości sezonowy charakter. Poza okresem wakacji letnich skorzystanie z tego typu punktów jest problematyczne, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach regionu.

Poza wymienionymi typami obiektów działalność gastronomiczną prowadzą również obiekty noclegowe oferujące wyżywienie swoim gościom. Część z nich świadczy usługi żywieniowe również dla osób niekorzystających z noclegów. W gospodarstwach agroturystycznych często oferowany jest pieczony w gospodarstwie chleb oraz własne produkty żywnościowe takie jak: mięso, wędliny, nabiał, owoce i warzywa.

Infrastrukturę żywieniową uzupełnia oferta licznych sklepów spożywczych, a także pojedyncze wędzarnie ryb, zlokalizowane w wybranych miejscowościach nadjeziornych oraz przystanie, gdzie można kupić świeżą lub wędzoną rybę od miejscowych rybaków.

6.3. Dostępność komunikacyjna

Poza walorami naturalnymi i kulturowymi niezbędnym czynnikiem dla występowania ruchu turystycznego jest dostępność komunikacyjna. Im miejsce recepcji turystycznej jest bliższe lub lepiej skomunikowane ze stałym miejscem zamieszkania potencjalnego turysty, tym większe prawdopodobieństwo jego przyjazdu w trakcie czasu wolnego.

Dostępność komunikacyjna miejscowości w zasięgu terytorialnym Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny jest silnie zróżnicowana i uzależniona od warunków fizyczno-geograficznych. Najlepiej skomunikowany z resztą kraju jest obszar położony w zachodniej części tego regionu, przez który przebiega trasa o znaczeniu regionalnym DW 235, łącząca Korne z Chojnicami, będąca przedłużeniem drogi krajowej nr 20 łączącej Gdynię ze Stargardem.

Do najbardziej zainwestowanych turystycznie miejscowości położonych w pasie nadjeziornym dochodzą jedynie drogi asfaltowe o znaczeniu lokalnym. Z Trójmiasta do Wdzydz (Kiszewskich) dojazd możliwy jest drogą krajową nr 20 i dalej drogą powiatową prowadzącą do tej miejscowości, na ulicach której to w trakcie letniego sezonu turystycznego występuje znaczna kongestia, spowodowana zwiększoną liczbą pojazdów. Pozostałe drogi pełnią rolę wspierającą dla wewnętrznego ruchu turystycznego, ułatwiając przemieszczanie się pomiędzy najważniejszymi atrakcjami regionu.

Do ważniejszych tras tego typu należą następujące drogi regionalne:

- nr 10403 Kościerzyna - Wdzydze (Kiszewskie),
- nr 10404 Wdzydze (Kiszewskie) – Olpuch,
- nr 10405 Wiele - Wdzydze Tucholskie - Nowa Kiszewa,
- nr 10406 Lubnia - Wiele – Karsin,
- nr 10408 Karsin - Bąk - Konarzyny.

Komfort podróży istotnie poprawiają inwestycje modernizujące stan nawierzchni i poboczy dróg. Duże znaczenie mają działania poprawiające informację o lokalnych atrakcjach i miejscowych produktach turystycznych w postaci znakowania dróg dużymi tablicami informacyjnymi oraz znakami kierunkowymi. Przykładem inwestycji zwiększających potencjalną atrakcyjność turystyczną regionu jest droga krajowa 20, przebiegająca we fragmencie w pobliżu otuliny Parku, na której w rejonie Kościerzyny kilka lat zrealizowana została budowa obwodnicy miasta, a aktualnie prowadzone są prace modernizacyjne na odcinku Kościerzyna-Korne.

Ponadprzeciętny poziom dochodów mieszkańców wielkich miast oraz koncentracja społeczeństwa w aglomeracjach miejskich powoduje, że są one kluczowymi miejscami emisji ruchu turystycznego (Brzeska-Gonera 2013). Również w przypadku miejscowości położonych w zasięgu terytorialnym Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego mieszkańcy aglomeracji stanowią kluczową grupę odbiorców.

W poniższym zestawieniu uwzględniono, poza liczbą mieszkańców i odległością danego ośrodka miejskiego, szacowany czas dojazdu za pomocą środków komunikacji samochodowej, który to czynnik bywa kluczowy przy podejmowaniu przez turystów decyzji o wyborze miejsca podróży. Ze względu na fakt, że zasięg terytorialny WPK obejmuje kilka gmin, jako punkt docelowy w analizie odległości i czasu dojazdu przyjęto miejscowość Wdzydze (Kiszewskie), która stanowi centrum turystyczne regionu. W przypadku aglomeracji, za miejsce początkowe podróży przyjmowano miasto wojewódzkie. Wyjątkiem w tym aspekcie była aglomeracja województwa kujawsko-pomorskiego, gdzie za punkt startowy przyjęto Solec Kujawski znajdujący się pomiędzy Bydgoszczą, a Toruniem. Otrzymane odległości zaokrąglono do dziesiątek kilometrów, a szacowany czas dojazdu do dziesiątek minut.

Tabela 15. Dostępność komunikacyjna Wdzydz Kiszewskich.

Aglomeracja	Liczba mieszkańców aglomeracji (tys. osób)	Odległość od centrum regionu	Szacowany czas dojazdu
trójmiejska	1 105	80 km	1 h 00 min
bydgosko-toruńska	753*	150 km	2 h 20 min
warszawska	2 660	350 km	4 h 30 min
łódzka	1 163	330 km	3 h 30 min
poznańska	1 018	260 km	3 h 40 min
szczecińska	777	330 km	4 h 00 min
wrocławska	1 031	440 km	5 h 10 min
górnośląska	2 710	530 km	5 h 50 min
krakowska	1 264	540 km	6 h 30 min

* za środek aglomeracji przyjęto Solec Kujawski

Źródło: opracowanie własne

Najbliższym analizowanemu regionowi skupiskiem ludności jest obszar aglomeracji trójmiejskiej, którą zamieszkuje łącznie około 1,1 mln osób i to wśród mieszkańców tej aglomeracji należy upatrywać główną grupę osób wypoczywających na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego.

Do ważnej grupy turystów i rekreantów należy zaliczyć także mieszkańców środkowej i zachodniej części Polski, skupionych w aglomeracjach: bydgosko-toruńskiej, poznańskiej i łódzkiej (czas dojazdu poniżej 4 godz.). Osoby z tych obszarów stanowią obecnie stosunkowo duży odsetek odwiedzających region, co wykazały badania ankietowe przeprowadzone w ramach projektu latem 2020 r. Dla mieszkańców tych obszarów wyjazd nad jeziora i do lasów jest często najdłuższym i najważniejszym urlopem w roku. Na obszarze trzech aglomeracji położonych w tych granicach czasowych mieszka łącznie ponad 2,9 miliona osób.

Oprócz mieszkańców wskazanych powyżej dużych ośrodków miejskich istotną część turystów na obszarze regionu mogą stanowić osoby zamieszkujące nieodległe miejscowości zlokalizowane na obszarze województwa pomorskiego i kujawsko-pomorskiego. W znacznej jednak części osoby te nie będą korzystać z noclegu na miejscu i przyjadą tu tylko na jeden dzień.

Komunikacja zbiorowa realizująca powiązania zewnętrzne miejscowości w zasięgu terytorialnym Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny w skali regionu jest silnie zróżnicowana i uzależniona w dużej mierze od jakości i klasy dróg, a także popytu. Poza krajowymi i regionalnymi trasami komunikacyjnymi wymienionymi powyżej (DK 20, DW 235), bezpośrednie połączenia komunikacyjne aglomeracji trójmiejskiej z głównymi miejscowościami turystycznymi Parku (Wdzydze (Kiszewskie), Gołuń, Borsk, Wiele) zapewnione są tylko w sezonie letnim. Sezonowość połączeń zauważalna jest również w połączeniach lokalnych pomiędzy poszczególnymi miejscowościami tego regionu. Regionalnym centrum rozrządowym komunikacji autobusowej w tym regionie jest Kościerzyna, a także w dużo mniejszym stopniu Czersk.

Z wyjątkiem miejscowości Olpuch i Bąk (linia nr 201 we wschodniej części) oraz Lipusz, Lipuska Huta, Kalisz, Dziemiany i Raduń (linia nr 211 w zachodniej części), pozostałe miejscowości położone w zasięgu opracowania nie posiadają połączeń kolejowych. Ze względu na niewielką częstotliwość kursowania oraz brak połączenia z innymi szlakami kolejowymi kolej ta ma jedynie charakter lokalnej atrakcji turystycznej. Poprawą tego stanu rzeczy może być planowana rozbudowa (dodanie drugiego toru) i elektryfikacja linii nr 201 z Kościerzyny przez Somonino do Gdyni (z odnogą z Żukowa do Gdańska) oraz modernizacja odcinka Kościerzyna-Maksymilianowo, stanowiącego częściowo granicę WPK.

Swoistą atrakcją turystyczną regionu jezior wdzydzkich jest rejs statkiem żeglugi pasażerskiej Stołem II. W letnim sezonie turystycznym połączenia realizowane są z przystani we Wdzydzach (Kiszewskich) i wiodą w kierunku południowej części tego akwenu.

Omawiając zagadnienie dostępności komunikacyjnej, warto wspomnieć także o innych urządzeniach istotnych z punktu widzenia podróży turystycznych, jakimi są szlaki turystyczne.

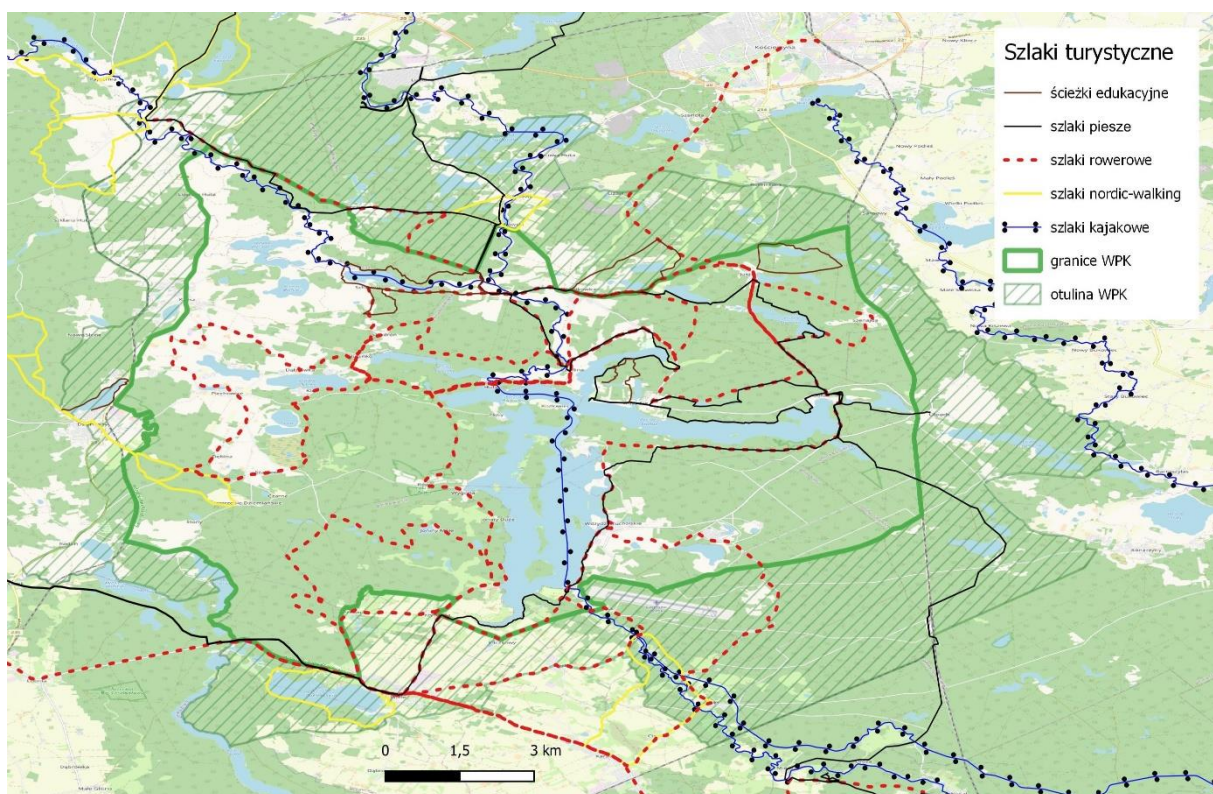
Szlaki turystyczne należą do podstawowych elementów zagospodarowania turystycznego terenu, stanowiąc wytyczone trasy turystyczne, oznakowane w terenie tablicami lub znakami informacyjnymi, łączące atrakcyjne miejsca i obiekty pod względem widokowym,

przyrodniczym, kulturowym (Kurek 2007). Poza tym, że umożliwiają turystyce poruszanie się po odwiedzanym przez niego obszarze, dają także możliwość właściwej z punktu widzenia obszaru recepcji organizacji ruchu turystycznego, np. odciążania miejsc zbyt narażonych na dewastację.

Na potrzeby niniejszego opracowania szlaki podzielone zostały według następujących kategorii:

- piesze (w tym szlaki PTTK i ścieżki edukacyjne),
- nordic walking,
- rowerowe,
- konne,
- kajakowe,
- żeglugowe.

Poniżej zestawiono długości poszczególnych typów szlaków na całym obszarze opracowania.

Rycina 3. Szlaki turystyczne w obszarze opracowania (stan na 2020 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego zauważalna jest duża koncentracja szlaków w rejonie północnym (zwłaszcza w okolicach miejscowości Wdzydze Kiszewskie, Schodno) i południowo-zachodniej części regionu (patrz ryc. 3).

Tabela 16. Liczba i długość szlaków turystycznych w granicach WPK (stan na 2020 r.).

Lp.	Rodzaj	Liczba	Długość (km)
1.	ścieżka edukacyjna	6	28,8
2.	szlak pieszy	5	65,8
3.	ścieżka nordic walking	2	9,1
4.	szlak rowerowy	9	192,2
5.	szlak kajakowy	3	36,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Turystyczne szlaki piesze są stosunkowo najprostszą formą umożliwiającą poznawania regionu. Oznakowane trwale, w specjalistyczny sposób udostępniają najciekawsze i najpiękniejsze fragmenty danego terenu.

Najbardziej znane są te wyznaczone przez PTTK, o całkowitej długości w granicach Parku 65,8 km. Wśród nich wyróżnia się:

- szlak zielony „Kręgów Kamiennych” biegnący z Sierakowic przez Lipusz, Grzybowski Młyn, Loryniec, Wąglikowice, Olpuch do Czarnej Wody o łącznej długości około 93 km. Na jego trasie znajdują się kręgi kamienne w Węsiarach i Odrach, a także Kamień Diabelski koło Owśnic. Większość szlaku biegnie lasem;
- szlak czerwony „Kaszubski” z Sierakowic przez Kartuzy, Łubianę, Grzybowo, Grzybowski Młyn, Loryniec, Czarlina, Wdzydze (Kiszewskie), Gołun do przystanku Olpuch-Wdzydze PKP o łącznej długości około 135 km. Na terenie gminy Kościerzyna biegnie doliną rzeki Rekonowicy-Trzebiochy-Wdy. Przechodzi obok Muzeum Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzech Kiszewskich;
- szlak czarny „Wdzydzki” z Olpucha przez Zabrody, Lipę, Wdzydze Tucholskie, Borsk, Przytarnię do Wiela o łącznej długości 19,3 km. Trasa biegnie wschodnim brzegiem jeziora Wdzydze przez las wchodzący w kompleks Borów Tucholskich. Szlak kończy się we Wielu, gdzie znajduje się słynna Kalwaria Wielewska;
- szlak niebieski „Izydora Gulgowskiego” z Olpucha przez Gołun do Wdzydz (Kiszewskich) o długości 7,5 km, którego trasa została wydłużona w 2020 r. i prowadzi aktualnie do Muzeum Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzech Kiszewskich;
- fragment niebieskiego szlaku rzeki Zbrzycy w południowo-zachodniej części Parku.

Zestawienie długości szlaków pieszych przebiegających w granicach WPK przedstawiono w formie tabelarycznej poniżej.

Tabela 17. Liczba i długość szlaków pieszych w granicach WPK (stan na 2020 r.).

Lp.	Nazwa szlaku	Oznakowanie	Długość (km)*
1	Szlak Izydora Gulgowskiego	niebieskie	7,5
2	Szlak Kaszubski	czerwone	21,2
3	Szlak Kręgów Kamiennych	zielone	17,8
4	Szlak Wdzydzki	czarne	16,1
5	Szlak rzeki Zbrzycy	niebieski	3,2

* - w granicach WPK

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Większa gęstość pieszych szlaków turystycznych (ryc. 3) cechuje północną i wschodnią część analizowanego regionu. Zauważalny jest natomiast brak wyznaczonych szlaków pieszych w zachodniej części Parku.

Na analizowanym obszarze znajduje się także 6 ścieżek edukacyjnych o łącznej długości blisko 30 km, z czego wszystkie obejmują północną część regionu.

Dotychczas wyróżniono następujące ścieżki:

- Wokół jeziora Rzuno, oznakowaną żółtymi znakami, z 12 przystankami z tablicami edukacyjnymi. Ścieżka biegnie wokół malowniczego jeziora Rzuno w gminie Dziemiany, w otulinie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego;
- We Wdzydzach, oznakowaną zielonymi znakami z 8 przystankami z tablicami edukacyjnymi, 3 ławkami i wiatą. Ścieżka biegnie na północ od Wdzydz (Kiszewskich);
- W Juszkach, oznakowaną za pomocą żółtych znaków z 5 przystankami z tablicami edukacyjnymi i wiatą do odpoczynku. Ścieżka prowadzi po terenie leśnym w sąsiedztwie czterech jezior: Długie, Wielkie Oczko, Głębocko i Mieliste;
- Szlakiem pięciu jezior, oznakowaną za pomocą czerwonych znaków z 6 przystankami z tablicami edukacyjnymi, ławkami i wiatą. Prowadzi przez różnorodne przyrodniczo tereny położone na wschód od miejscowości Wąglikowice;
- Wokół jeziora Schodno, oznakowaną czarnymi znakami z 9 przystankami z tablicami edukacyjnymi, ławkami i platformą widokową. Ścieżka prowadzi wokół jeziora Schodno i Jezierznia- części planowanego rezerwatu przyrody „Dolina Wdy i Trzebiocha”;
- Życie lasu wokół remizy, oznakowaną za pomocą niebieskich znaków z 9 przystankami z tablicami edukacyjnymi, ławką i kładką dydaktyczną na torfowisku. Trasa poprowadzona przy Zielonej Szkole w Schodnie stanowi bazę dydaktyczną do prowadzonych warsztatów z dziećmi i młodzieżą, ale jest również atrakcyjną propozycją dla turystów odwiedzających Wdzydzki Park Krajobrazowy.

Wyraźnie zauważalny jest brak wyznaczenia tego typu tras w pobliżu dużych miejscowości wypoczynkowych regionu takich jak Wdzydze Tucholskie, Borsk czy Wiele.

Poza wymienionymi trasami na obszarze opracowania wyróżniono także trasy nordic-walking (zazwyczaj przebiegające fragmentarycznie jedynie na obszarze otuliny Parku). Największa ich liczba, a tym samym długość, została wyznaczona na terenie gmin Dziemiany i Lipusz. Łącznie w regionie wydzielono 11 tras o łącznej długości (licząc także poza obszarem opracowania) 89,2 km. Wśród nich wyróżnia się:

- stolemowe szlaki nordic-walking gminy Dziemiany – trasa zielona, czerwona, czarna i czerwona o łącznej długości 32,7 km,
- stolemowe szlaki nordic-walking – gminy Lipusz – trasa żółta, czerwona, żółta o łącznej długości 31,1 km,
- stolemowe szlaki nordic-walking w Karsinie – trasa czerwona o długości 11,6 km,
- stolemowe szlaki nordic-walking w Wielu – trasa zielona o długości 7,9 km,
- stolemowe szlaki nordic-walking w Grzybowskiem Młynie – trasa żółta i zielona o łącznej długości 5,9 km.

Największą długością na terenie Parku cechują się trasy rowerowe. Podczas kwerendy danych wykonanych na potrzeby projektu wyróżniono blisko 200 km szlaków rowerowych.

Dodatkowo istnieje kilka planowanych do wyznaczenia w terenie tras (Szlak Żurawiny, Po gminie Dziemiiany), których przebieg nie jest do końca jasny. Wiele odcinków różni się bowiem fragmentami lub na większej długości, w materiałach pochodzących z różnych źródeł. Brak oznakowania w terenie nie pozwolił na jednoznaczną ich weryfikację.

Największe znaczenie w obsłudze ruchu turystycznego w analizowanym regionie zyskują cztery z wyróżnionych (patrz tabela 10) szlaków rowerowych:

- ścieżka przyrodnicza Kościerzyna – Wdzydze (Kiszewskie) z 7 przystankami z tablicami edukacyjnymi oraz dwiema wiatami. Oznakowana za pomocą malowanych niebieskich znaków na drzewach i drogowskazach trasa łączy dwie najbardziej atrakcyjne turystycznie miejscowości regionu. Została przygotowana z myślą o mieszkańcach Trójmiasta, którzy koleją mogą dojechać do Kościerzyny, a dalej na rowerze do Krzyża Jezior Wdzydzkich;
- ścieżka przyrodnicza „Pętla Przytarnia” z 14 przystankami z tablicami edukacyjnymi. Oznakowana za pomocą malowanych czerwonych znaków na drzewach i drogowskazach trasa obejmuje południowo-zachodnią część Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Rozpoczynający się w Wielu szlak wiedzie przez Przytarnię, przy jeziorze Wdzydze, następnie przez gęste bory urozmaicone licznymi śródleśnymi jeziorkami i torfowiskami na górę Chełmice i dalej do Wiela;
- Schodno – Wdzydze szlak oznakowany za pomocą malowanych żółtych znaków na drzewach i drogowskazach z 8 przystankami z tablicami edukacyjnymi. Jego trasa prowadzi przez północną część Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego, ukazując jego walory przyrodnicze i krajobrazowe;
- Dookoła jezior wdzydzkich szlak oznakowany za pomocą malowanych zielonych znaków na drzewach i drogowskazach. Jego trasa prowadzi dookoła słynnego Krzyża Jezior Wdzydzkich, największego kompleksu jeziornego na Kaszubach, przez lasy, pola, łąki i wsie. Trasa została wyznaczona tak, by ukazać jak najwięcej walorów obszaru Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Wymaga jednak dobrego przygotowania kondycyjnego, co ogranicza jego dostępność i często pokonywany jest fragmentarycznie.

Tabela 18. Liczba i długość szlaków rowerowych w obszarze opracowania (stan na 2020 r.)

Lp.	Nazwa	Oznakowanie	Długość (km)*
1	Dookoła jezior wdzydzkich	zielone	48,5
2	Geologiczny	żółte	30,2
3	Kościerzyna-Wdzydze	niebieskie	18,4
4	Lipusz-Wdzydze	czerwone	19,5
5	Pętla Czarlina	niebieskie	13,0
6	Pętla Lipno	czarne	19,6
7	Pętla Przytarnia	czerwone	19,7
8	Pętla Szenajda	żółte	7,8
9	Schodno-Wdzydze	żółte	19,9
10	Tuchola-Bachorze	czarne	5,7

* - w granicach WPK i jego otulinie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Spośród szlaków wodnych na terenie WPK wyznaczono dwa główne szlaki kajakowe na rzekach Wda i Trzebiocha oraz dwa mniejsze szlaki przebiegające fragmentarycznie w otulinie Parku. Szlak Wdy jest jednym z 10 najbardziej popularnych szlaków kajakowych w Polsce, a odcinek przebiegający w granicach WPK najpopularniejszym fragmentem na całej liczącej ponad 200 km trasie.

Tabela 19. Liczba i długość szlaków kajakowych w obszarze opracowania (stan na 2020 r.)

Lp.	Nazwa	Długość (km)
1	Trzebiocha	11,6
2	Wda	36,4
3	Wierzyca	2,1
4	Jez. Cheb – Jez. Słupinko	6,8
5	Kanał Wdy	4,3

* - w granicach WPK i jego otulinie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

Powyżej wymieniono szlaki kajakowe regionu wraz z podaniem ich długości na terenie Parku i jego otuliny.

Do liniowych elementów istniejącego zagospodarowania turystycznego należą także szlaki żeglugowe. Jedyną trasą żeglugową w regionie są rejsy wykonywane statkiem Stołem II. Trasa rejsu przebiega z przystani „U Grzesia” na jeziorze Jelenim, przez skrzyżowanie tego jeziora z Wdzydzkim, Radolnym i Gołuń, następnie między półwyspami Niwka i Kozłowiec wpływa się na wielką wodę, czyli jezioro Wdzydze. Statek okrąży wyspę Ostrów Wielki, najpierw płynąc po jej wschodniej stronie i wraca do przystani.

Fotografia 4. Szlak kajakowy Wdy w miejscowości Loryniec.

Źródło: fot. ze zbiorów własnych

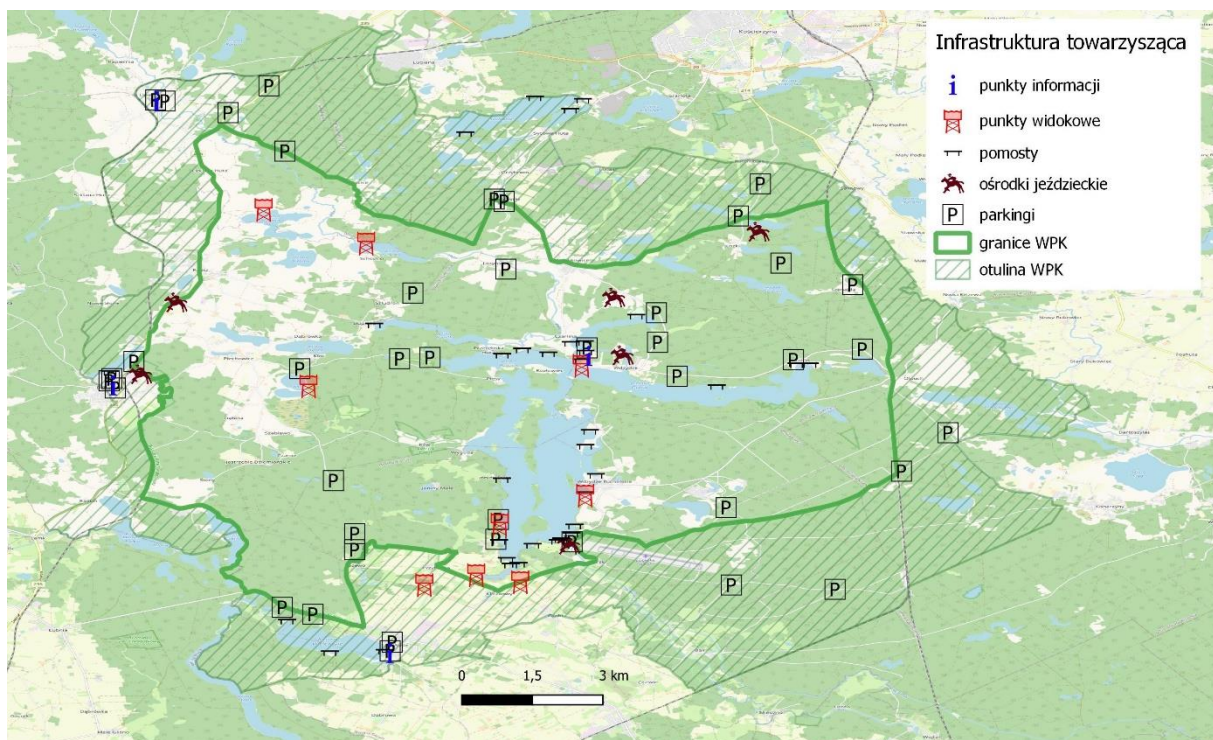
Na terenie regionu zauważalny jest brak wyznaczonych w terenie tras konnych, a także szlaków przeznaczonych do uprawiania narciarstwa biegowego. Należy również rozważyć wyznaczenie szlaków pieszych w zachodniej części Parku, wytyczenie ścieżek edukacyjnych w pobliżu miejscowości Wiele, Borsk i Olpuch, a także rozważyć modyfikację wybranych szlaków rowerowych. Działania te powinny mieć na celu kanalizowanie ruchu turystycznego.

6.4. Infrastruktura towarzysząca

Istotne dla obsługi ruchu turystycznego są urządzenia bazy towarzyszącej. Stanowią one uzupełnienie bazy podstawowej (Płocka 2002). Do bazy towarzyszącej należą urządzenia i instytucje o charakterze: usługowym, handlowym, rozrywkowym, kulturalnym czy sportowym. Mogą stać się dodatkowym walorem turystycznym danego miejsca. Ze względu na to, czy te elementy stworzono w celu obsługi przede wszystkim turystów, czy też stałych mieszkańców, można wyodrębnić urządzenia turystyczne i paraturystyczne.

Do infrastruktury wspomagającej realizację turystyki i wypoczynku zaliczono: wypożyczalnię sprzętu turystycznego, stadniny, baseny, kąpieliska, przystanie żeglugi przybrzeżnej, przystanie jachtowe, pomosty, pola biwakowe, obiekty edukacyjne, miejsca na ognisko, parkingi oraz urządzenia sanitarne. Podobnie jak w przypadku obiektów noclegowych, tak i tutaj rozmieszczenie poszczególnych elementów jest bardzo nierównomierne w przestrzeni WPK. Wynika to z koncentracji terenów uznanych do tej pory za atrakcyjne turystycznie w rejonie Wdzydz (Kiszewskich) oraz Borska.

Łącznie podczas prac kameralnych i terenowych zaewidencjonowano 94 obiekty. Rozmieszczenie poszczególnych obiektów przedstawiono na rycinie poniżej.

Rycina 4. Infrastruktura towarzysząca w obszarze opracowania (stan na 2020 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy danych i wizji terenowych

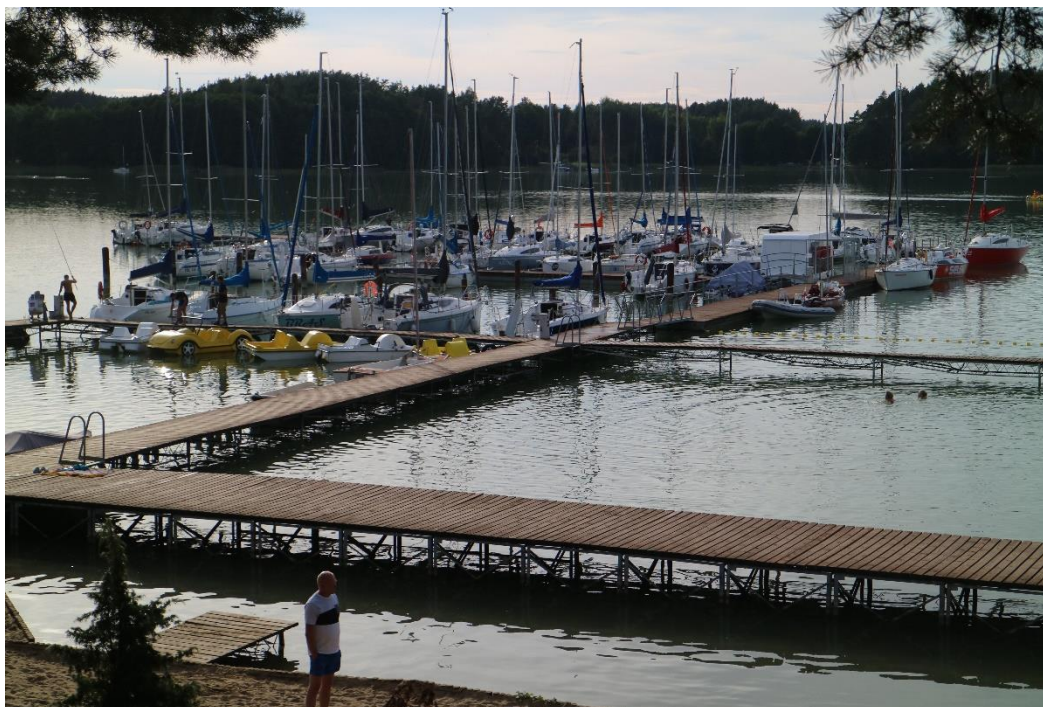
Największym zainteresowaniem wśród turystów cieszą się te z nich, które zlokalizowane są w pobliżu głównych miejscowości turystycznych regionu.

W celu skanalizowania ruchu i minimalizacji presji na obszarach cennych przyrodniczo oraz podniesienia atrakcyjności zwiedzania, na niektórych terenach stworzono sieć punktów widokowych na szlakach turystycznych oraz ścieżkach przyrodniczych, w postaci pomostów, platform i wież widokowych, umożliwiających obserwację przyrody w strefie udostępnianej dla ruchu turystycznego. Z inicjatywy Parku zagospodarowano pięć punktów widokowych, w tym cztery przy pieszych i rowerowych szlakach turystycznych:

- kompleks jezior Wyrówno, Osty, Bielawy - aktualnie nie spełnia swojej funkcji ze względu na likwidację platformy widokowej (pozostała wiata z tablicami),
- jezioro Lipno - wraz z platformą widokową do obserwacji ptactwa wodnego,
- jezioro Wdzydze – tarasy widokowe we Wdzydzach Tucholskich i koło Przytarni; dodatkowo dwa niezagospodarowane tarasy widokowe w okolicach miejscowości Kliczkowy, z których można podziwiać panoramę jeziora Wdzydze i jego wysp od strony południowego krańca jeziora – tzw. Kniei,
- jezioro Schodno – punkt z platformą obserwacyjną, z której można obserwować ptactwo wodne.

Infrastrukturę tę uzupełniają dwie wieże obserwacyjne: 36-metrowa we Wdzydzach (Kiszewskich) i nowopowstała, 37-metrowa w Przytarni.

Obsłudze ruchu turystycznego służą również punkty informacji turystycznej działające w 4 miejscach, w miejscowościach gminnych Lipusz i Dziemiany oraz w najchętniej odwiedzanych miejscowościach regionu – we Wdzydzach (Kiszewskich) i Wielu.

Fotografia 5. Marina Largo w Borsku.

Źródło: fot. ze zbiorów własnych

Bez wątpienia największą atrakcją Parku jest jezioro Wdzydze, zwane teŹ Kaszubskim Morzem. Jego powierzchnia, niezwykle urozmaicona linia brzegowa, bogactwo zatok, wysp i pólwyspów stanowią idealne miejsce dla miłośników Źeglarstwa i innych sportów wodnych. Liczne przystanie, m.in. we Wdzydzech (Kiszewskich), Gołuniu, Wdzydzech Tucholskich, Lipie i w Borsku, umożliwiają wypoŹyczenie sprzętu wodnego. W trakcie prac inwentaryzacyjnych zaewidencjonowano łącznie 34 pomostów i przystani.

W granicach opracowania funkcjonują teŹ obiekty umożliwiające realizację innych form turystyki kwalifikowanej. Wśród nich wymienić naleŹy przede wszystkim: ośrodki jazdy konnej (m.in. w Dziemianach, we Wdzydzech (Kiszewskich)). W największych miejscowościach turystycznych obszaru działają wypoŹyczalnie rowerów oraz innego sprzętu sportowo-rekreacyjnego.

Ciekawym przykładem infrastruktury towarzyszącej sã Zielone Punkty Kontrolne, które stanowią oryginalną polską koncepcję powierzchni leśnych z siecią stałych punktów kontrolnych do uprawiania orienteeringu.

„Odkrywamy Wdzydzki Park Krajobrazowy” to zaŹ propozycja edukacyjnej trasy z elementami gry terenowej dla osób lubiących aktywny wypoczynek na ŹwieŹym powietrzu wytyczonej w okolicach Wdzydz (Kiszewskich). Pokonując kolejne etapy zabawy uczestnicy w aktywny sposób poznają teren Parku i zdobywają wiedzę na temat przyrody, krajobrazu i historii WPK. Innym przykładem jest teŹ coraz popularniejszy geocaching (gra terenowa z wykorzystaniem odbiorników GPS polegająca na poszukiwaniu tzw. skrytek uprzednio ukrytych przez innych uczestników zabawy), czy questy (inny rodzaj gry terenowej). NaleŹałoby rozwaŹyć rozwój tego typu infrastruktury, zwłaszcza w pobliŹu największych miejscowości turystycznych regionu.

Istotne znaczenie w obsłudze ruchu turystycznego mają miejsca postojowe i parkingi. łącznie podczas prac kameralnych i terenowych zaewidencjonowano 41 tego typu obiektów. Ich rozmieszczenie jest nierównomierne, a brak jest szczególnie zauważalny na odcinku drogi Olpuch-Borsk-Wiele.

NaleŹy przy tym dodać, Źe zgodnie z opracowaniem „Diagnoza stanu i koncepcja rozwoju turystyki wodnej w województwie pomorskim 2030” planowany jest dalszy rozwój infrastruktury słuŹącej turystom. Obiektami przewidywanymi do realizacji sã:

- przystań Źeglarsko-kajakowa Półwysep Lipa przy jeziorze Wdzydzkim,
- przystań Źeglarska Wdzydze Port we Wdzydzech Tucholskich,
- przystań kajakowa w Borsku,
- przystań i pole biwakowe nad Jeziorem Schodno,
- przystań jachtowa na jez. Jelenie we Wdzydzech,
- przystań kajakowa Bãk (w otulinie Parku),
- przenoska w miejscowości Borsk,

- przenoska na połączeniu rzeki i Kanału Wdy poniżej Borska (w otulinie Parku).

Wszystkie obiekty planowane są na rzece Wdzie, co może spowodować dalszy wzrost presji turystycznej na walory tego obszaru.

7. Charakterystyka ruchu turystycznego na obszarze Parku i w jego otoczeniu

Jednym z bardziej istotnych elementów warunkujących właściwe zarządzanie sferą turystyki jest rejestracja ruchu turystycznego. Odgrywa ona kluczową rolę w zakresie działań związanych z określeniem ilościowym oraz jakościowym udostępnienia turystycznego danych obszarów oraz koniecznością monitorowania wpływu ruchu turystycznego na poszczególne komponenty środowiska (Matczak 2002).

W rejestracji ruchu turystycznego stosuje się zwykle trzy rodzaje metod:

- pośrednie,
- bezpośrednie,
- metody wykorzystujące urządzenia mechaniczne i elektroniczne.

Metody pośrednie polegają na rejestracji obecności odwiedzających lub środków transportu na danym terenie w postaci: wpisów do ksiąg gości, wielkości sprzedaży biletów wstępu uprawniających do wejścia na dany teren lub biletów parkingowych, wydanych zezwoleń na polowanie lub wędkowanie oraz na podstawie liczby biletów sprzedanych do ośrodków edukacyjnych, muzeów przyrodniczych oraz sprzedaży biletów na wieże widokowe, itp.

Metody bezpośrednie wiążą się z bezpośrednimi obserwacjami i pomiarami liczby odwiedzających dany region oraz z wykorzystaniem zdjęć lotniczych i satelitarnych.

Urządzenia mechaniczne i elektroniczne umożliwiają permanentny pomiar osób na szlakach turystycznych, w charakterystycznych punktach koncentracji ruchu turystycznego oraz rejestrację samochodów i innych środków transportu na wyznaczonych parkingach.

7.1. *Wielkość i struktura ruchu turystycznego*

Analiza ilościowa ruchu turystycznego jest trudnym zagadnieniem badawczym. Trudność wynika z funkcjonowania w wielu miejscowościach dwóch sektorów turystycznych: formalnego i nieformalnego. Pierwszy obejmuje rozległą bazą noclegową w postaci hoteli, pensjonatów i ośrodków wczasowych, prowadzących zarejestrowaną działalność gospodarczą. Drugi to z kolei baza noclegowa nieformalna, której kreatorami są indywidualni mieszkańcy, udzielający turystom noclegów w prywatnych mieszkaniach, niezarejestrowani i nieujmowani w związku z tym w oficjalnych zestawieniach statystycznych w sektorze obsługi ruchu turystycznego.

Równoległe istnienie formalnego i nieformalnego sektora widoczne jest w Polsce zwłaszcza w miejscowościach o wyraźnie wyodrębnionej sezonowości ruchu turystycznego, w tym w szczególności w miejscowościach położonych na pojezierzach. Efektem tego jest brak rzetelnych statystyk ruchu turystycznego w oficjalnych dokumentach sporządzanych przez

Program Badań Statystycznych Statystyki Publicznej i upublicznionych w postaci urzędowych raportów. Tym samym statystyki GUS obejmujące zagadnienia ruchu turystycznego w miejscowościach są znacznie zaniżone. Według niektórych autorów błąd ten może sięgać nawet 30-40% (Potocki 2004).

Dane Głównego Urzędu Statystycznego, pomimo istotnych braków, stanowią dotychczas jedyne w skali całego kraju źródło informacji dotyczącej ruchu turystycznego. Poszczególne wartości są agregowane przez tę instytucję tylko na poziomie gmin. Niemożliwe jest tym samym pozyskanie danych w układzie sołectw co umożliwiłoby na analizę poszczególnych wsiach zlokalizowanych na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny. Danymi takimi nie dysponują również instytucje samorządowe, jak urzędy gmin czy starostwa powiatowe. Gestorzy poszczególnych obiektów noclegowych nie są zaś skory do podawania takich informacji. Dotyczy to zwłaszcza właścicieli kwater prywatnych. Tym samym niemożliwe jest dokładne określenie liczby noclegów udzielonych w poszczególnych obiektach bazy noclegowej w minionych latach.

Analiza ilościowa ruchu turystycznego w gminach obszaru opracowania, przeprowadzona dla okresu 2000-2019, wskazuje na systematyczny wzrost liczby turystów. Największy przyrost ich liczby notowany jest na obszarze gmin Kościerzyna i Karsin. Wskaźniki dynamiki pokazują też, że ruch turystyczny na tym obszarze ma wybitnie sezonowy charakter. Jedynie obszar gminy Dziemiany, położonej wzdłuż DW 235, charakteryzują zbliżone wartości przez cały rok.

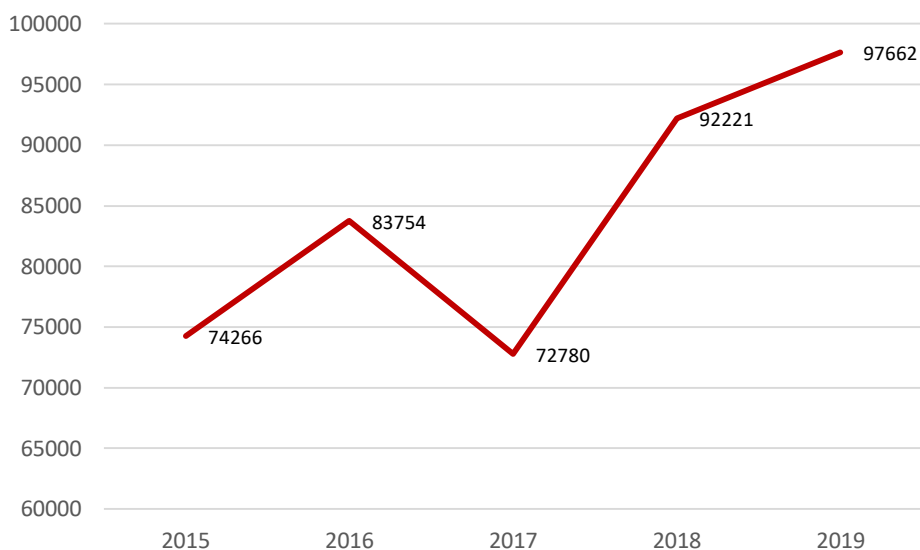
Wyższą frekwencję turystów odnotowuje się także w niektórych miejscowościach regionu w miesiącach maju, czerwcu i wrześniu, co jest efektem m.in. wzmożonej liczby przyjazdów młodzieży szkolnej na tzw. „zielone szkoły”, m.in. w Schodnie.

Liczbę turystów można też w sposób pośredni oszacować na podstawie ilości sprzedawanych biletów do lokalnych atrakcji turystycznych, biletów do muzeów, obiektów edukacyjnych oraz tzw. obiektów specjalnych, które są usytuowane na danym terenie. Dane te nie dają jednak wyczerpującej informacji o rzeczywistej frekwencji turystów na danym terenie, co wynika z braku możliwości uzyskania informacji od wszystkich właścicieli obiektów.

Na potrzeby niniejszego opracowania zwrócono się z zapytaniem do Zielonej Szkoły w Schodnie, placówek muzealnych, a także właścicieli wybranych obiektów noclegowych, gastronomicznych, płatnych parkingów i wypożyczalni sprzętu z prośbą o podanie danych na temat frekwencji w latach 2015-19. Niestety informacje zwrotne uzyskano jedynie z placówki edukacyjnej WPK i Muzeum - Kaszubskiego Parku Etnograficznego im. T. i I. Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich. Większość prywatnych właścicieli zasłaniało się tajemnicą handlową.

Największy udział w obsłudze ruchu turystycznego w regionie ma Muzeum Kaszubski Park Etnograficzny im. T. i I. Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich, które z roku na rok odnotowuje wyższą frekwencję.

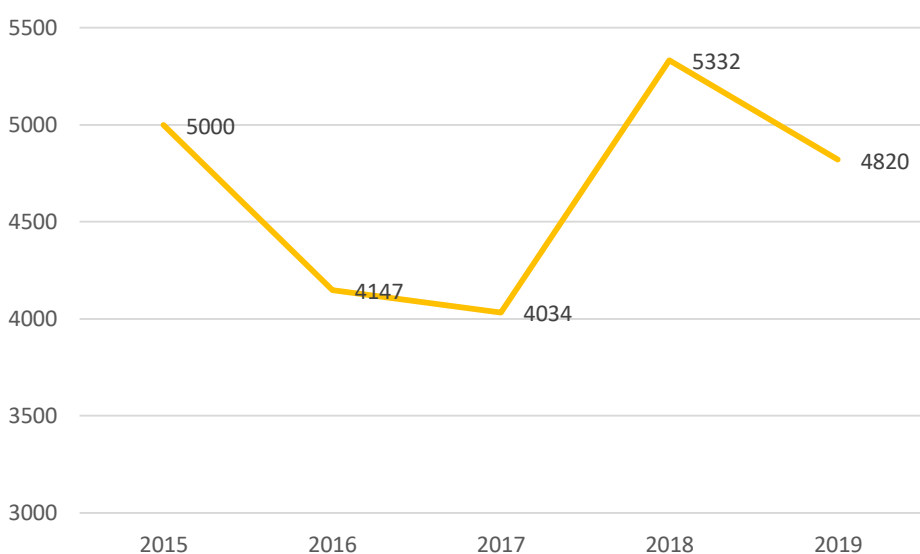
W latach w 2015-19 r. muzeum odwiedziło ponad 420 tysięcy osób, a wskaźnik wzrostu odwiedzających w niektórych latach zbliżał się do poziomu 25%. Rekordową frekwencję (97 662 osób) zanotowano w 2019 r., ale w opinii pracowników muzeum również rok 2020 r., mimo stanu epidemii, będzie rokiem rekordowym. Poza turystami z kraju placówka chętnie odwiedzana jest przez obywateli innych krajów, wśród których dominują Niemcy (Nowicka, 2015).

Rycina 5. Liczba odwiedzających Muzeum Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach Kiszewskich w latach 2015-19.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MKPE

Innym obiektem, który udostępnił dane dotyczące frekwencji, jest Zielona Szkoła w Schodnie, będąca placówką edukacyjną Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Rokrocznie w działaniach realizowanych przez tę placówkę bierze udział około 5 tysięcy osób.

Rycina 6. Frekwencja w Zielonej Szkole w Schodnie w latach 2015-19.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WPK

W latach 2015-19 r. w działaniach edukacyjnych w Schodnie wzięło udział ponad 23 tysiące osób, a rekordowym pod tym względem był rok 2018, kiedy to liczba ta wyniosła 5332 osób. Niestety ze względu na stan epidemii w 2020 r i ograniczenia w funkcjonowaniu placówek edukacyjnych liczba ta tymczasowo wpłynęła na spadek liczebności uczestników kilkudniowych turnusów edukacyjnych.

Istotnym elementem uzupełniającym analizy ilościowe ruchu turystycznego są badania jakościowe. W tym zakresie najpowszechniej wykorzystywanymi narzędziami badawczymi są wywiady z turystami oraz badania ankietowe.

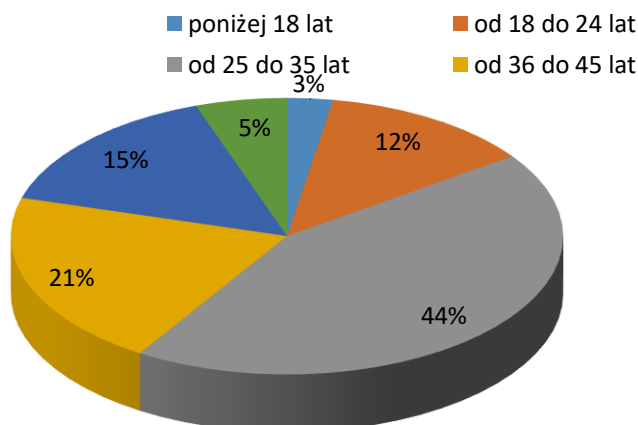
Niekiedy wykorzystuje się również kombinacje metod badań ilościowych, zarówno pośrednich jak i bezpośrednich, łącząc ją z badaniami ankietowymi przeprowadzanymi wśród turystów w wybranych punktach. Ten ostatni sposób pozyskiwania danych zastosowano również w niniejszym projekcie.

Dla potrzeb realizacji badania ruchu turystycznego na obszarze Parku, skonstruowano narzędzia badawcze, pozwalające uzyskać odpowiedzi na kluczowe pytania postawione na etapie konceptualizacji.

Przy konstruowaniu kwestionariusza wzięto pod uwagę kilka szczegółowych celów badawczych:

- określenie częstotliwości wyjazdów na analizowany obszar,
- określenie charakterystyki turysty i odwiedzającego obszar opracowania, ze szczególnym uwzględnieniem:
 - profilu i struktury odwiedzających,
 - sposobu dotarcia na miejsce wypoczynku,
 - celu przyjazdu,
 - formy zakwaterowania,
 - długości pobytu,
 - preferowanych form aktywności,
 - źródeł informacji o obszarze.
- ocenę elementów zagospodarowania turystycznego i jakości oferty turystycznej,
- określenie stopnia zadowolenia z pobytu w regionie,
- stworzenie listy najczęściej odwiedzanych miejscowości i obiektów/atrakcji turystycznych na obszarze opracowania.

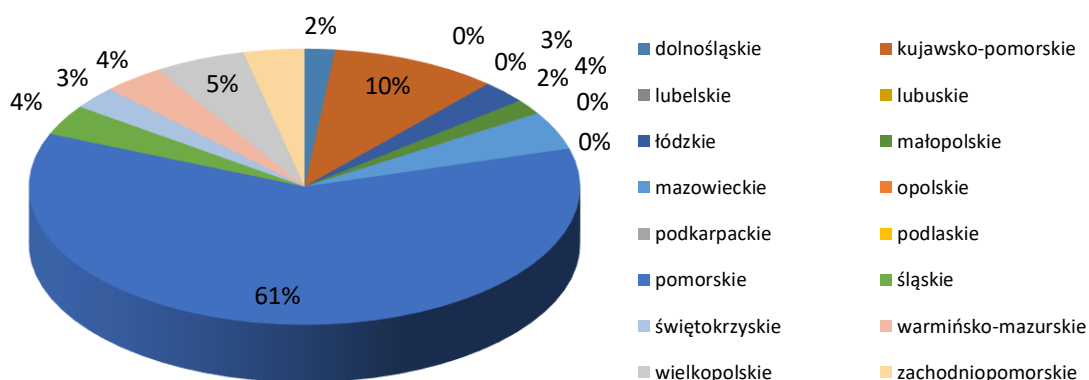
W trakcie wstępnego rozpoznania wytypowano dwie miejscowości, gdzie w miesiącu sierpniu 2020 r. przeprowadzono właściwe badania. Badaniem objęto łącznie 112 respondentów, z czego 42 osoby stanowili goście (osoby odwiedzające badany obszar przez okres krótszy niż jeden dzień), a 70 osób stanowili turyści (osoby spędzające na badanym terenie przynajmniej jedną noc).

Rycina 7. Struktura wiekowa turystów odwiedzających obszar WPK.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

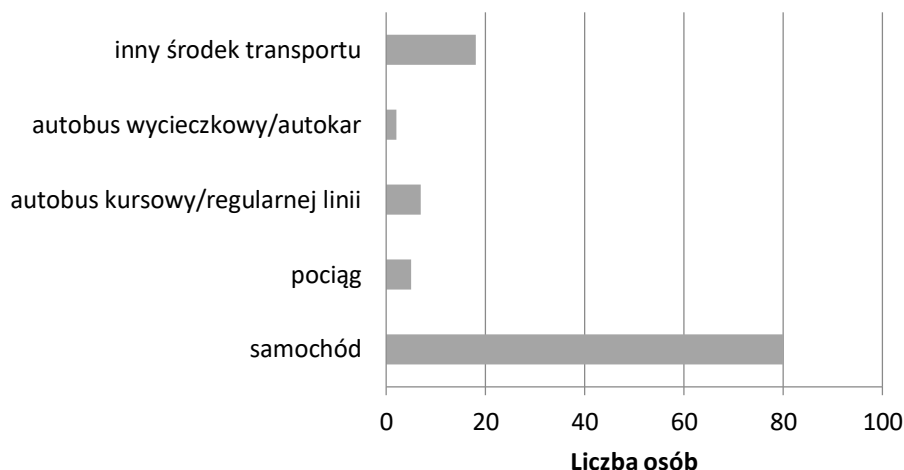
Wśród ogółu uczestników badania przeprowadzonego na terenie miejscowości Wdzydze (Kiszewskie) i Borsk w strukturze wieku respondentów zdecydowanie dominowały osoby w przedziale 25-35 lat (44% ogółu badanej populacji) oraz osoby w wieku 36-45 lat (21% badanej populacji). Większość badanych to osoby z wykształceniem średnim (50,6%) oraz wyższym (41,5%). Ponad 80% z nich stanowiły osoby aktywne zawodowo.

Rycina 8. Pochodzenie turystów odwiedzających obszar WPK.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

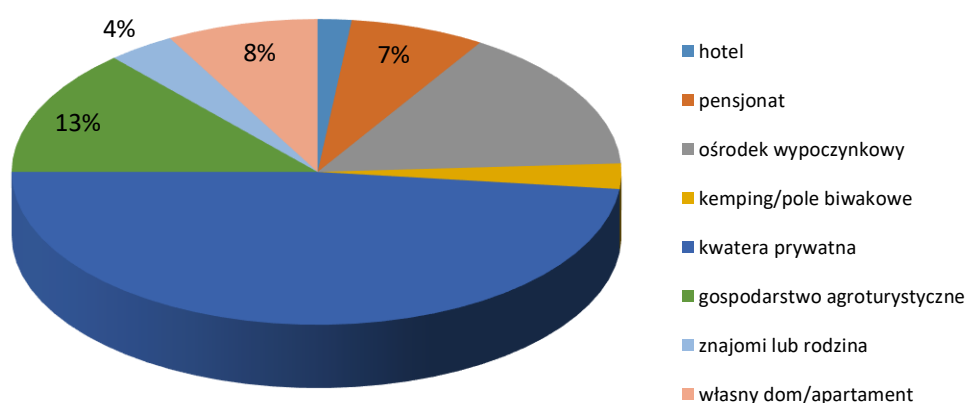
Analizując miejsce pochodzenia turystów i odwiedzających można zaobserwować, że dominującą grupę stanowili mieszkańcy dwóch województw: pomorskiego (61%) i kujawsko-pomorskiego (10%), co wynika ze stosunkowej bliskości dwóch aglomeracji: trójmiejskiej i bydgosko-toruńskiej. Wśród gości z innych regionów można wyróżnić mieszkańców Wielkopolski i Mazowsza.

Rycina 9. Rodzaj środka transportu wykorzystany w celu dotarcia na obszar WPK.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Zdecydowana większość respondentów dotarła na miejsce badania samochodem (71% badanej populacji). Wśród pozostałych środków transportu badani wskazywali również autobus kursowy (6% badanych), kolej (4%) oraz inny środek transportu, jak rower lub motocykl (16%).

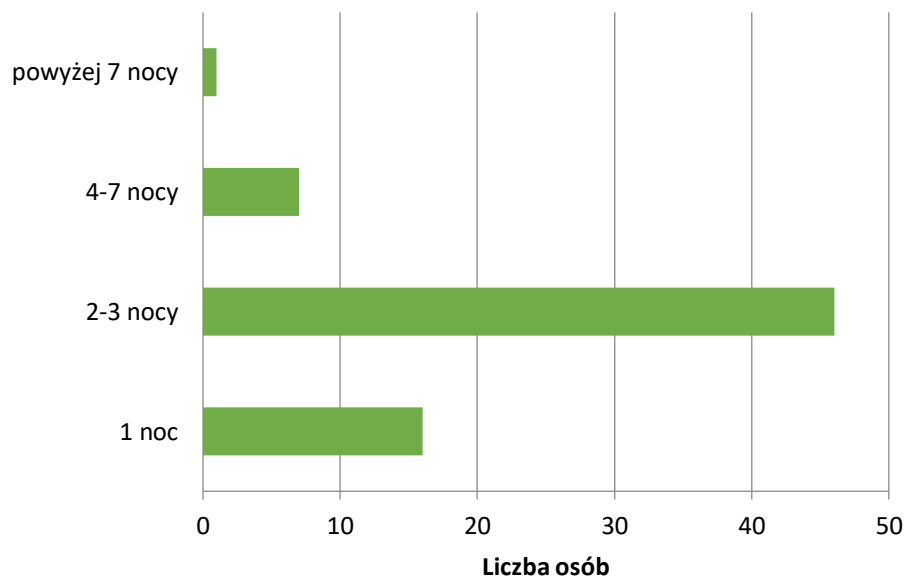

Rycina 10. Forma zakwaterowania turystów odwiedzających obszar WPK.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Typową formą zakwaterowania dla 48% badanych turystów była kwatera prywatna. Dość duży udział stanowią również noclegi udzielone w ośrodkach wypoczynkowych (15% wskazań) i kwaterach agroturystycznych (13%).

Ponad połowa respondentów to osoby, które zatrzymały się w regionie na pobyt krótki (2-3 nocy), co może wynikać z faktu występowania w trakcie terminu badania tzw. długiego weekendu. Na obszarze obu objętych badaniem miejscowości dominują turyści, których głównym celem jest tu wypoczynek, niekiedy połączony ze zwiedzaniem miejscowych atrakcji.

Rycina 11. Długość pobytu turystów ankietowanych na obszarze WPK.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

52% respondentów odwiedzało miejsce przeprowadzania badań w towarzystwie rodziny, a 34% w gronie znajomych.

7.2. Formy turystyki i rekreacji

Wśród form użytkowania turystycznego i rekreacyjnego Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego wyróżnia się:

- turystykę krajoznawczą (krajową i międzynarodową), w tym:
 - pieszą,
 - rowerową,
 - wodną,
 - motorową (generującą hałas; m.in. samochodową, motocyklową);
- turystykę kwalifikowaną, w tym:
 - pieszą,
 - rowerową,
 - wodną (kajakową, żeglarską),
 - motorową (generującą hałas, m.in. quady, rajdy motocrossowe),
 - powietrzną (generującą hałas, m.in. motolotnie),
 - konną,
 - narciarską;
- pobyty wypoczynkowe (w zdecydowanej większości sezonowe, przeważnie letnie) o charakterze:
 - wczasowym realizowane w obiektach zamkniętych (zakładowych ośrodkach wypoczynkowych głównie przez mieszkańców Trójmiasta i Bydgoszczy)

i ogólnodostępne (w otwartych ośrodkach wypoczynkowych, pensjonatach, pokojach gościnnych i kwaterach agroturystycznych przez mieszkańców różnych regionów Polski i z zagranicy);

- letniskowym (o różnej długości pobytu) realizowane w domkach letniskowych przez mieszkańców miast aglomeracji trójmiejskiej, Kościerzyny i Starogardu Gdańskiego;
- wypoczynku krótkopobytowego (weekendowy i świąteczny) o charakterze osiadłym - dodatkowo obciążający głównie ośrodki wypoczynkowe i domy letniskowe w weekendy w okresie sezonu i wędrówkowym;
- wypoczynku jednodniowego (beznoclegowego) związanego z wędrówkami, uprawianiem sportu oraz penetracją pieszą lasów połączoną ze zbieractwem (jagód, grzybów).

Region oferuje liczne szlaki rowerowe oraz piesze, pozwalające dotrzeć do lokalnych atrakcji turystycznych. Doceniają to także turyści, którzy spośród wszystkich wskazań w trakcie przeprowadzonego badania ankietowego najczęściej wybierali właśnie te formy turystyki kwalifikowanej. Inną często wymienianą formą spędzania wolnego czasu były spływy kajakowe i żeglarstwo.

Jeziora i rzeki Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego to także miejsce amatorskiego połowu ryb. Wody na terenie Parku są użytkowane rybacko głównie przez Zakłady Rybackie „Wdzydze” Sp. z o.o. w Czarlinie., które poprzez cztery punkty sprzedażowe na obszarze Parku (w Borsku, Czarlinie, Grzybowski Młynie i Wdzydzach (Kiszewskich)), sieć dystrybucji w Dziemianach i Kościerzynie, a także stronę internetową wydaje zezwolenia na połów. Najczęściej wybieranymi akwenami przez amatorów wędkarstwa są jeziora: Wdzydze, Gołun, Jelenie, Radolne oraz Sudomie. Na wszystkich wodach obowiązuje całkowity zakaz połowu ryb kuszą oraz połowu ryb prawnie chronionych. Na wszystkich wodach obowiązują zasady amatorskiego połowu ryb określone w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie (D.U. Nr 138 poz. 1559 z dnia 4 grudnia 2001 r.) z dodatkowym ograniczeniem całkowitego połowu troci jeziorowej wdzydzkiej.

7.3. *Percepcja przestrzeni turystycznej Parku*

Zdecydowana większość ankietowanych dość wysoko oceniła poszczególne składniki atrakcyjności turystycznej. Najwyżej spośród 12 czynników oceniono kolejno: walory przyrodnicze i bazę noclegową. Najniżej zaś czystość i dojazd. Zdecydowana większość, ponad 96% ankietowanych, zamierza powrócić jednak na obszar Parku.

Wyniki badań wskazują, iż turystów w największym stopniu urzekają walory przyrodnicze, jakie posiada analizowany region. Na nie wskazało aż 59% ankietowanych. Według badanych w regionie panuje niezmiernie przyjazny klimat społeczno-kulturowy. Zwracali przy tym dużą

uwagę na gościnność i życzliwość miejscowej ludności. Walory kulturowe regionu zostały docenione przez blisko 24% badanych. Doznań estetycznych, ale również duchowych dostarczają przede wszystkim obiekty sakralne (Kalwaria Wielewska), a także zabytki świeckie, z których najczęściej wymienianym był skansen we Wdzydzach (Kiszewskich). Specjały kuchni regionalnej cieszyły podniebienie 11% respondentów. Przy wyborze miejsca pobytu względami czysto towarzyskimi (odwiedzenie krewnych/znajomych) kierowało się 7% badanych. Jedynie 3% dostrzegło uwarunkowania prozdrowotne panujące na tym obszarze.

Ankietowani wskazywali na liczne niedogodności związane z ruchem turystycznym oraz jego organizacją na badanym obszarze. Wśród najczęściej wymienianych znalazły się następujące wady:

- zbyt duży tłok na drogach w sezonie turystycznym,
- zły stan dróg,
- brak lub słaba jakość zaopatrzenia sanitarnego (np. dostęp do wody, toalet),
- niedostatecznie rozwiniętą komunikację publiczną,
- wysokie ceny usług,
- małą ilość miejsc biwakowych,
- niewystarczającą ilość szlaków turystycznych oraz słabe oznakowanie już istniejących,
- niewystarczającą ilość atrakcji,
- nieporządek,
- powstające nowoczesne budownictwo (domki letniskowe) zaburzające ład przestrzenny,
- podejście do ochrony przyrody (tzw. bierna ochrona).

Promocja regionu opiera się przede wszystkim na szeroko zakrojonej akcji informacyjnej (dostępność do informacji turystycznej za pośrednictwem wielu kanałów komunikacji). Badani najczęściej czerpali informacje z Internetu (42%). Blisko 20% ankietowanych turystów postanowiła poznać walory tego obszaru po poleceniu ich przez znajomych/rodzinę, którzy gościli tutaj już z wizytą i polecili jego odwiedzenie. Niezbędnym elementem promocji są różnego rodzaju publikacje (foldery, przewodniki, katalogi) przedstawiające atrakcje turystyczne regionu, usługi z branży (gastronomia, noclegi itp.). Z tego typu źródeł skorzystało zaledwie 7% badanych.

Wiodącym czynnikiem przyciągającym turystów do regionu są walory przyrodnicze, przede wszystkim nadjeziorne plaże i lasy. Uwarunkowania przyrody i ukształtowanie terenu sprzyja rozwojowi turystyki aktywnej (pieszej, rowerowej, wodnej). W gestii samorządów lokalnych, branży turystycznej jest zapewnienie dogodnych warunków dla jej uprawiania. Wciąż istnieje potrzeba rozbudowy sieci ścieżek rowerowych, utrzymania w dobrym stanie już funkcjonujących szlaków turystycznych. Pod tym względem przyszłościowym priorytetem dla podmiotów branży turystycznej powinna być rozbudowa bazy wypożyczalni sprzętu (głównie rowerów, sprzętu do uprawiania nordic walkingu, kajaków), a także wyznaczenie nowych szlaków w regionie.

Koniecznym zadaniem do zrealizowania okazuje się rozbudowa ogólnodostępnego zaplecza sanitarnego (dostęp do wody i toalet) w miejscach najczęściej uczęszczanych przez turystów.

Utrzymujący się w przestrzeni lokalnej klimat życia i kultury wiejskiej spotyka się z podziwem turysty. Niestety coraz częściej można zauważyć elementy burzące ten krajobraz. Szczególnie widoczne jest to w budownictwie. Niezmiernie ważnym zadaniem w tym aspekcie jest zachowywanie ładu przestrzennego, który pozwoli na zachowanie tradycyjnych wzorów architektonicznych.

Mimo działania w przestrzeni lokalnej wielu form informacji turystycznej (punkty IT, broszury, foldery, portale internetowe) wyniki badań wskazują, iż nadal odczuwany jest jej niedosyt. Rozwój społeczeństwa informacyjnego siłą rzeczy „wymusza” na większości dziedzin życia gospodarczego, ekonomicznego wprowadzanie swoich usług do sieci internetowej. Staje się ona także istotnym narzędziem promocji. Dla branży turystycznej może się okazać szczególnie efektywna. Biorąc pod uwagę Internet jako znaczące źródło pozyskiwania informacji na temat regionu pojawia się konieczność wzmocnienia jego promocji w sieci. Prócz tego instytucje, podmioty posiadające oferty turystyczne powinny dać możliwość rezerwacji noclegów, biletów wstępu itp. on-line.

8. Identyfikacja i ocena zagrożeń związanych z użytkowaniem turystyczno-rekreacyjnym Parku

Spośród różnych zagrożeń związanych z działalnością człowieka na terenie Parku najbardziej istotnym jest ruch turystyczny. Na terenie WPK ruch ten skupia się głównie w północnej i wschodniej części zespołu jezior wdzydzkich. Innym istotnym z tego punktu widzenia miejscem jest rejon miejscowości Wiele, która jest stosunkowo dużym ośrodkiem pielgrzymkowym.

8.1. Istniejące i potencjalne zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne

Identyfikacji zagrożeń związanych z udostępnianiem turystycznym i rekreacyjnym Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego dokonano na podstawie publikowanych materiałów oraz prac terenowych.

Kody zagrożeń przypisano wg zstandaryzowanej Listy referencyjnej zagrożeń, presji i działań Dyrekcji Generalnej ds. Środowiska Europejskiej Agencji Środowiska (EEA).

Kategorię zagrożenia zwaloryzowano stosując skalę bonitacji zagrożeń T.J. Chmielewskiego i in. (2014) według przyjętej skali:

- 0 – brak zagrożeń,
- 1 – zagrożenia potencjalne, niewielkie,
- 2 – zagrożenia potencjalne, umiarkowane,
- 3 – zagrożenia potencjalne, duże,
- 4 – zagrożenia istniejące, niewielkie, o słabnącym natężeniu,
- 5 – zagrożenia istniejące, niewielkie, względnie stałe,
- 6 – zagrożenia istniejące, niewielkie, o narastającym natężeniu,
- 7 – zagrożenia istniejące, umiarkowane, o słabnącym natężeniu,
- 8 – zagrożenia istniejące, umiarkowane, względnie stałe,
- 9 – zagrożenia istniejące, umiarkowane, o narastającym natężeniu,
- 10 – zagrożenia istniejące, duże, o słabnącym natężeniu,
- 11 – zagrożenia istniejące, duże, względnie stałe,
- 12 – zagrożenia istniejące, duże, o narastającym natężeniu.
- ? – zagrożenie trudne do oceny

Istniejące i potencjalne zagrożenia zewnętrzne oraz wewnętrzne zostały zestawione w poniższej tabeli.

Tabela 20. Istniejące i potencjalne zagrożenia zewnętrzne i wewnętrzne.

Lp.	Kod EEA*	Opis zagrożenia (źródło zagrożenia)	Skutki oddziaływania zagrożenia	Przedmiot ochrony objęty zagrożeniem	Kat. zagr.** (rodzaj)	Lokalizacja zagrożenia (główne miejsca występowania)	Typ zagrożenia (pochodzenie: W- wewnętrzne, Z- zewnętrzne)	Możliwe sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożeń i ich skutków
1.	G02.10	Istniejące i planowane obiekty zakwaterowania zbiorowego w granicach Parku	degradacja środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych	biosfera, hydrosfera, pedosfera	9	lokalnie, cały obszar Parku	W	1. Składanie wniosków do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gmin, na terenie których leży Park. 2. Skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów. 3. Rozszerzenie działań edukacyjnych. 4. Monitoring zjawiska.

2.	G02.10	Intensyfikacja nieskanalizowanej i substandardowej zabudowy letniskowej powodująca zwiększoną dostawę biogenów do wód powierzchniowych na terenie Parku oraz nasiloną presję na wnętrze WPK w związku z obecnością ludzi i zwierząt domowych.	degradacja środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych	biosfera, hydrosfera, pedosfera	9	lokalnie, cały obszar Parku, zwłaszcza w rejonie miejscowości Borsk, Juszki, Wąglikowice	W	1. Podejmowanie działań wspierających realizację gminnych systemów kanalizacji oraz oczyszczalni ścieków na terenie Parku, a także podejmowanie działań mających na celu eliminację przydomowych oczyszczalni ścieków typu rozsączającego. 2. Skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów prawnych.
3.	G02	Brak ładu przestrzennego w zagospodarowaniu jednostek osadniczych.	degradacja walorów krajobrazowych	krajobraz	9	lokalnie, cały obszar Parku	W	1. Skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów. 2. Rozszerzenie działań edukacyjnych (m.in. poprzez organizację warsztatów). 3. Sukcesywne ujednolicanie form architektonicznych.
4.	G02.08	Powstawanie kempingów i pól namiotowych na obszarach do tego nieprzeznaczonych, a także wyznaczanie na terenach leśnych stref biwakowych.	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, pedosfera, hydrosfera	9	lokalnie, cały obszar Parku	W	1. Skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów prawnych. 2. Ograniczenie stref biwakowych na terenach leśnych WPK. 3. Rozszerzenie działań edukacyjnych.
5.	G01.02	Wzmożona penetracja ludności na obszarze Parku.	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, pedosfera	8	lokalnie, cały obszar Parku	W	1. Intensyfikacja dozoru. 2. Montaż fotopułapek. 3. Rozszerzenie działań edukacyjnych.

6.	H07	Zanieczyszczanie powierzchni Parku odpadami pozostawionymi przez turystów.	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, hydrosfera, pedosfera	6	lokalnie, cały obszar Parku	W	1. Prowadzenie działań edukacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem lokalnej młodzieży szkolnej. 2. Kontynuacja programu wywożenia śmieci. 3. Zbieranie i wywożenie odpadów stałych. 4. Włączenie wolontariuszy w akcje porządkowe.
7.	H06.01	Zakłócanie ciszy przez turystów zwiedzających Park.	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, hydrosfera	6	lokalnie, cały obszar Parku	W	1. Utrzymanie zakazu organizowania rajdów motorowych i samochodowych oraz używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych 2. Prowadzenie działań edukacyjnych. 3. Wprowadzenie ograniczeń w zakresie używania urządzeń nagłaśniających. 4. Patrolowanie terenu przez służby Parku i wolontariuszy.

8.	G01.02	Zagrożenie siedlisk przyrodniczych poprzez dyspersję turystów.	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, hydrosfera, pedosfera	9	lokalnie, cały obszar Parku	W	1. Prowadzenie działań edukacyjnych. 2. Zapewnienie właściwej obsługi i usprawnienie przebiegu ruchu turystycznego poprzez remonty i modernizację szlaków, ścieżek dydaktycznych, obiektów małej architektury turystycznej oraz ich czytelne oznakowanie. 3. Konserwacja oznakowania granic Parku, monitoring ruchu turystycznego. 4. Kontrola przestrzegania zasad udostępniania i korzystania z zasobów Parku.
9.	G05.04	Niszczanie obiektów infrastruktury Parku oraz oznakowania szlaków turystycznych, a w konsekwencji rozpraszanie ruchu turystycznego	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, pedosfera	8	lokalnie, cały obszar Parku	W	1. Prowadzenie działań edukacyjnych. 2. Patrołowanie terenu przez służby Parku i wolontariuszy. 3. Naprawa zniszczonych obiektów. 4. Informowanie podmiotów znakujących szlaki turystyczne (m.in. organizacje turystyczne) o konieczności dokonania napraw.
10.	G02	Powstawanie „domów na wodzie”.	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, hydrosfera	2	Lokalnie jeziora na obszarze Parku	W	1. Wprowadzenie regulacji dotyczących stacjonowania i przemieszczania się. 2. Monitoring zjawiska.

11.	J01	Zagrożenie pożarowe w ekosystemach lądowych wynikające ze wzmożonej presji turystycznej.	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, pedosfera	2	lokalnie, tereny leśne na obszarze Parku	W	1. Dostosowywanie zasad udostępnienia Parku do aktualnego stanu zagrożenia przeciwpożarowego – m.in. komunikaty na stronie internetowej i doraźne kierowanie ruchem turystycznym (ograniczenia wstępu w wybrane obszary, czasowe zamknięcia szlaków turystycznych). 2. Realizacja zadań wynikających z ochrony przeciwpożarowej.
12.	G01	Chaos w oznakowaniu i niezadawalający stan techniczny oznakowania szlaków turystycznych wpływający na rozpraszanie się ruchu turystycznego i eksplorację obszarów wyłączonych z udostępniania.	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, hydrosfera, pedosfera	2	lokalnie, cały obszar Parku	W	1. Przyjęcie instrukcji znakowania szlaków PTTK jako obowiązującej w granicach WPK. 2. Monitorowanie stanu oznakowania szlaków, zgłaszanie organizacjom znakującym braki w oznakowaniu. 3. Poprawa czytelności oznakowania, odnowienie oznaczeń i montaż szlabanów związanych z ograniczeniami wstępu w obszary objęte ochroną ścisłą, w pobliżu których przebiegają szlaki turystyczne.
13.	G01	Kolizja między najbardziej wartościowymi obszarami Parku, a masowym ruchem turystycznym generowanym z otoczenia	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, hydrosfera, pedosfera	6	lokalnie, cały obszar Parku	Z	1. Propagowanie zasad turystyki zrównoważonej. 2. Promocja regionalnych atrakcji turystycznych i krajoznawczych.

14.	G	Niski poziom akceptacji społecznej dla ograniczeń w rozwoju turystyki wynikających z priorytetów ochrony przyrody, a w konsekwencji niszczenie walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych.	degradacja środowiska przyrodniczego, walorów kulturowych i krajobrazowych	biosfera, hydrosfera, pedosfera	8	lokalnie, cały obszar Parku	Z	1. Prowadzenie działań edukacyjnych wśród mieszkańców i turystów (w tym „na zewnątrz” w placówkach oświatowych położonych na terenie WPK i jego otuliny), wyjaśnianie przyczyn wprowadzanych regulacji; prowadzenie badań postaw turystów i mieszkańców wobec ochrony przyrody. 2. Dostosowywanie oferty edukacyjnej do wyników badań monitoringowych.
15.	G01.08	Nieograniczone i niekontrolowane, intensywne spływy kajakowe	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, hydrosfera, pedosfera	12	w szczególności wody Wdy i Trzebiochy, kompleks jezior Wdzydzkich	W	1. Czasowe zamknięcie lub ograniczenie możliwości spływów kajakowych na wskazanych odcinkach rzek. 2. Prowadzenie działań edukacyjnych.
16	G01.01	Rozwój motorowych i niemotorowych sportów wodnych	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, hydrosfera, pedosfera	9	w szczególności kompleks jezior Wdzydzkich	W	1. Ograniczenie dostępności miejsc użytkowanych turystycznie i rekreacyjnie. 2. Skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów prawnych. 3. Rozszerzenie działań edukacyjnych.
17.	G01	Korzystanie z miejsc nie przystosowanych do kąpielii powodujące zagrożenie bezpieczeństwa i niszczenie walorów przyrodniczych.	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, hydrosfera, pedosfera	9	w szczególności jeziora Wdzydze, Gołtuń, Radolne, Jelenie, Kotel.	W	1. Zwiększenie liczby wyznaczonych i urządzonych kąpielisk. 2. Patrołowanie terenu przez odpowiednie służby.

18.	G01	Parkowanie pojazdów na obszarach wrażliwych przyrodniczo.	degradacja środowiska przyrodniczego	biosfera, pedosfera	9	lokalnie, cały obszar Parku, zwłaszcza w rejonie głównych tras komunikacyjnych	W	1. Poprawa dostępności miejsc parkingowych. 2. Ograniczenie niekontrolowanego poruszania się transportu indywidualnego. 3. Monitoring zjawiska.
19.	G02.08	Sezonowe zagospodarowanie turystyczne.	degradacja środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych	biosfera, hydrosfera, pedosfera	9	lokalnie, cały obszar Parku, zwłaszcza w rejonie głównych miejscowości regionu	W	1. Sporządzenie i wdrożenie uchwał właściwych Rad Gmin, tzw. uchwał krajobrazowych. 2. Prowadzenie działań edukacyjnych.

Źródło: opracowanie własne.

8.2. Obszary problemowe

Terenami narażonymi na deprecjację w granicach Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego są obszary, które od dłuższego czasu podlegają zainwestowaniu turystycznemu i rekreacyjnemu, o stosunkowo dobrej dostępności komunikacyjnej. Na terenach tych występuje silny konflikt między zachowaniem równowagi w harmonijnym wizerunku miejsca czy miejscowości a silnym naciskiem grup zainteresowanych korzystaniem z walorów rekreacyjnych oraz mieszkańców zainteresowanych zarobkiem w sferze usług turystycznych lub poprzez sprzedaż gruntów.

W większości pokrywają się one z dotychczasowymi obszarami problemowymi:

- wieś Wdzydze (Kiszewskie) i jej obrzeża,
- tereny wszystkich wysp znajdujących się na jeziorze Wdzydze,
- zachodni i wschodni brzeg jeziora Wdzydze,
- okolice jeziora i miejscowości Wyrównno,
- najbliższe otoczenie wsi Juszeki,
- okolice miejscowości Loryniec i Schodno,
- okolice wsi Dąbrówka i Piechowice wraz z jeziorami Słupino, Słupinko i Cheb,
- okolice miejscowości Gołun, w tym jeziora Kotel,
- okolice wsi Przytarnia nad brzegiem jeziora Wdzydze,
- okolice wsi Borsk i przysiółka Jasnochówka,
- wieś Wdzydze Tucholskie i jej najbliższe otoczenie.

Dodatkowo za opracowaniem „Analiza zagrożeń, w tym identyfikacja miejsc, w których występuje zagrożenie dla bezpieczeństwa osób wykorzystujących obszar wodny do pływania, kąpania się, uprawiania sportu lub rekreacji na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego” wykonanym w 2021 r. przez pracowników Parku wskazano następujące miejsca występowania zagrożeń:

1. Jezioro Radolne

1.1. Czarlina- Ośrodek Wypoczynkowy Gdańskiej Stoczni Remontowej- wypożyczalnia sprzętu wodnego, kąpielisko strzeżone przez ratowników WOPR;

2. Jezioro Jelenie

2.1. Wdzydze- Stanica Wodna PTTK- pomosty i przystań żeglarska, wypożyczalnia sprzętu wodnego, miejsce wykorzystywane do kąpieli, wędkowanie, spływy kajakowe,

2.2. Wdzydze- „U Grzegorza” - pomosty i przystań żeglarska, wypożyczalnia sprzętu wodnego, miejsce wykorzystywane do kąpieli, rejsy grupowe statkiem turystycznym „STOLEM II”,

2.3. Wdzydze- Hotel Niedźwiadek- kąpielisko strzeżone przez ratowników WOPR, pomost i przystań żeglarska, wypożyczalnia sprzętu wodnego, wędkowanie,

2.4. Czarlina- Ośrodek Wypoczynkowy Politechniki Gdańskiej IBW PAN- kąpielisko strzeżone przez ratowników W, wędkowanie, wypożyczalnia sprzętu wodnego,

- 2.5. Wdzydze- Centrum Usług Turystycznych Gminy Kościerzyna- pomost, miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie,
- 2.6. Wdzydze- - Ośrodek Wypoczynkowy KLIF WDZYDZE - pomost, wypożyczalnia sprzętu wodnego, miejsce wykorzystywane do kąpiel;
3. Jezioro Gołoń
- 3.1. Gołoń- Jachtklub „Portowiec” - pomosty i przystań żeglarska, wypożyczalnia sprzętu wodnego, miejsce wykorzystywane do kąpiel, rejsy żaglówką,
- 3.2. Gołoń- Ośrodek Wypoczynkowy Gołoń Spółki PORTUS- pomost, miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie,
- 3.3. Gołoń- Hotel Gołoń- pomost i przystań żeglarska, wypożyczalnia sprzętu wodnego, wędkowanie, spływy kajakowe, miejsce wykorzystywane do kąpiel;
4. Jezioro Wdzydze
- 4.1. Wdzydze Tucholskie- ośrodek Półwysep Lipa- pomost i przystań żeglarska, miejsce zgłoszone do wójta, co roku Uchwała Rady Gminy o miejscu okazjonalnie wykorzystywanym do kąpiel, wędkowanie, spływy kajakowe, wypożyczalnia sprzętu wodnego, strzeżone przez ratownika,
- 4.2. Wyspa Ostrów Wielki-pomost, miejsca dobijania żaglówek, łodzi, kajaków itp. do brzegów wyspy,
- 4.3. Borsk – Jasnochówka- pomost, miejsce wykorzystywane do kąpiel,
- 4.4. Borsk –Ośrodek Wypoczynkowy Czarnowodzianka- pomosty i przystań żeglarska, wypożyczalnia sprzętu wodnego, spływy kajakowe, miejsce wykorzystywane do kąpiel,
- 4.5. Borsk- Ośrodek wypoczynkowy LARGO LAKE RESORT- pomosty i przystań żeglarska, wypożyczalnia sprzętu wodnego, miejsce zgłoszone do wójta, co roku Uchwała Rady Gminy o miejscu okazjonalnie wykorzystywanym do kąpiel, strzeżone przez ratowników WOPR,
- 4.6. Struga- pomost do cumowania, miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie,
- 4.7. Wygoda – pomost, miejsce wykorzystywane do kąpiel wędkowanie;
5. Zespół Jezior Wyrówno- Osty- Bielawy
- 5.1. Wyrówno- Siedlisko MALWY-pomost, sprzęt wodny, wędkowanie
6. Jezioro Słupino
- 6.1. Słupino- Agroturystyka „Dom na skarpie-pomost, miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie;
7. Jezioro Słupinko
- 7.1. Słupinko- pomost do przybijania łodziami, miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie;
8. Jezioro Schodno
- 8.1. Schodno- pomost do wędkowania
- 8.2. Plaża przy ujściu rzeki Wdy- miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie, punkt rozpoczynania spływów kajakowych;
9. Jezioro Strupino
- 9.1. Juszki- pomost na północno- zachodnim krańcu, miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie;

10. Jezioro Lipno

10.1. Piechowice- Platforma widokowa WPK (posadowiona na wschodnim brzegu jeziora Lipno, z reguły podstawy platformy znajdują się w wodzie);

11. Jezioro Czyste

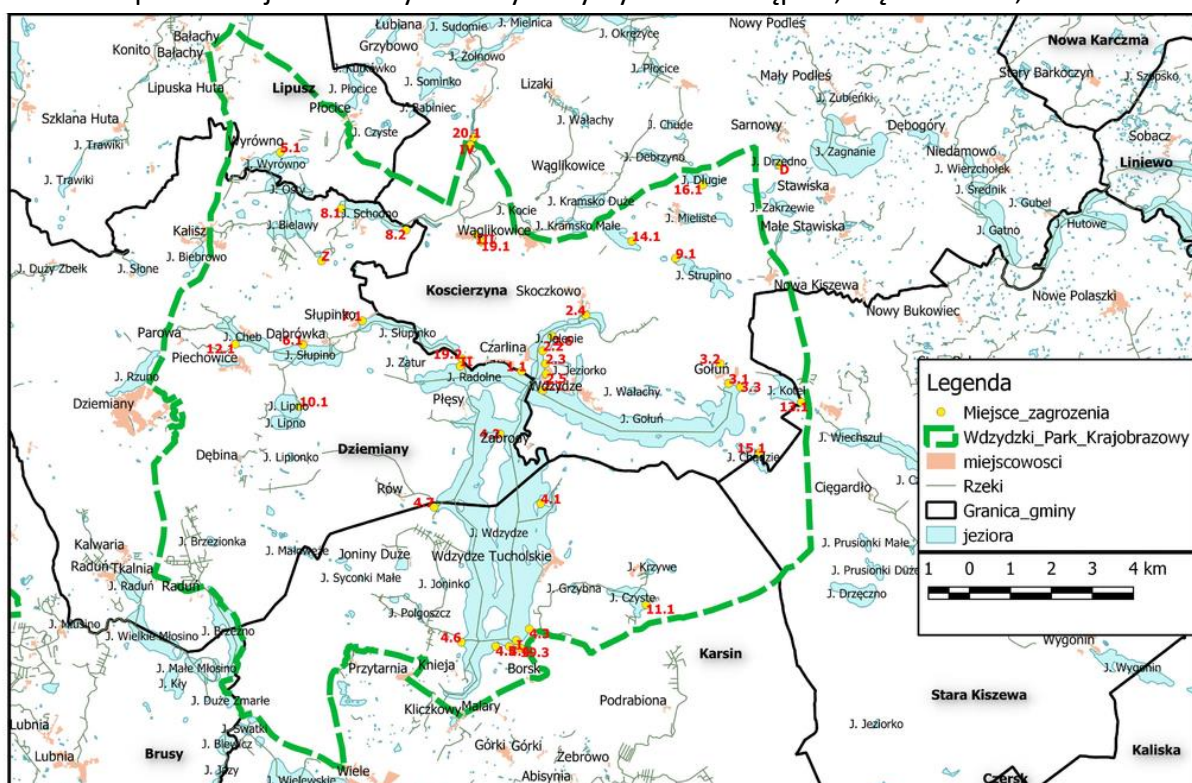
11.1. Zabrody- pomost na wschodnim brzegu, miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie;

12. Jezioro Cheb

12.1. Piechowice- pomost na południowym brzegu, miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie;

13. Jezioro Kotel

13.1. Olpuch- miejsce intensywnie wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie;

Rycina 12. Zagrożenia na obszarach wodnych WPK.

Źródło: Analiza zagrożeń... (2021).

14. Jezioro Białe

14.1. Juszeki- Przystań Nad Jeziorem Białym- miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie;

15. Jezioro Chądzie

15.1. Olpuch- Harcerska Stanica Obozowa w Olpuchu Hufca ZHP Gdańsk- Śródmieście- pomost na wschodnim brzegu, miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie;

16. Jezioro Długie

16.1. Dębrzyno- Ośrodek Wczasowo – Wypoczynkowy „Debrzyno” - pomost, miejsce wykorzystywane do kąpiel, wędkowanie, wypożyczalnia sprzętu wodnego.

I. Rzeką Wda –Borsk- przystań kajakowa,

- II. Rzeką Wda –Czarlina- przystań kajakowa,
- III. Rzeką Wda –Loryniec- przystań kajakowa,
- IV. Rzeką Trzebiocha –Grzybowski Młyn- przystań kajakowa, przenoska.

8.3. Ocena zmian wykorzystania obszaru Parku w zakresie turystyki, rekreacji i edukacji

Koniec lat 90-tych XX w. przyniósł rozwój różnych form zainwestowania turystycznego. Prywatyzacja ośrodków wypoczynkowych, budowa nowych obiektów gościnnych służących turystom, utworzenie prywatnych pól namiotowych, a nade wszystko wydzielenie i sprzedaż wielu działek na cele rekreacyjne spowodowały znaczący wzrost zainteresowania obszarem Parku przez turystów i rekreantów.

Procesy inwestycyjne nasiliły się jeszcze bardziej w drugiej dekadzie lat dwutysięcznych. Bierność lub brak skuteczności działań na rzecz powstrzymania nielegalnej zabudowy rekreacyjnej na obszarze Parku charakteryzowały wszystkie organy odpowiedzialne za gospodarowanie przestrzenią na obszarze Parku. Niestety niespójność przepisów prawa w Polsce sprzyja wielu nadużyciom ze strony inwestorów, a odwrócenie niekorzystnych procesów, sprawy sądowe, a także likwidacja nielegalnej zabudowy trwa latami, co niekorzystnie wpływa na odbiór przestrzeni Parku, na co zwracali uwagę respondenci w ramach przeprowadzonych w 2020 r. badań ankietowych.

Odrębnym nurtem zagadnień jest rozwój form edukacyjnych prowadzonych w WPK w ostatnim 20-leciu. Pomimo istnienia dość szerokiej bazy edukacyjnej (Zielona Szkoła w Schodnie, Izba Edukacyjna w Kościerzynie, Muzeum - Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izidora Gulgowskich we Wdzydzach (Kiszewskich)) braki w powszechnej edukacji są zauważalne, zwłaszcza w odniesieniu do niskiego poziomu akceptacji społecznej dla ograniczeń w rozwoju turystyki wynikających z priorytetów ochrony przyrody i krajobrazu.

W minionych latach z inicjatywy Parku a także Lasów Państwowych powstały liczne obiekty terenowe, takie jak ścieżki i tablice edukacyjne. Należy przy tym zwrócić uwagę, na nierównomierne ich rozmieszczenie, co jest zwłaszcza zauważalne w rejonie jednej z największych miejscowości regionu – Borska. Ich dopełnienie stanowią mapy WPK oraz wydawnictwa popularyzatorskie, głównie o tematyce turystycznej - przyrodniczej i kulturowej. Pomimo długoletniej historii Park nie doczekał się kompleksowej monografii popularno-naukowej. Współpraca z ośrodkami naukowymi nie przekłada się też na opracowania naukowe z zakresu turystyki i rekreacji na obszarze WPK.

9. Określenie chłonności oraz przepustowości turystycznej Parku

Wyznaczenie chłonności turystycznej danego obszaru polega na określeniu maksymalnej ilości turystów, która może na danym terenie przebywać równocześnie jednego dnia, nie wywołując negatywnych skutków dla środowiska przyrodniczego, przy jednoczesnym zachowaniu pełnych korzyści rekreacyjnych dla wypoczywających (Stalski, 1970).

Istnieje wiele metod określania chłonności naturalnej, natomiast należy podkreślić, że mają one charakter jedynie orientacyjny, gdyż rozkład osób wypoczywających nie jest równomierny. Metody określania chłonności naturalnej różnią się podejściem do problematyki.

Pierwsza grupa oparta jest o pomiary bezpośrednie dokonywane w terenie, przy czym podstawą są relacje między liczbą użytkowników teren a mierzonym poziomem degradacji (Kostrowicki, 1981).

Drugą grupę stanowią metody opierające się na rozeznaniu cech i właściwości komponentów środowiska (szata roślinna, wody, rzeźba terenu), które traktowane są jako standardy wielkości obciążeń. Najczęściej standardem jest typ roślinności (Kostrowicki, 1970; Ważyński, 1991).

Trzecia grupa metod określa obciążenie graniczne, wyrażając relacje pomiędzy powierzchnią całkowitą, powierzchnią zdeptaną i powierzchni zagospodarowanej (utwardzonej) (Szafer, 1975).

Określenie chłonności naturalnej dla obszaru badań dokonano metodą opartą na określonych standardach chłonności naturalnej zbiorowisk roślinnych. Podstawą do tego była częściowa waloryzacja najważniejszych siedlisk roślinnych.

Dla obszarów leśnych zgodnie z metodyką przyjmowaną w literaturze przedmiotu (Bródka 2010, Krzymowska-Kostrowicka 1997, Kostrowicki 1982) za podstawę oceny chłonności rekreacyjnej uznano:

- typ siedliskowy lasu,
- roślinność rzeczywistą,
- uzupełniająco – kryterium rzeźby terenu.

W przypadku odporności brano pod uwagę głównie kryterium zróżnicowania typów siedlisk leśnych.

W oparciu o dane wyznaczono tzw. obciążenie graniczne runa tj. średnią liczbę osób, które poruszając się w ciągu 8 godzin po powierzchni 1 ha mniej więcej jednorodnego płatu roślinności powodują uruchomienie procesów degradacyjnych, zmieniających trwale skład i strukturę biocenozy (Kostrowicki, 1981). Powyżej obciążenia granicznego załamuje się równowaga, w jakiej znajduje się fitocenoza od wpływem presji ze strony rekreantów.

Wartości te są podstawową i szczególnie przydatną informacją przy planowaniu działań związanych z zagospodarowaniem rekreacyjnym.

Tabela 21. Ocena odporności i chłonności rekreacyjnej siedlisk leśnych na terenie WPK

Lp.	Typ siedliskowy lasu	Odporność	Chłonność (os/ha/d)	
			wg danych lit.	przyjęta dla WPK
1	bór bagienny	1	b.d. (0-1)	1
2	bór mieszany bagienny	1	b.d. (0-1)	1
3	bór mieszany świeży	4	10-12	12
4	bór mieszany wilgotny	3	b.d.	10
5	bór suchy	2	b.d. (2-4)	4
6	bór świeży	3	4-8	8
7	bór wilgotny	3	b.d.	10
8	las łęgowy	3	5-10	5
9	las mieszany bagienny	2	3-4	3
10	las mieszany świeży	4	10-12	12
11	las mieszany wilgotny	3	5-10	5
12	las świeży	3	8-10	8
13	las wilgotny	3	5-10	5
14	ols	2	3-4	3
15	ols jesionowy	2	3-4	3

Skala oceny odporności: 1 – bardzo niska (0-2 os/ha/d), 2 – niska (3-4 os/ha/d), 3 - średnia (5-10 os/ha/d), 4 – wysoka (>10 os/ha/d)

Źródło: opracowanie własne

Podobnie jak w przypadku terenów leśnych, chłonność naturalna obszarów nieleśnych jest zależna od struktury roślinności, jej zwarcia i składu gatunkowego. Jest zatem specyficzna dla każdego zbiorowiska roślinnego. W przypadku terenów nieleśnych bazowano na powiązaniu typów użytkowania gruntów ze zbiorowiskami roślinnymi, a częściej rzędami lub klasami zbiorowisk, których występowanie przy danym typie siedliska i użytkowania jest najbardziej prawdopodobne.

Dla potrzeb niniejszego opracowania pominięto wyliczanie wskaźników dla terenów zabudowanych. Z analizy wykluczone zostały także grunty orne i uprawy stałe. Założono, że tereny te z uwagi na funkcję gospodarczą nie mogą być obszarem penetracji turystycznej.

Typy pokrycia terenu, które zostały uwzględnione w ocenie chłonności, wraz z przypisanymi im wartościami wskaźnika jej wielkości, zostały przedstawione w zestawieniu tabelarycznym poniżej.

Tabela 22. Wskaźniki chłonności naturalnej terenów poza lasami w zależności od użytkowania gruntów.

Lp.	Użytkowanie	Chłonność (os/ha/d)
1.	łąki, pastwiska	60
2.	murawy i pastwiska naturalne	40 (30-60)
3.	wrzosowiska i zakrzaczenia	1
4.	bagna śródlądowe i torfowiska	1

Źródło: opracowanie własne.

Wskaźniki obciążenia granicznego akwenów wodnych wyznaczono zarówno dla korzystających z kąpielisk, jak też dla różnego rodzaju sprzętu pływającego.

Wartości obciążeń granicznych przyjęto za opracowaniem A. Krzymowskiej-Kostrowickiej (1988), w którym przedstawiono najszersze spektrum wskaźników obciążenia granicznego, zarówno różnych elementów środowiska, jak i urządzonych terenów rekreacyjnych.

Tabela 23. Zestawienie wskaźników obciążenia rekreacyjnego kąpielisk i akwenów wodnych.

Akweny wodne	Norma technologiczna	Norma psychofizyczna
kąpieliska	10 m ² /os.	50 m ² /os.
Sprzęty pływające	Skrajne wartości	Wartość przyjęta w opracowaniu
łódzie wiosłowe	1-5 tys. m ² /łódź	3,3 tys. m ² /łódź
żaglówki	5-10 tys. m ² /łódź	10 tys. m ² /łódź
kajaki	2,5 tys. m ² /kajak	2,5 tys. m ² /kajak
rowery wodne	0,2-1 tys. m ² /rower	0,5 tys. m ² /rower

Źródło: opracowanie własne.

Obszar Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego mógłby być na wybranych terenach (środkowo-zachodnia i południowo-zachodnia jego część) intensywniej wykorzystany z punktu widzenia odporności wyróżnionych elementów środowiska, pod warunkiem jednak wprowadzenia odpowiednich zabiegów ochronnych w miejscach intensywnego użytkowania. Do takich zabiegów należy przede wszystkim zaliczyć kanalizowanie ruchu turystycznego poprzez wyznaczenie dodatkowych szlaków turystycznych czy ścieżek edukacyjnych.

Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że na rzece Wdzie na odcinku Schodno-Loryniec obserwuje się dużą liczbę jednostek pływających w sezonie letnim, oddziałujących negatywnie na walory przyrodnicze Parku. Celowym byłoby więc ograniczenie przepustowości fragmentu powyższego szlaku kajakowego do 100 kajaków dziennie bądź czasowe jego wyłączenie.

Dużą frekwencję turystyczną notuje się również na szlakach w rejonie Wdzydz (Kiszewskich) i Borska. W tym wypadku należałoby rozważyć budowę ścieżki pieszo-rowerowej, miejsc obsługi rowerzystów ze stojakami, ławami, a także sanitariatami i śmietnikami, mającymi za zadanie kanalizowanie ruchu turystycznego.

CZĘŚĆ II – STRATEGIA OCHRONY

10. Koncepcja udostępniania turystyczno-rekreacyjnego i edukacyjnego Parku

Podstawowe cele ochrony Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego zostały ujęte w Uchwale Nr 145/VII/11 (ze zmianami z dnia 16 sierpnia 2016 r. wprowadzonymi Uchwałą Nr 260/XXIV/16) Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. i szczegółowo omówione w rozdziale 4 niniejszego opracowania.

Zalicza się do nich:

- zachowanie unikatowych form ukształtowania terenu, w tym charakterystycznych dla krajobrazu sandrowego: rynien jeziornych, dolin rzecznych i niecek wytopiskowych, a także wzniesień morenowych,
- utrzymanie spójności przestrzennej ekosystemów leśnych i ich renaturalizacja, z uwzględnieniem potrzeb ochrony siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin, grzybów i zwierząt oraz ich siedlisk,
- aktywna ochrona półnaturalnych fitocenoz nieleśnych,
- ochrona śródleśnych torfowisk oraz jezior lobeliowych i oczek wodnych – w szczególności występujących tam siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt,
- ochrona i utrzymanie naturalnej struktury hydrograficznej charakterystycznej dla obszarów sandrowych oraz przeciwdziałanie pogarszaniu jakości wód powierzchniowych,
- utrzymanie naturalnej różnorodności fauny oraz tworzenie warunków umożliwiających restytucję gatunków, a w szczególności troci jeziorowej i raka szlachetnego,
- ochrona swoistych wartości historycznych i kulturowych, w szczególności zabytkowych układów ruralistycznych i tradycyjnych form budownictwa oraz dziedzictwa kultury materialnej i niematerialnej ludności kaszubskiej,
- ochrona i rewaloryzacja mozaiki krajobrazu leśnego i rolniczego, a także specyficznych wewnątrz krajobrazowych oraz przedpoli punktów i ciągów widokowych,
- oszczędne użytkowanie i planowe, kompleksowe kształtowanie przestrzeni uwzględniające ochronę walorów krajobrazowych, w tym lokalnego krajobrazu kulturowego.

Biorąc pod uwagę specyfikę niniejszego operatu należy uznać, że wszystkie cele wymienione w przywołanej Uchwale, ze względu na charakter wykorzystania obszaru WPK są związane z funkcją turystyczno-rekreacyjną, a także edukacyjną.

Zapisy te formułują nadrzędny cel ochrony, do którego nawiązują przyjęte w ramach prac nad planem ochrony ujęte poniżej strategiczne i operacyjne cele kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej.

Tabela 24. Strategiczne i operacyjne cele kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej WPK

Lp.	Cele strategiczne	Cele operacyjne
w zakresie kształtowania funkcji turystycznej i rekreacyjnej		
1.	Ograniczenie niekorzystnego oddziaływania turystyki i rekreacji	1.1 Dostosowanie charakteru i wielkości bazy noclegowej do potrzeb regionu oraz aktywna kontrola nad jej funkcjonowaniem.
		1.2 Ograniczenie istniejących terenów zabudowy letniskowej do obszarów wyznaczonych prawnie oraz zapobieganie dalszej ich ekspansji.
		1.3 Likwidacja nielegalnie działających kempingów i pól namiotowych na obszarach do tego nieprzeznaczonych.
		1.4 Ograniczenie obszaru wykorzystania turystyczno-rekreacyjnego na lądzie poprzez skanalizowanie ruchu turystycznego.
		1.5 Ograniczenie obszaru wykorzystania turystyczno-rekreacyjnego na wodzie.
		1.6 Modernizacja i rozbudowa wybranych przystani i pomostów.
w zakresie kształtowania funkcji edukacyjnej		
2.	Prowadzenie działalności naukowej i edukacyjnej	2.1 Prowadzenie badań naukowych na obszarze WPK.
		2.2 Popularyzacja wiedzy na temat walorów WPK.
		2.3 Upowszechnianie wiedzy na temat wpływu działalności człowieka na przyrodę WPK.

Źródło: opracowanie własne

Powyższe strategiczne i operacyjne cele ochrony znajdują swoje rozwinięcie w postaci propozycji konkretnych działań ochronnych opisanych w kolejnych rozdziałach operatu.

10.1. Główne kierunki rozwoju turystyki i rekreacji

W nawiązaniu do wymienionych w rozdziale 8 zagrożeń związanych z użytkowaniem turystyczno-rekreacyjnym WPK oraz powyższych celów strategicznych jako generalne zasady należy przyjąć: ograniczenie, porządkowanie i poprawę aktualnego stanu zagospodarowania przestrzeni Parku w celu uzyskania wysokiej efektywności rekreacyjnej przy jednoczesnym dostosowaniu skali i intensywności zabudowy oraz użytkowania turystyczno-rekreacyjnego do chłonności naturalnej tego obszaru.

Kształtowanie funkcji turystycznej i rekreacyjnej na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego powinno się odbywać według następujących zasad ogólnych:

- rozwój i funkcjonowanie turystyki i rekreacji na przedmiotowym obszarze nie może naruszać wartościowych elementów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, powodować istotnego obniżenia wartości cennych dla innych funkcji Parku, w tym zachowania wyznaczonych osi widokowych,

- podnoszenie standardu technicznego bazy noclegowej, żywieniowej oraz innych elementów zagospodarowania turystycznego w ścisłym powiązaniu z ochroną istniejących wartości architektonicznych i krajobrazowych Parku;
- niepowiększanie terenów przeznaczonych dla rozwoju bazy noclegowej poza obszary już wyznaczone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- ograniczenie wykorzystania strefy brzegowej nad jeziorami dla celów lokalizacji kempingów wyłącznie do obiektów już istniejących (z wyjątkiem części obiektów funkcjonujących nielegalnie), bez możliwości ich dalszej rozbudowy oraz wyznaczania nowych terenów dla takiej funkcji,
- dążenie do skanalizowania w całości istniejącej legalnie zabudowy rekreacji indywidualnej oraz podjęcie działań w kierunku likwidacji i/lub przekształceń obiektów nielegalnych i substandardowych na terenie Parku oraz w jego bezpośrednim otoczeniu, w szczególności w rejonie miejscowości Borsk, Juszki i Wąglikowice,
- poprawa ładu przestrzennego w zagospodarowaniu turystycznym oraz podniesienie estetyki tego zagospodarowania, poprzez przebudowę obiektów, przesłonięcie zielenią, a także ujednoczenie tablic informacyjnych, drogowskazów oraz innych elementów małej architektury przeznaczonej dla obsługi ruchu turystycznego,
- wzbogacenie miejscowości rekreacyjnych w urządzenia paraturystyczne, w tym służące stałym mieszkańcom,
- odciążenie terenów nadmiernie eksploatowanych, w szczególności w rejonie strefy brzegowej, a także w pobliżu terenów poddanych szczególnym formom ochrony przyrody (rezerwaty przyrody, użytki ekologiczne), przez zmniejszenie, ukierunkowanie lub zmianę organizacji ruchu,
- usprawnienie systemu transportu zbiorowego, zwłaszcza w okresie sezonowego wzrostu natężenia ruchu turystycznego,
- szeroka promocja walorów WPK, w tym walorów kulturowych jako potencjalnych produktów markowych regionu (tradycyjna kuchnia, rękodzieło, folklor muzyczny, obrzędy i uroczystości ludowe).

Pożądanym sposobem kształtowania i funkcjonowania turystyki oraz rekreacji na obszarach chronionych jest jej prowadzenie w myśl zasad koncepcji turystyki zrównoważonej. Niestety jak wykazała diagnoza stanu taki sposób kształtowania jest niemożliwy do realizacji zwłaszcza w północnej i wschodniej części WPK. Dlatego też koniecznym jest ograniczanie negatywnych oddziaływań różnych form turystyki i rekreacji na analizowany obszar, a także realizowanie nowych elementów zagospodarowania turystycznego, dostosowanych do nadrzędnej potrzeby ochrony przyrody i jej możliwości regeneracyjnych, z uwzględnieniem wymagań i oczekiwań współczesnego turysty.

Do preferowanych form turystyki i rekreacji na obszarze WPK należy zaliczyć:

- turystykę poznawczą: krajoznawczą, przyrodniczą (m.in. geoturystykę, birdwatching), kulturową (m.in. etnoturystykę), realizowaną z wykorzystaniem zasobów różnych podmiotów zajmujących się organizacją tego rodzaju turystyki,
- turystykę wypoczynkową: pobytową, weekendową w oparciu o istniejącą, sukcesywnie modernizowaną bazę noclegową i bazę żywieniową, a także kwatery agroturystyczne,
- turystykę edukacyjną: przyrodniczą i kulturową, opartą o istniejącą bazę (Zielona Szkoła w Schodnie), a także infrastrukturę liniową w postaci ścieżek edukacyjnych,
- turystykę aktywną (kwalifikowaną), w tym na obszarach wodnych: żeglarską, kajakową, sportów wodnych (pływanie, boje), nurkową i wędkarską (rybołówstwa rekreacyjnego), w części lądowej: pieszą, rowerową, narciarską i konną, realizowaną głównie w oparciu o sieć wyznaczonych szlaków, a także turystykę paralotniarską w oparciu o lotnisko w Borsku,
- turystykę zdrowotną, w tym: rehabilitacyjną, medyczną, usług spa&wellness, służącą wzbogaceniu oferty turystycznej poza letnim sezonem turystycznym.

Do form niepożądanych na obszarze Parku należy zaliczyć między innymi sporty motorowe (np. motocross, quady) i motorowodne.

10.2. Strefy udostępniania turystyczno-rekreacyjnego

Wydzielenie stref udostępniania turystyczno-rekreacyjnego zostało przeprowadzone w oparciu o zróżnicowanie przestrzenne cech i walorów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu, co nawiązuje do koncepcji trójochrony.

Za Operatem walorów kulturowych i fizjonomicznych krajobrazu na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego wyróżniają się cztery główne fizjonomiczne typy krajobrazów:

- K1 – zespół wewnątrz krajobrazowych kompleksu jezior wdzydzkich, tworzony przez największe i najbardziej atrakcyjne rekreacyjnie jeziora oraz ich bezpośrednie otoczenie, które stanowią obszar o wybitnych walorach przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, wyróżniający się w całej analizowanej przestrzeni,
- K2 – zespół wewnątrz krajobrazowych dolin rzecznych Wdy i Trzebiochy,
- K3 – zespół wewnątrz krajobrazowych wysoczyzny morenowej „Wyspy Raduńskiej”, tworzony przez elementy przyrodnicze znajdujące się pod znacznym wpływem działalności gospodarczej człowieka, która przejawia się w użytkowaniu rolnym, rekreacyjnym oraz zainwestowaniu osadniczym,
- K4 – zespoły wewnątrz krajobrazowych krajobrazów leśnych, otaczających od zachodu i wschodu zespół Jeziora Wdzydze, zdominowane przez elementy środowiska przyrodniczego, które tworzą swoiste układy krajobrazowe, gdzie elementy kulturowe występują sporadycznie, a użytkowanie ma charakter przede wszystkim leśny, o szczególnej atrakcyjności dla użytkownika rekreacyjnego.

Dotychczasowe relacje występujące pomiędzy cechami i wartościami środowiska istotnymi dla turystyki i rekreacji, a sposobami ich rekreacyjnego wykorzystania wskazują na zasadnicze kierunki działań w poszczególnych strefach:

w strefach K1 i K2:

- prowadzenie kompleksowej ochrony wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych,
- wykorzystanie funkcjonalne obszaru dostosowane do cech i wartości środowiska,
- ograniczenie istniejących terenów zabudowy do obszarów wyznaczonych prawnie oraz zapobieganie dalszej ich ekspansji;

w strefie K3:

- ochrona wartości kulturowych wybranych wsi,
- rozwój agroturystyki,
- ekspozycja osi widokowych,
- powstrzymywanie rozpraszania zainwestowania rekreacyjnego;

w strefie K4:

- zachowanie leśnego sposobu użytkowania,
- ograniczenia dla inwestowania w całej strefie.

W celu uściślenia kierunkowych działań oraz dostosowania ich do specyfiki problemów, zachodzi potrzeba uwzględnienia dodatkowo obszarów problemowych. Podczas etapu diagnostycznego wyznaczono następujące obszary:

1. wieś Wdzydze (Kiszewskie) i jej obrzeża,
2. tereny wszystkich wysp znajdujących się na jeziorze Wdzydze,
3. zachodni i wschodni brzeg jeziora Wdzydze,
4. okolice jeziora i miejscowości Wyrównno,
5. najbliższe otoczenie wsi Juszki,
6. okolice miejscowości Loryniec i Schodno,
7. okolice wsi Dąbrówka i Piechowice wraz z jeziorami Słupino, Słupinko i Cheb,
8. okolice miejscowości Gołun, w tym jeziora Kotel,
9. okolice wsi Przytarnia nad brzegiem jeziora Wdzydze,
10. okolice wsi Borsk i przysiółka Jasnochówka,
11. wieś Wdzydze Tucholskie i jej najbliższe otoczenie.

Powyższe obszary problemowe położone są w zdecydowanej większości w strefie zespołu wewnątrz krajobrazowych kompleksu jezior wdzydzkich oznaczonej symbolem K1.

10.3. Określenie sposobów i zasad udostępniania

Określa się sposoby i zasady udostępniania walorów turystycznych WPK:

- w części wodnej:

- a) dopuszcza się wykorzystanie akwenów na terenie Parku dla uprawiania sportów wodnych, za wyjątkiem obszarów wyłączonych na podstawie przepisów odrębnych,
- b) zaleca się utrzymanie zakazu żeglugi jednostek z napędem motorowym za wyjątkiem jednostek o napędzie elektrycznym o mocy do 5KM, prowadzenia prac badawczo-naukowych przez pracowników Parku, zapewnienia bezpieczeństwa przez odpowiednie służby,
- c) zaleca się zakazanie używania urządzeń nagłaśniających na jeziorach o głośności powyżej 50 dB,
- d) zaleca się ograniczenie miejsc postoju turystów do wyznaczonych przystani,
- e) zaleca się wyłączenie z wykorzystania dla uprawiania sportów wodnych wysp na jeziorach Wdzydze, Gołui i Jelenie, jako miejsc szczególnie wrażliwych przyrodniczo,
- f) zaleca się ograniczenie liczby jednostek pływających na rzece Wdzie na odcinku Krugliniec-Loryniec oraz na rzece Trzebiocha,
- g) zaleca się dopuszczenie do amatorskiego połowu ryb w zbiornikach i ciekach wodnych na terenie Parku, za wyjątkiem akwenów wyłączonych z użytkowania rybackiego na podstawie przepisów odrębnych,

- w strefie brzegowej:

- a) zaleca się wprowadzenie ograniczenia plażowania i kąpieli jedynie do miejsc do tego wyznaczonych,
- b) zaleca się utrzymanie ograniczenia biwakowania w miejscach do tego wyznaczonych,
- c) zaleca się zakazanie używania urządzeń nagłaśniających poza obiektami zamkniętymi w odległości 100 metrów od linii brzegowej o głośności powyżej 75 dB, za wyjątkiem imprez plenerowych organizowanych w konsultacji z Parkiem.

- w części lądowej:

- a) zaleca się ograniczenie penetracji turystycznej obszarów leśnych poza wyznaczonymi szlakami i ścieżkami turystycznymi,
- b) zaleca się wprowadzenie ograniczenia poruszania się pojazdami o napędzie motorowym, w tym ograniczenia prędkości, w rejonie obszarów wrażliwych przyrodniczo,
- c) zaleca się ograniczenie możliwości parkowania pojazdów na obszarach leśnych poza miejscami do tego wyznaczonymi,
- d) zaleca się dopuszczenie biwakowania jedynie w miejscach do tego wyznaczonych lub innych miejscach po uzyskaniu zgody właściciela lub zarządzającego terenem, przy przestrzeganiu przepisów odrębnych,

- e) zaleca się dopuszczenie wykorzystania lotniska w Borsku dla celów sportów powietrznych przy jednoczesnym wprowadzeniu zakazu lotów w rejonie obszarów wrażliwych przyrodniczo.

10.4. Działania w zakresie kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej

Proponowane działania służące realizacji celów strategicznych w zakresie kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 25. Proponowanie działania w zakresie kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej na obszarze WPK.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania	Obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Orientacyjne koszty
1. Ograniczenie niekorzystnego oddziaływania turystyki i rekreacji	1.1. Dostosowanie charakteru i wielkości bazy noclegowej do potrzeb regionu oraz aktywna kontrola nad jej funkcjonowaniem.	Monitoring - roczny przegląd i aktualizacja gminnych baz ewidencji obiektów świadczących usługi hotelarskie	Cały obszar WPK	M	Samorządy gminne	Lokalne organizacje turystyczne	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Sukcesywna modernizacja obiektów o obniżonym standardzie, w tym przystosowanie budynków do prowadzenia działalności całorocznej.	Cały obszar WPK	L	Gestorzy infrastruktury	WPK (w zakresie gotowych wzorców architektonicznych)	Wg cen rynkowych, w zależności od charakteru obiektu
		Ograniczanie lokowania nowych obiektów bazy noclegowej na terenach o ograniczonej dostępności komunikacyjnej i infrastrukturalnej.	Cały obszar WPK	H	Samorządy lokalne	WKZ, WPK (w ramach uzgodnień mpzp).	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Określanie parametrów zabudowy turystycznej w celu zachowania ładunku przestrzennego.	Cały obszar WPK, zwłaszcza obszary problemowe 1-11	H	Samorządy lokalne	WKZ, WPK (w ramach uzgodnień mpzp).	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Prowadzenie rzetelnej ewidencji obiektów noclegowych przez jednostki samorządu terytorialnego	Cały obszar WPK	M	Samorządy lokalne	Lokalne organizacje turystyczne	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Opis działania	Obszar realizacji	Priorytet realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Potencjalne podmioty współpracujące	Orientacyjne koszty
		Wzmożenie kontroli obiektów wpisanych do ewidencji obiektów świadczących usługi hotelarskie	Cały obszar WPK, szczególnie w strefie K1	H	Samorządy lokalne		Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
	1.2 Ograniczenie istniejących obszarów zabudowy letniskowej do obszarów wyznaczonych prawnie oraz zapobieganie dalszej ich ekspansji.	Monitoring - systematyczne kontrole obszarów koncentracji nielegalnej zabudowy rekreacji indywidualnej i zgłaszanie nadużyć do właściwych organów nadzoru	Cały obszar WPK	H	Nadzór budowlany	RDOŚ w Gdańsku, samorządy lokalne, WPK	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
Stanowienie zapisów prawa miejscowego uniemożliwiających lokowanie zabudowy letniskowej na obszarach cennych przyrodniczo, kulturowo i krajobrazowo.		Cały obszar WPK, szczególnie na obszarach problemowych 1-10	H	Samorządy lokalne	WKZ, WPK (w ramach uzgodnień mpzp).	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej	
Likwidacja nielegalnej zabudowy rekreacji indywidualnej (respektowanie obowiązujących przepisów prawnych).		Cały obszar WPK, szczególnie w strefach K1 i K4	H	Nadzór budowlany	Samorządy gminne	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej	
	1.3 Likwidacja nielegalnie działających kempingów i pól biwakowych na obszarach do tego nie przeznaczonych.	Monitoring - systematyczne kontrole terenów zajmowanych przez kempingi i pola namiotowe i zgłaszanie nadużyć w zakresie liczby ich użytkowników, a także legalności ich funkcjonowania	Cały obszar WPK, szczególnie w strefach K1 i K2	H	Nadzór budowlany	Samorządy gminne, dzierżawcy	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

		Likwidacja kempingów poza strefą przeznaczoną do takiego sposobu użytkowania w mpzp.	Cały obszar WPK, szczególnie w strefach K1 i K2	H	Nadzór budowlany	Samorządy gminne	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
1.4 Ograniczenie obszaru wykorzystania turystyczno-rekreacyjnego na łądzie poprzez skanalizowanie ruchu turystycznego		Monitoring - roczna kontrola zagospodarowania na szlakach wykonywana przed sezonem letnim, a także systematyczne naprawy bądź uzupełnianie brakujących lub zniszczonych elementów infrastruktury	Cały obszar WPK	H	Gestorzy infrastruktury szlakowej (samorządy, organizacje pozarządowe, Lasy Państwowe)		Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Wyznaczenie nowych szlaków turystyki pieszej, w tym ścieżek edukacyjnych oraz rowerowej, a także modernizacja istniejących.	Cały obszar WPK, zwłaszcza w zachodniej części Parku oraz w pobliżu głównych miejscowości turystycznych.	L	Właściciele i dzierżawcy terenów	Lokalne organizacje turystyczne	od 200 zł/m ² urzędzonej nawierzchni + koszty rynkowe poszczególnych urządzeń + koszty prac budowlanych oraz koszty dokumentacji projektowych
		Wyznaczenie szlaków dla turystyki narciarskiej.	Cały obszar WPK, Szczególnie w strefie K4 oraz w rejonie miejscowości Borsk i Wdzydze (Kiszewskie)	L	Właściciele i dzierżawcy terenów	Lokalne organizacje turystyczne	koszty rynkowe znakowania oraz koszty dokumentacji projektowych
		Budowa infrastruktury przeciwdziałającej rozpraszaniu ruchu turystycznego (platformy, czatownie itp.).	Cały obszar Parku	M	Lokalne organizacje turystyczne	Lokalne organizacje turystyczne	koszty rynkowe poszczególnych urządzeń (50-200 tys. zł) oraz koszty dokumentacji projektowych

		Wprowadzenie ograniczenia poruszania się pojazdami po wybranych drogach, w tym ograniczenie prędkości.	Strefa K4	H	Właściciele dróg (samorządy lokalne, Lasy Państwowe)	WPK	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Ograniczenie obszarów przeznaczonych do biwakowania na obszarach leśnych w ramach programu „Zanocuj w lesie”	Strefy K1 i K4, zwłaszcza w zachodniej części Parku w strefie nadjeziornej.	L	Lasy Państwowe	WPK	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Dopuszczenie lokalizacji zainwestowania turystyczno-rekreacyjnego w obrębie ustanowionych kąpielisk i wyznaczonych miejsc postoju (m.in. sanitariaty, śmietniki).	Cały obszar WPK, szczególnie w strefach K1 i K2	L	Samorządy lokalne, RDOŚ	WPK	Koszty w ramach organizacji gminnych miejsc wypoczynku i rekreacji, w tym kąpielisk
		Wyznaczenie szlaków konnych.	Wdzydze, Wiele, Dziemiiany, Debrzno	L	Właściciele i dzierżawcy terenów	Lokalne organizacje turystyczne	
1.5 Ograniczenie obszaru wykorzystania turystyczno-rekreacyjnego na wodzie.		Ustanowienie ograniczeń podpływania i cumowania do obszarów wrażliwych przyrodniczo.	Strefa K1, zwłaszcza wysp na jeziorze Gołui, Wdzydze i Jelenie	H	Wody Polskie	WPK	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Wyznaczenie szlaku Wdzydzkiego Tramwaju Wodnego.	Strefa K1, jezioro Gołui, Wdzydze i Jelenie	M	Samorządy lokalne, Wody Polskie, RDOŚ, WPK	Lokalne organizacje turystyczne	Koszty projektowe i infrastrukturalne trudne do oszacowania
		Ograniczenie liczby jednostek pływających na wybranych odcinkach rzek.	Strefa K2, zwłaszcza na odcinku Krugliniec - Loryniec oraz rzeka Trzebiocha	M	Wody Polskie, RDOŚ	WPK, Marszałek Woj. Pomorskiego,	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

		Ograniczanie miejsc postoju żeglarzy i kajakarzy wyłącznie do wyznaczonych i urządzonych przystani w celu ograniczenia niekontrolowanej penetracji i niszczenia brzegów.	Strefy K1 i K2	M	Wody Polskie, RDOŚ,	WPK	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
	1.6 Modernizacja i rozbudowa wybranych przystani i pomostów.	Przystosowanie przystani do obsługi tramwaju wodnego.	Strefa K1, Wdzydze (Kiszewskie), Lipa, Wdzydze Tucholskie, Borsk	M	Wody Polskie, RDOŚ	WPK, Starosta Kościerski, Marszałek Woj. Pomorskiego,	Koszty projektowe i infrastrukturalne, 50-150 tys. zł
Budowa miejsc odbioru nieczystości z jednostek pływających.		Strefa K1, Wdzydze (Kiszewskie), Borsk	H	Gestorzy przystani, RDOŚ, samorządy lokalne	WPK	Koszty projektowe i infrastrukturalne	
Budowa sanitariatów dla załóg jednostek pływających.		Strefy K1 i K2, m.in. Wdzydze (Kiszewskie), Borsk	H	Gestorzy przystani, RDOŚ, samorządy lokalne	WPK	Koszty projektowe i infrastrukturalne	
2. Prowadzenie działalności naukowej i edukacyjnej	2.1 Prowadzenie badań naukowych na obszarze WPK.	Kontynuacja prac nad inwentaryzacją fauny i flory na obszarze Parku.	Cały obszar WPK	M	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Prowadzenie cyklicznych badań ruchu turystycznego na obszarze WPK.	Cały obszar WPK	M	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	Koszty rynkowe, wg wyników zamówienia publicznego, ewentualnie działanie w ramach działalności jednostki wdrażającej
	2.2 Popularyzacja wiedzy na temat walorów WPK.	Prowadzenie działań edukacyjnych i informacyjnych o walorach Parku za pośrednictwem stron internetowych i mediów społecznościowych,	Cała Polska	H	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	Koszty rynkowe, wg wyników zamówienia publicznego

		Przygotowanie folderów reklamowych WPK i ich dystrybucja w punktach informacji turystycznej i obiektach zagospodarowania turystycznego.	Cały obszar WPK	L	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	Koszty rynkowe, wg wyników zamówienia publicznego
		Przygotowanie aplikacji na tablety i telefony ukazującej walory turystyczne Parku.	Cała Polska	H	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	Koszty rynkowe, wg wyników zamówienia publicznego
		Współpraca z blogerami turystycznymi oraz organizacjami turystycznymi.	Cała Polska	L	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	Koszty rynkowe (artykuły reklamowe, posty 1-20 tys. zł)
		Montaż kamer w ciekawych miejscach Parku oraz jego otoczeniu oraz udostępnienie obrazu z tych kamer na wybranych stronach internetowych	Cały obszar WPK	L	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	Koszty rynkowe, wg wyników zamówienia publicznego
		Kontynuacja organizacji spacerów, wycieczek przyrodniczych oraz imprez plenerowych.	Cały obszar WPK, szczególnie strefy K1 i K4	M	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	Koszty podobne do dotychczasowych
	2.3 Upowszechnianie wiedzy na temat wpływu działalności człowieka na przyrodę WPK.	Prowadzenia działań edukacyjnych w sposób partycypacyjny, z aktywnym uczestnictwem mieszkańców i turystów.	Cały obszar WPK	M	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej
		Działalność edukacyjna dotycząca antropopresji prowadzona w celu uświadomienia konieczności wyznaczenia stref ograniczonego użytkowania turystycznego w formie szkoleń, wystaw plenerowych, czy materiałów internetowych.	Cały obszar WPK	M	WPK	Samorządy, lokalne organizacje turystyczne, szkoły	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej

		Działalność edukacyjna prowadzona w oparciu o Zieloną Szkołę w Schodnie, Izbę Edukacyjną w Kościerzynie, a także lekcje wyjazdowe.	Powiat kościerski	H	WPK	Szkoły, samorządy lokalne	Działanie bezkosztowe, w ramach działalności statutowej jednostki wdrażającej, ewentualnie koszty zatrudnienie przewodników i edukatorów

*Priorytet realizacji działań określono w sposób opisowy: **H (wysoki)** – działania pilne, niezbędne do utrzymania/przywrócenia waloru; **M (średni)** – działania istotne, wymagane do realizacji długookresowych celów strategicznych; **L (niski)** – działania pomocnicze(dodatkowe), pośrednio wspomagające długookresowe zachowania walorów obszaru.

Źródło: opracowanie własne

10.5. Sposoby monitorowania skuteczności ochrony

Proponuje się następujący zakres monitoringu stanu i działań w zakresie kształtowania funkcji turystycznej i rekreacyjnej:

Tabela 26. Proponowany zakres monitorowania skuteczności ochrony w zakresie kształtowania funkcji turystycznej i rekreacyjnej na obszarze WPK.

Lp.	Zakres monitoringu	Działanie
1.	Infrastruktura noclegowa (cel strategiczny 1.1)	Rokroczny przegląd i aktualizacja gminnych baz ewidencji obiektów świadczących usługi hotelarskie.
2.	Zabudowa letniskowa (cel strategiczny 1.2)	Systematyczne kontrole obszarów koncentracji nielegalnej zabudowy rekreacji indywidualnej i zgłaszanie nadużyć do właściwych organów nadzoru.
3.	Zabudowa kempingów i pól biwakowych (cel strategiczny 1.2)	Systematyczne kontrole terenów zajmowanych przez kempingi i pola namiotowe i zgłaszanie nadużyć w zakresie liczby ich użytkowników, a także legalności ich funkcjonowania
4.	Infrastruktura szlakowa (cel strategiczny 1.4)	Rokroczna kontrola zagospodarowania na szlakach wykonywana przed sezonem letnim, a także systematyczne naprawy bądź uzupełnianie brakujących lub zniszczonych elementów infrastruktury.
5.	Ruch turystyczny (cel strategiczny 1.4)	Wykonywana cyklicznie (np. co 5 lat) analiza ruchu turystycznego, badanie obciążeń turystycznych szlaków, punktów widokowych, fragmentów rzek itp. (np. poprzez elektroniczne urządzenia zliczające turystów)

Źródło: opracowanie własne

W celu prowadzenia badań dotyczących zagospodarowania i ruchu turystycznego wskazanym byłoby nawiązanie współpracy z uczelniami wyższymi o profilu turystycznym w celu cyklicznego prowadzenia prac inwentaryzacyjnych i badań ankietowych (np. w ramach praktyk studenckich) dotyczących wybranych zagadnień na obszarze Parku. Wyniki tak prowadzonych badań mogłyby stanowić uzupełnienie wiedzy na temat istotnych zagadnień problemowych, a ich cykliczność dostarczyłyby niewątpliwie interesujący materiał analityczny.

10.6. Proponowane elementy zagospodarowania turystycznego do realizacji bądź modernizacji

W celu wyeksponowania walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, a także skanalizowania ruchu turystycznego proponuje się następujące działania na obszarze Parku:

- budowę platformy widokowej wkomponowanej w zbocze, ulokowanej na północnym brzegu jeziora Kotel, w pobliżu parkingu leśnego usytuowanego przy drodze nr 10404 Olpuch-Wdzydze (Kiszewskie), w powiązaniu z proponowaną ścieżką edukacyjną „Wokół Jeziora Kotel” (w trakcie etapu diagnostycznego stwierdzono niekontrolowaną penetrację turystyczną występującą na tym terenie) - cel operacyjny 1.4,
- budowę platformy widokowej na zachodnim brzegu Jeziora Długie, w pobliżu drogi Kościerzyna-Juszkki, uzupełniającą infrastrukturę na trasie ścieżki edukacyjnej „W Juszkach” - cel operacyjny 1.4,

- budowę platformy widokowej wkomponowanej w zbocze na północno-zachodnim brzegu jeziora Wyrównno, w pobliżu łuku drogi przebiegającej w centrum wsi Wyrównno przy jednoczesnej likwidacji punktu widokowego położonego kilkaset metrów dalej, nie spełniającego aktualnie swojej funkcji (kanalizowanie ruchu turystycznego generowanego przez coraz liczniejsze w tej części Parku kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne) - cel operacyjny 1.4,
- budowę platformy widokowej wkomponowanej w zbocze eksponującej oś widokową z drogi wojewódzkiej nr 235 w powiązaniu z budową miejsca postojowego zlokalizowanego po przeciwnej stronie drogi, na terenie leśnym w otulinie Parku (działanie zmierzające do ekspozycji walorów krajobrazowych z głównej trasy komunikacyjnej regionu – drogi łączącej Trójmiasto z Chojnicami) - cel operacyjny 1.4,
- budowę parkingu przy placu zabaw w miejscowości Kliczkowy (obok masztu telekomunikacyjnego) w celu umożliwienia podziwiania panoramy na jezioro Wdzydze (obecnie parkowanie na tym odcinku jest problematyczne) - cel operacyjny 1.4,
- budowę miejsc postoju wzdłuż drogi nr 10405 Wiele - Wdzydze Tucholskie - Nowa Kiszewa (proponowane lokalizacje: w rejonie Jeziora Chądzie oraz Jeziora Krzywe) (w trakcie etapu diagnostycznego stwierdzono liczne przypadki niekontrolowanego parkowania pojazdów na tym terenie) - cel operacyjny 1.4,
- utworzenie węzła integracji ruchu rowerowego z systemami komunikacji publicznej (autobusowej i kolejowej), a także parkingiem samochodowym, na granicy Parku, w pobliżu przystanku kolejowego Olpuch-Wdzydze, skrzyżowania dróg nr 10405 Wiele - Wdzydze Tucholskie - Nowa Kiszewa i nr 10404 Olpuch-Wdzydze (Kiszewskie) oraz planowanej ścieżki edukacyjnej i platformy widokowej - cel operacyjny 1.4,
- budowę miejsc obsługi rowerzystów wyposażonych w podstawową infrastrukturę (wiaty, ławy, stojaki, sanitariaty, śmietniki itp.) wkomponowanych w otoczenie - cel strategiczny 1.4,
- budowę równomiernej sieci miejsc postojowych dla obsługi turystyki krajoznawczej, wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych, zapobiegających niekontrolowane parkowanie pojazdów, wkomponowanych w otaczający krajobraz, a także parkingów na terenie głównych miejscowości turystycznych (zwłaszcza na terenie Borska i Wdzydz (Kiszewskich)) - cel operacyjny 1.4,
- konserwację istniejących tablic edukacyjnych oraz umieszczenie dodatkowych obiektów tego typu na trasach pieszych i rowerowych - cel operacyjny 1.4,
- uzupełnienie szlaku geologicznego o infrastrukturę edukacyjną poprzez ustawienie tablic tematycznych - cel operacyjny 1.4.

Dla usprawnienia ruchu turystycznego wewnątrz Parku oraz zwiększenia bezpieczeństwa osób odwiedzających ten teren zalecana jest:

- realizacja projektowanej Subregionalnej Trasy Rowerowej nr 20 biegnącej na obszarze Parku od miejscowości Grzybowski Młyn przez Wąglikowice, Czarlinę, Piechowice do Dziemian – cel operacyjny 1,4,

- budowa ciągów pieszo-rowerowych wzdłuż najbardziej obciążonych dróg w regionie, tj. na odcinkach Wiele - Wdzydze Tucholskie – Olpuch oraz Olpuch – Gołuch – Wdzydze (Kiszewskie) – Wąglikowice na wzór trasy Abisynia - Lubnia w otulinie Parku - cel operacyjny 1.4,

Fotografia 6. Nawierzchnia ciągu rowerowego na trasie Abisynia - Lubnia.

Źródło: fot. ze zbiorów własnych

- modernizacja istniejących tras doprowadzających ruch turystyczny do Parku przez poprawę parametrów technicznych (dopuszczalne zachowanie parametrów w wypadku istniejących układów zabytkowych oraz w sytuacji spowodowanej potrzebą ochrony środowiska) - cel operacyjny 1.4,
- wyznaczenie tras turystyki narciarskiej na terenach leśnych w pobliżu największych ośrodków zakwaterowania zbiorowego (Borska i Wdzydz (Kiszewskich)) - cel operacyjny 1.4,
- wyznaczenie tras turystyki konnej w pobliżu największych ośrodków jeździeckich funkcjonujących na obszarze Parku bądź w jego otulinie, a także obiektów organizujących obozy jeździeckie (Wdzydze (Kiszewskie), Debrzyno, Wiele, Dziemiany) - cel 1.4 operacyjny 1.4,
- wyznaczenie szlaku Wdzydzkiego Tramwaju Wodnego kursującego na trasie Wdzydze (Kiszewskie)- Gołuch – Lipa – Wdzydze Tucholskie - Borsk) - cel operacyjny 1.5.

Uzupełnienia wymaga też sieć istniejących szlaków turystyki pieszej. Ze względu na brak takich szlaków w zachodniej części Parku podtrzymuje się zaproponowane wcześniej szlaki o następującym przebiegu:

- od szlaku Wdzydzkiego (czarnego) w Przytarni na północ przez Joniny Wielkie - Wygodę - Rów do jeziora Zatur, gdzie szlak rozdziela się na dwa kierunki: zachodni przez Słupino - Piechowice do Dziemian oraz wschodni przez Przerębską Hutę do Czarliny, gdzie spotyka się ze szlakiem Kaszubskim (czerwonym) - cel operacyjny 1.4.

Ponadto proponuje się:

- modyfikację przebiegu ścieżki edukacyjnej wokół jeziora Schodno – wykonanie skrótu nad Wdą (wąskiej, drewnianej kładki pieszej i mostku), łączącego północny odcinek ścieżki z przystanią kajakową (polem biwakowym) przy ujściu z jeziora Schodno; wyznaczenie alternatywnego odcinka trasy w kierunku wschodnim wzdłuż drogi polnej do użytku ekologicznego „Weśków Bagna” – odcinek ten eksponowałby walory faunistyczno-florystyczne obszaru projektowanego użytku „Jeziożno” - cel operacyjny 1.4,
- wyznaczenie przyrodniczej ścieżki edukacyjnej „Jezioro Kotel” prowadzącej wokół jeziora ramienicowego. Na części jego zachodniego i południowego brzegu utworzono w 2006 r. użytek ekologiczny Kotel, którego celem jest zachowanie łąk i torfowisk. Ścieżka łączyłaby się przy planowanym węźle integracyjnym - cel operacyjny 1.4,
- wyznaczenie przyrodniczej ścieżki edukacyjnej „Zabrody” wokół jezior Krzywe i Czyste oraz leśniczówki Zabrody, biegnącej od planowanego miejsca postoju wzdłuż drogi nr 10405 Wiele - Wdzydze Tucholskie - Nowa Kiszewa - cel operacyjny 1.4,
- wyznaczenie kulturowo-przyrodniczej ścieżki edukacyjnej „Borsk” w kształcie ósemki (umożliwiającej wybór krótszego wariantu trasy) przebiegającej wzdłuż ośrodków wypoczynkowych, brzegu jeziora Wdzydze, rzeki i Kanału Wdy, zabytkowej zabudowy wsi oraz terenów leśnych – ścieżka taka pozwoliłaby na częściowe kanalizowanie niekontrolowanego ruchu turystycznego na tym terenie - cel operacyjny 1.4,
- wyznaczenie geomorfologicznej ścieżki edukacyjnej „Chełmice” łączącej dwa parkingi leśne oraz najwyższe wzniesienie na obszarze Parku – Chełmice (201,4 m n.p.m.), pokrywającej się częściowo z trasą rowerową „Pętla Przytarnia”.

W miarę możliwości zaleca się także częściową niwelację wybranych fragmentów tras rowerowych oraz utwardzenia podjazdów. Obecny ich przebieg utrudnia korzystanie z nich wybranym grupom społecznym - cel operacyjny 1.4. Przykładem może być tu rowerowy szlak „Dookoła jezior wdzydzkich” w rejonie mocno obciążonej turystycznie miejscowości Borsk (podjazdy powodujące konieczność prowadzenia rowerów przez większość korzystających z trasy). Ze względu na zamknięcie w 2021 r. fragmentu tego szlaku w rejonie Jasnochówki konieczne jest poprowadzenie obejścia częściowo wzdłuż drogi powiatowej nr 10405. Wyznaczenie trasy w terenie planowane jest na wiosnę 2022 r.

Infrastrukturę mogłyby też uzupełniać czatownie, w oparciu, o które możliwe byłoby upowszechnienie walorów ornitologicznych Parku pod kątem rozwoju lokalnego „birdwatchingu” - obserwacji interesujących gatunków/skupisk ptaków w ich środowisku naturalnym (cel operacyjny 1.4). Obiekty tego typu pozwoliłyby na poszerzenie okresu wykorzystania istniejącej bazy turystycznej poza sezonem wakacyjnym. Szczególnie predysponowane w tym celu i posiadające już częściową infrastrukturę edukacyjno-turystyczną, są okolice jezior Schodno, Wdzydze i Lipno (miejsca zimowania i odpoczynku ptaków wodno-błotnych). Nie ogranicza to możliwości promowania innych lokalizacji na terenie Parku.

10.7. Zasady zagospodarowania obszarów rekreacyjnych

W związku z planowanym rozwojem funkcji turystyczno-rekreacyjnych na obszarze opracowania istotne jest sformułowanie wskazań dla dokumentów planistycznych, sporządzanych na gminnym szczeblu planowania. Dotyczą one przede wszystkim terenów rozwoju zainwestowania głównych miejscowości wypoczynkowych, gdzie następują obecnie i będą następowały zmiany przeznaczenia terenów na cele nie związane z gospodarką rolną i leśną.

Wskazania planistyczne do kształtowania terenów turystyczno-rekreacyjnych zestawiono poniżej.

Przy lokalizacji nowych terenów zabudowy turystycznej i rekreacyjnej a także infrastruktury towarzyszącej, należy uwzględnić:

- odpowiednie warunki fizjograficzne dla lokalizacji zabudowy - niewielkie spadki terenu (optymalnie w zakresie 0-5%), proste warunki geologiczno – gruntowe z poziomem wód gruntowych poniżej 2 m,
- odpowiednie, korzystne dla stałego pobytu człowieka warunki bioklimatyczne,
- występowanie terenów bagiennych i podmokłych, z wysokim poziomem wód gruntowych - wykluczenie ich z zainwestowania,
- występowanie cennych siedlisk przyrodniczych, zbiorowisk roślinnych, stanowisk chronionych gatunków flory i fauny,
- istniejące powiązania ekologiczne i zachowanie spójności ekologicznej wzdłuż rzek i jezior,
- zachowanie naturalnych elementów sieci hydrograficznej i ich ciągłości przestrzennej,
- zachowanie obszarów podmokłych i związanych z nimi zbiorowisk roślinnych w stanie niezmienionym,
- zachowanie koryt cieków i rowów melioracyjnych z naturalną obudową roślinną,
- zachowanie odpowiednich proporcji między terenami planowanego zainwestowania a obszarami pełniącymi funkcje przyrodnicze,
- stosowanie rozwiązań technicznych wspomagających utrzymanie ciągłości powiązań przyrodniczych (przejścia dla zwierząt małych, średnich i w miarę potrzeby dużych, przepławki, przejścia dla płazów).

Rozmieszczenie zainwestowania i zaplanowanie udostępnienia terenu powinno uwzględniać także przydatność i chłonność rekreacyjną terenów, w tym obszarów sąsiadujących z nowo lokalizowaną bazą turystyczną i rekreacyjną.

W odniesieniu do wskaźników planowanej zabudowy należy stosować następujące zalecenia:

- preferowanie zabudowy o niskiej intensywności, z preferowaniem działek o dużej powierzchni (unikanie drobnopowierzchniowej parcelacji terenu),

- intensywność zabudowy i wielkość działek należy dobierać stosownie do odporności terenu na przekształcenie i adekwatnie do wartości chłonności naturalnej,
- wskazane jest dostosowanie formy i kolorystyki budynków oraz używanych materiałów do charakteru tradycyjnego budownictwa w regionie.

10.8. Proponowane działania badawcze i edukacyjne

Postulaty w zakresie działań badawczych i edukacyjnych wynikają z toku prac nad planem ochrony, przede wszystkim z operatów szczegółowych, dyskusji z autorami oraz badań i obserwacji terenowych prowadzonych na etapie opracowywania niniejszego operatu.

Działania badawcze

Dla działań badawczych udostępnia się cały obszar Parku, o ile przepisy odrębne nie stanowią inaczej. Jednocześnie określa się następujące sposoby korzystania:

- powiadomienie, a w szczególnych przypadkach wynikających z przepisów odrębnych uzyskanie zgody właściciela lub zarządzającego nieruchomością,
- współdziałanie instytucji i osób prowadzących badania naukowe z dyrektorem Parku oraz innymi jednostkami zarządzającymi lub sprawującymi nadzór nad obszarem badań, w tym udostępnianie im uzyskanych wyników prac oraz wynikających z nich wniosków końcowych, z poszanowaniem praw autorskich wynikających z przepisów odrębnych.

Proponowane kierunki badań obejmują zarówno problemy czysto poznawcze, jak i problemy ściśle związane ze sferą funkcjonowania – rozwoju terenu Parku i obszarów przyległych.

Podstawowe problemy badawcze to:

- kontynuacja prac nad inwentaryzacją fauny (m.in. Monitoring Lęgowych Sów Leśnych, Monitoring Łabędzia Krzykliwego, Monitoring Noclegowisk Żurawi, Monitoring Zimujących Ptaków Wodnych),
- inwentaryzacja flory i zbiorowisk roślinnych rzek,
- inwentaryzacja i waloryzacja torfowisk,
- dynamika flory i fauny ze szczególnym uwzględnieniem gatunków z czerwonej księgi oraz gatunków charakterystycznych dla regionu,
- dynamika i charakter procesów synantropizacji środowiska przyrodniczego,
- dynamika procesów przyrodniczych: ewolucja zbiorowisk roślinnych, w tym zbiorowisk leśnych poddawanych przebudowie, procesy sukcesji,
- bilans wodny zlewni cząstkowych,
- dynamika stanów wody jezior w nawiązaniu do bilansu wodnego,
- wyznaczenie zlewni bezpośredniej jezior i rzek w aspekcie ochrony jakości wód i możliwości zagospodarowania,
- szczegółowa inwentaryzacja i monitorowanie zasobów kulturowych,

- waloryzacja przyrodnicza otoczenia Parku.

Badania naukowe z omawianego w niniejszym operacie zakresu powinny przede wszystkim dotyczyć:

- obserwacji oddziaływania różnych form użytkowania turystyczno-rekreacyjnego na elementy środowiska Parku,
- mobilności turystów,
- skuteczności organizacji ruchu turystycznego i przepisów porządkowych,
- trafności wyboru tras turystycznych i ich zagospodarowania,
- trendów w zagospodarowaniu terenów WPK i obszarów powiązanych funkcjonalnie,
- planów władz samorządowych w zakresie zainwestowania turystycznego, lokalizacji innych elementów zagospodarowania generujących lub regulujących ruch turystyczny,
- skuteczności edukacji ekologicznej,
- wychodzących materiałów promocyjnych i edukacyjnych.

Szczegółowy zakres badań powinien zostać ustalony po zakończeniu prac nad planem ochrony. Powinien on dotyczyć przede wszystkim oddziaływania penetracji turystycznej (różnych form ruchu) na szczególnie cenne zespoły roślinne, funkcjonowanie populacji zwierząt itp.

Działania promocyjno-edukacyjne

Dla działań edukacyjnych udostępnia się cały obszar Parku, o ile przepisy odrębne nie stanowią inaczej.

Działalność ta powinna obejmować całokształt relacji człowiek - środowisko, z podkreśleniem trwałości użytkowania zasobów, wykorzystywania procesów przyrodniczych w gospodarowaniu, dostosowania gospodarowania do lokalnych zasobów, respektowania wymogów ochrony na różnych poziomach. Ważnym elementem edukacji powinna być problematyka sozologiczna oraz zagrożenia lokalne, szczególnie związane z gospodarką i kierunkami rozwoju lokalnego i regionalnego. W procesie edukacji ekologicznej konieczne jest również pokazywanie elementów kultury materialnej jako przejawów użytkowania zasobów w historii regionu i związków kultury i przyrody.

W edukacji przyrodniczej konieczne jest zwrócenie uwagi na relacje przyczynowo-skutkowe oraz przestrzenne. W działalności edukacyjnej, a także materiałach informacyjnych (w formie broszur, tablic) zaleca się podejmowanie następującej tematyki:

- występowania gatunków zagrożonych w lokalnych ekosystemach (restytucja i ochrona raka szlachetnego, ochrona siedlisk troci wdzydzkiej),
- presji drapieżniczej zwierząt domowych – psów i kotów na występujące na terenie Parku gatunki zwierząt,
- flory łąk i muraw oraz znaczenia tych ekosystemów dla zachowania różnorodności biologicznej,

- typów zbiorowisk leśnych,
- prowadzonej gospodarki leśnej i zagrożeń dla lasów,
- funkcji lasu (m.in. produkcja tlenu, retencja, akumulacja materii organicznej, funkcje glebotwórcze i glebochronne),
- funkcjonowania i roli torfowisk,
- obiegu wody, typów jezior, ich ewolucji i zagrożeń,
- genezy krajobrazu i wpływu tego elementu na współczesne środowisko i jego właściwości,
- podstawowych form morfologicznych,
- procesów ekologicznych wspierających produkcję (samooczyszczanie, retencja, ochrona przeciwerozryjna, ochrona biologiczna rolnictwa),
- zagrożeń dla struktury i jakości środowiska powodowanych przez działalność człowieka, przede wszystkim zagospodarowanie, zabudowa, ruch turystyczny.

Ponadto istotną tematyką powinna być także edukacja historyczno-kulturowa polegającej m.in. na pokazywaniu i promowaniu folkloru oraz kultury, a także unikatowych w skali kraju obiektów dziedzictwa kulturowego.

Główną grupą odbiorców działań edukacyjnych powinny być grupy szkolne, zwłaszcza z terenu powiatu kościerskiego, a także innych rejonów województwa pomorskiego.

Zaleca się kontynuowanie współpracy ze szkołami polegającej na współorganizacji warsztatów, przeprowadzaniu konkursów plastycznych i fotograficznych, konkursów wiedzy przyrodniczej, czy wycieczek i szkoleń dla nauczycieli.

Wskazane jest wykorzystywanie w trakcie prelekcji nowoczesnych środków wizualnych i audiowizualnych z wykorzystaniem np.: trójwymiarowego modelu (model 3D) otoczenia zespołu jezior Wdzydzkich i modelu batymetrycznego jeziora Wdzydze, czy animacji przedstawiających kształtowanie się rynien subglacjalnych i powstawania jezior rynnowych, a także modelu 3D misy jeziora Wdzydze.

Izba edukacyjna w Kościerzynie, z uwagi na lepszą dostępność komunikacyjną, mogłaby poza działaniami adresowanymi do grup szkolnych prowadzić zajęcia dla seniorów, w ramach np. akademii III wieku połączonej z wycieczkami prowadzonymi po obszarze Parku.

Zasadne jest też prowadzenie szkoleń dla rolników i leśników w zakresie dobrych praktyk ograniczających zrzut ładunków do cieków jezior w zlewni, edukację w zakresie zapobiegania erozji gruntów, tworzenie stref buforowych, ekotonowych, odtwarzanie miedz, tworzenie zbiorników retencji rolnej, odstojników na osady, podczyszczalni makrofitowych, przebudowę odwodnień pól uprawnych na rozwiązania bezodpływowe.

Obok typowych zagadnień dotyczących ochrony walorów przyrodniczych bardzo istotnym elementem edukacji powinno być uwrażliwienie na walory estetyczne. Informacja, a w szczególności edukacja w tym zakresie, powinna być prowadzona zarówno wśród dzieci

i młodzieży, a także wśród osób dorosłych. W tym celu pomocne mogą być wystawy, jak również plenery rysunkowe i malarskie oraz dyskusje na tematy związane z kształtowaniem krajobrazu parku, dziedzictwa kulturowego, w tym tradycyjnej architektury Kaszub, wzorców zabudowy i organizacji przestrzeni działki budowlanej, w tym tradycji urządzania przydomowych ogrodów, wraz z popularyzacją odpowiednich roślin.

Szczególnie ważna wydaje się kwestia prowadzenia działań edukacyjnych w sposób partycypacyjny, z aktywnym uczestnictwem mieszkańców i turystów, np. akcje sprzątania lasu czy plaż, akcje sadzenia roślin itp. Zasadne jest też włączanie mieszkańców i użytkowników terenów Parku do działań ochronnych i dyskusji nad ochroną walorów Parku. Zrozumienie tej złożonej i trudnej problematyki, uświadamianie przez dyskusję nad dobrymi i złymi przykładami zagospodarowania terenu może przynieść pozytywny oddźwięk i korzystne efekty w przyszłości.

Działalność edukacyjna powinna być w większym stopniu prowadzona w oparciu o stronę internetową (m.in. materiały dydaktyczne do pobrania, wirtualne konkursy), czy media społecznościowe (np. stworzenie bloga edukacyjnego).

W celu promocji i ochrony walorów Parku zaleca się:

- większą aktywność w mediach społecznościowych (np. stworzenie konta w serwisie Instagram z zamieszczanymi systematycznie fotografiami walorów Parku czy kanału na platformie YouTube z filmami),
- montaż kamer w ciekawych miejscach Parku oraz jego otoczeniu i udostępnienie obrazu z tych kamer na stronie internetowej Parku,
- cykliczne wydawania informatorów dla odwiedzających Park (dostępnych w formie drukowanej m.in. w regionalnych centrach informacji turystycznej czy obiektach turystycznych),
- umożliwienie zakupu przygotowywanych przez WPK wydawnictw poprzez stronę internetową – uruchomienie sklepu internetowego z wydawnictwami oraz gadżetami Parku umożliwi dotarcie z nimi do szerszego grona odbiorców,
- udostępnianie informacji w formie elektronicznej – stworzenie dedykowanej aplikacji mobilnej (wirtualnego przewodnika) z mapą na różne systemy operacyjne smartfonów oraz tabletów wykorzystującej kody QR (wirtualne uzupełnienie istniejącego systemu tablic informacyjnych na terenie WPK),
- stworzenie systemu wysyłania alertów o zakazach na terenie Parku w oparciu o stacje BTS telefonii komórkowej – system taki mógłby pozwalać na bieżące zgłaszanie przypadków łamania obowiązujących przepisów bezpośrednio do systemu Parku, a bieżąca, automatyczna, krótko- i długookresowa analiza informacji przestrzennej na podstawie tych zgłoszeń dodatkowo wykrywałaby i wskazywała miejsca wymagające większej uwagi organów nadzorujących Park w danym sezonie, a zatem ich bardziej efektywne funkcjonowanie,

- stworzenie punktowanego systemu gier terenowych w formie aplikacji na telefon lub opartej na zasadach przyjętych w marszach na orientację, pozwalającej na samodzielne odkrywanie walorów przyrodniczych i kulturowych wybranych miejsc Parku,
- promowanie walorów Parku oraz jego otoczenia na imprezach targowych i festiwalach podróźniczych (możliwe działania: ustawienie stoiska promocyjnego, wyświetlanie filmów promocyjnych, organizacja warsztatów, prelekcji, wystaw,
- rozwijanie współpracy z lokalnymi podmiotami w dziedzinie tworzenia oferty turystycznej (np. powołanie Wdzydzkiego Tramwaju Wodnego kursującego na trasie Wdzydze (Kiszewskie)- Gołuń – Lipa – Wdzydze Tucholskie - Borsk),
- wykreowanie markowego produktu turystycznego w oparciu o lokalne walory (np. grzyby, żurawina, kultura),
- nawiązanie współpracy z popularnymi blogerami turystycznymi celem promocji w mediach internetowych,
- kontynuowanie specjalistycznych wycieczek przyrodniczych (w małych grupach), odbywających się w określonych terminach, co spowoduje ograniczenie niekontrolowanego ruchu turystycznego z narażaniem flory i fauny Parku na zniszczenie,
- zintensyfikowanie działań edukacyjnych prowadzonych przez pracowników WPK w terenie (warsztaty terenowe, szkolenia dla pracowników firm świadczących usługi turystyczne na obszarze Parku).

Działaniem powiązaniem w sposób pośredni z funkcją edukacyjną jest uporządkowanie przestrzeni Parku w zakresie tablic informacyjnych. Zaleca się przy tym ujednoczenie ich formy, a także stosowania do ich wykonania materiałów typowych dla regionu (elementy drewniane).

11. Prognoza stanu w perspektywie 20-letniej

Wariant ochrony zachowawczej

– utrzymanie aktualnych trendów, bez podejmowania działań wskazanych w Planie ochrony

Turystyka i rekreacja na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego rozwinęła się dużą skalę, ze wszelkimi negatywnymi tego konsekwencjami dla zachowania walorów Parku. Chaotyczny i niekontrolowany rozwój zabudowy oraz różnych form zagospodarowania związanego z funkcją turystyczno-rekreacyjną dotyczy głównie północnej i wschodniej części Parku. Tendencja ta utrzymuje się od lat i wciąż przybiera na sile, zwłaszcza w odniesieniu do zabudowy letniskowej. Wobec powyższego brak podjęcia działań, czy chociażby próba powstrzymania negatywnych trendów skutkować będzie postępującą dewastacją obszaru Parku, a w efekcie doszczętnym zniszczeniem walorów, które były podstawą jego ustanowienia.

Wariant ochrony aktywnej

- pełna realizacja ustaleń Planu ochrony

Biorąc pod uwagę istniejące uwarunkowania, w tym przede wszystkim dostępność komunikacyjną obszaru Parku, stosując zalecenia Planu ochrony w zakresie ochrony czynnej należy spodziewać się co najwyżej ograniczenia aktualnych negatywnych trendów wpływu turystyki i rekreacji na przyrodę i krajobraz Parku. Ograniczenie tych niekorzystnych trendów może pozwolić na częściową ochronę walorów Parku, zwłaszcza w odniesieniu do zjawisk, które zaczynają mieć charakter masowy (m.in. spływy kajakowe).

Oszacowanie kosztów realizacji ustaleń Planu ochrony

Szacunkowe koszty wdrożenia proponowanych ustaleń i rekomendacji niniejszego operatu przedstawiono w tabeli 25. Podstawą ich określenia były informacje zebrane z innych projektów oraz doświadczenia zespołu autorskiego, jednak należy wyraźnie zaznaczyć, że są to kwoty orientacyjne, które ze względu na trendy zachodzące na rynku wymagają doprecyzowania po określeniu szczegółowego zakresu poszczególnych prac i harmonogramu wykonywania zadań. Także wskazanie podmiotu lub podmiotów odpowiedzialnych za realizację należy traktować jako propozycje, która wymaga uzgodnień między zaangażowanymi stronami.

12. Wnioski do dokumentów strategicznych i planistycznych

Poniżej zestawiono proponowane zasady do stosowania przy tworzeniu studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także innych dokumentów strategicznych dotyczących kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej na terenie WPK:

- rozwój i funkcjonowanie turystyki i rekreacji nie może naruszać wartościowych elementów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych,
- dostosowanie skali i intensywności zabudowy i użytkowania turystyczno-rekreacyjnego do pojemności przestrzeni,
- niepowiększanie terenów przeznaczonych dla rozwoju bazy noclegowej poza obszary już wyznaczone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- ograniczenie wykorzystania strefy brzegowej nad jeziorami dla celów lokalizacji kempingów wyłącznie do obiektów już istniejących (z wyjątkiem części obiektów funkcjonujących nielegalnie), bez możliwości wyznaczania nowych terenów dla takiej funkcji,
- dążenie do skanalizowania w całości istniejącej legalnie zabudowy rekreacji indywidualnej oraz podjęcie działań w kierunku likwidacji i/lub przekształceń obiektów nielegalnych i substandardowych na terenie Parku oraz w jego bezpośrednim otoczeniu,
- poprawa ładu przestrzennego w zagospodarowaniu turystycznym oraz podniesienie estetyki tego zagospodarowania, poprzez przebudowę obiektów, przesłonięcie zielenią, a także ujednoczenie tablic informacyjnych, drogowskazów oraz innych elementów małej architektury przeznaczonej dla obsługi ruchu turystycznego,
- odciążenie terenów nadmiernie eksploatowanych, w szczególności w rejonie strefy brzegowej, a także w pobliżu terenów poddanych szczególnym formom ochrony przyrody (rezerwaty przyrody, użytki ekologiczne), przez zmniejszenie, ukierunkowanie lub zmianę organizacji ruchu.

Spis rycin

Rycina 1. Rozmieszczenie obiektów zakwaterowania zbiorowego w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).....	32
Rycina 2. Rozmieszczenie obiektów gastronomicznych w obszarze opracowania (stan na 2020 r.). ...	42
Rycina 3. Szlaki turystyczne w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).....	47
Rycina 4. Infrastruktura towarzysząca w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).....	52
Rycina 5. Liczba odwiedzających Muzeum Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach Kiszewskich w latach 2015-19.	58
Rycina 6. Frekwencja w Zielonej Szkole w Schodnie w latach 2015-19.	58
Rycina 7. Struktura wiekowa turystów odwiedzających obszar WPK.....	60
Rycina 8. Pochodzenie turystów odwiedzających obszar WPK.	60
Rycina 9. Rodzaj środka transportu wykorzystany w celu dotarcia na obszar WPK.....	61
Rycina 10. Forma zakwaterowania turystów odwiedzających obszar WPK.....	61
Rycina 11. Długość pobytu turystów ankietowanych na obszarze WPK.....	62
Rycina 12. Zagrożenia na obszarach wodnych WPK.	76

Spis tabel

Tabela 1. Liczba miejsc noclegowych na terenie WPK i jego otuliny w 1997 r.	30
Tabela 2. Obiekty noclegowe w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).....	32
Tabela 3. Obiekty zakwaterowania zbiorowego w gminie Kościerzyna (stan na 2020 r.).....	34
Tabela 4. Obiekty zakwaterowania zbiorowego w gminie Karsin (stan na 2020 r.).....	34
Tabela 5. Obiekty zakwaterowania zbiorowego w gminie Dziemiany (stan na 2020 r.).....	35
Tabela 6. Obiekty zakwaterowania zbiorowego w gminie Lipusz (stan na 2020 r.).....	36
Tabela 7. Obiekty zakwaterowania zbiorowego w gminie Stara Kiszewa (stan na 2020 r.).....	36
Tabela 8. Obiekty letniskowe w gminie Dziemiany (stan na 2020 r.).....	37
Tabela 9. Obiekty letniskowe w gminie Karsin (stan na 2020 r.).....	38
Tabela 10. Obiekty letniskowe w gminie Kościerzyna (stan na 2020 r.).....	39
Tabela 11. Obiekty letniskowe w gminie Lipusz (stan na 2020 r.).....	39
Tabela 12. Obiekty letniskowe w gminie Stara Kiszewa (stan na 2020 r.).....	40
Tabela 13. Liczba miejsc noclegowych w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).....	40
Tabela 14. Obiekty gastronomiczne w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).....	42
Tabela 15. Dostępność komunikacyjna Wdzydz Kiszewskich.....	45
Tabela 16. Liczba i długość szlaków turystycznych w granicach WPK (stan na 2020 r.).....	48
Tabela 17. Liczba i długość szlaków pieszych w granicach WPK (stan na 2020 r.).....	48
Tabela 18. Liczba i długość szlaków rowerowych w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).....	50
Tabela 19. Liczba i długość szlaków kajakowych w obszarze opracowania (stan na 2020 r.).....	51
Tabela 20. Istniejące i potencjalne zagrożenia zewnętrzne i wewnętrzne.....	67
Tabela 21. Ocena odporności i chłonności rekreacyjnej siedlisk leśnych na terenie WPK.....	79
Tabela 22. Wskaźniki chłonności naturalnej terenów poza lasami w zależności od użytkowania gruntów.....	79
Tabela 23. Zestawienie wskaźników obciążenia rekreacyjnego kąpielisk i akwenów wodnych.....	80
Tabela 24. Strategiczne i operacyjne cele kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej WPK.....	82

Tabela 25. Proponowanie działania w zakresie kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej na obszarze WPK.	88

Tabela 26. Proponowany zakres monitorowania skuteczności ochrony w zakresie kształtowania funkcji turystycznej i rekreacyjnej na obszarze WPK.	95

Spis fotografii

Fotografia 1. Largo Lake Resort w Borsku.	33
Fotografia 2. Przykład nielegalnego obiektu noclegowego w miejscowości Borsk.	38
Fotografia 3. Przykład obiektu gastronomicznego na terenie Wąglikowic.	43
Fotografia 4. Szlak kajakowy Wdy w miejscowości Loryniec.	51
Fotografia 5. Marina Largo w Borsku.	53
Fotografia 6. Nawierzchnia ciągu rowerowego na trasie Abisynia - Lubnia.	97

Literatura

1. Andrzejewski E., 1979, Stan i kierunki rozwoju gospodarki turystycznej [w:] B. Augustowski (red.), Pojezierze Kaszubskie, GTN, Gdańsk.
2. Baranowska-Janota M., 1993, Polityka przestrzenna w parkach krajobrazowych. IGPIK, Warszawa.
3. Baranowska-Janota M., Korzeniak G., 1991, Zasady turystycznego użytkowania i ochrony parków krajobrazowych, IGPIK w Krakowie.
4. Białoś M, Kopeć H., 1986, Wstępna ocena krajobrazu Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego dla potrzeb planowania przestrzennego, Zesz. Nauk. Wydz. BGiO UG, Geografia, 15, s. 71-82.
5. Baranowski A. (red.), 1982, Projekty domów mieszkalnych i letniskowych dla Kaszub i Kociewia, ZAiPW WA PG, Gdańsk.
6. Bielawska B., Kamieniecki M., 1987, Wdzydzki Park Krajobrazowy, COIT - Oddział w Gdańsku, Gdańsk.
7. Błaszowski W., 1965, Rys etnograficzny województwa gdańskiego, Materiały do monografii turystyczno-gospodarczej województwa gdańskiego, zesz. 3, Gdańsk
8. Błaszowski W., 1965, Tradycja ludowa i kultura materialna Kaszub i Kociewia [w:] Pomorze Gdańskie, Gdańsk.
9. Borzyszkowski J., 1973, Tam gdzie Kaszëb kunc. Monografia wsi Karsin, Gdańsk.
10. Borzyszkowski J., 1986, Wielewskie góry. Dzieje Wiela i jego kalwarii, Gdańsk.
11. Bródka S., 2010 (red.), Praktyczne aspekty ocen środowiska przyrodniczego, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
12. Bukowski A., Mamuszka F., Szymborski S., 1952, Pojezierze Kaszubskie, Warszawa.
13. Burghardt M., 1994, Nad jeziorami województwa gdańskiego, Wydawnictwo Karty Tenisowe, Ostrzyce.
14. Deja W., 2001, Przydatność rekreacyjna strefy brzegowej jezior Polski, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
15. Diagnoza stanu i koncepcja rozwoju turystyki wodnej w województwie pomorskim 2030, 2020, PBPR, Gdańsk
16. Drzewiecki M. 1980, Rola turystyki w rozwoju ekonomicznym wsi pomorskich, Instytut Turystyki, Warszawa.
17. Drzewiecki M. 1992, Wiejska przestrzeń rekreacyjna, Instytut Turystyki, Warszawa.
18. Dysarz R., 1994, Charakter przekształceń środowiska geograficznego obszarów użytkowanych rekreacyjnie na wybranych przykładach w strefie pojezierzy. WSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
19. Ellward J., 1995, Kaszuby. Przewodnik turystyczny, Wydawnictwo Region, Gdynia.
20. Ellward J., 1998, Kaszuby. Przewodnik turystyczny, Wydawnictwo Region, Gdynia.
21. Gaworecki W., 1994, Turystyka. PWE, Warszawa.
22. Geologiczny szlak rowerowy we Wdzydzkim Parku Krajobrazowym, 2020, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
23. Geomorfologia obszaru WPK, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
24. Jafari J., 1987, System turystyki. Społeczno-kulturowe modele do zastosowań teoretycznych i praktycznych. Problemy turystyki, 3. Instytut Turystyki.
25. Kistowski M., Lipińska B., Korwel_lejowska B., 2006, Walory, zagrożenia i propozycje ochrony zasobów krajobrazowych województwa pomorskiego, (w:) J. Czochański,

- M. Kistowski (red.), *Studia przyrodniczo-krajobrazowe województwa pomorskiego*, Wyd. Tekst, Bydgoszcz.
26. Knyba J., 1987, *Budownictwo ludowe na Kaszubach*, Gdańsk.
 27. *Koncepcja struktury przestrzennej rowerowych turystycznych tras krajowych i regionalnych oraz systemu transportu rowerowego Miejskich Obszarów Funkcjonalnych w województwie pomorskim*, 2021, PBPR, Gdańsk.
 28. Korowicki A., 1984, *Zaplecze turystyczne Trójmiasta*, praca doktorska, Uniwersytet Gdański, Gdańsk.
 29. Kosmala M., Podbereski D., Połoiński P., 1995, *Wdzydzki Park Krajobrazowy*, *Jantarowe Szlaki*, R. XXXVIII, nr 3 (237), s. 25-29.
 30. Kosmala M., Rewoliński T., 1995, *Parki krajobrazowe - efektywność ochrony przyrody i identyfikacja podstawowych zagrożeń*, w: M. Przewoźniak (red.), *Ochrona przyrody w regionie gdańskim*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 113-121.
 31. Kostrowicki A.S., 1970, *Zastosowanie metod geobotanicznych w ocenie przydatności terenu dla potrzeb rekreacji i wypoczynku*, *Przeł. Geogr.*, t. 42, z. 4.
 32. Kostrowicka A., Kostrowicki A., Matuszkiewicz A., Matuszkiewicz W., Solińska-Górnicka B. *Ekologiczno-gospodarcza ocena warunków naturalnych rejonu Jezior Wdzydzkich*, *Zakład fitosocjologii Stosowanej i Ekologii Roślin Uniwersytetu Warszawskiego*.
 33. Kostrowicka A., Solińska-Górnicka B., 1973, *Ekologiczno-gospodarcza ocena warunków naturalnych na potrzeby rekreacyjnego zagospodarowania rejonu jezior wdzydzkich*, *Biul. Inst. Urban. i Archit.*, 32, s. 59-91.
 34. Kostrowicki A.S., 1981, *Metoda określania odporności roślin na uszkodzenia mechaniczne powstałe na skutek wydeptywania*, *Prace Geogr. IGiPZ PAN nr 139*, Ossolineum.
 35. Kowalczyk A., 2000, *Geografia turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
 36. Kowalczyk A., 2010, *Turystyka zrównoważona*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
 37. Krzymowska-Kostrowicka A., 1997, *Geoekologia turystyki i wypoczynku*, PWN, Warszawa.
 38. Kurek W., 2007, *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
 39. Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 2008, *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa.
 40. *Lista referencyjna zagrożeń, presji i działań*, 2011, Dyrekcja Generalna ds. Środowiska. Europejska Agencja Środowiska (EEA).
 41. Mamuszka F., Trojanowska I., 1972, *Kościierzyna i ziemia kościerska*, Gdańsk.
 42. Mamuszka F., Trojanowska I., 1976, *Kościierzyna i ziemia kościerska*, Wyd. Morskie, Gdańsk.
 43. Matczak A., 2002, *Metodyka badań ruchu turystycznego na obszarach chronionych* [w:] J. Partyka (red.), *Użytkowanie turystyczne parków narodowych. Ruch turystyczny zagospodarowanie – konflikty – zagrożenia*, *Ojców*, s. 17
 44. Migoń P., 2012, *Geoturystyka*, PWN, Warszawa.
 45. Nowicka K., 2015, *Rola muzeów etnograficznych w procesie kształtowania tożsamości regionalnej*, Wydawnictwo UG, Gdańsk.
 46. Ossowski Z., 1983, *Kalwaria Wielewska, Pomerania nr 5*, Gdańsk.
 47. Ostrowska R., Trojanowska I., 1979, *Bedeker Kaszubski*, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk.
 48. Palmowski T., *Ochrona przyrody i krajobrazu w Borach Tucholskich*, *Jantarowe Szlaki*, R. XL, nr 2 (244), s. 36-38.
 49. Pankau F. (red.), 1989, *Kierunkowa koncepcja zagospodarowania przestrzennego województwa gdańskiego dla potrzeb turystyki i wypoczynku*, BPP, Gdańsk.

50. Plan zagospodarowania przestrzennego zespołu jednostek rekreacyjnych rejonu jezior Wdzydzkich. A. Charakterystyka elaboratu planu, B. Opis techniczny i studia problemowe (zespół autorski pod kier. A. Walickiego), PWRN - Wojewódzka Pracownia Urbanistyczna w Gdańsku, 1969-1971.
51. Płocka J., 2002, Wybrane zagadnienia z zagospodarowania turystycznego. cz. I, Centrum Kształcenia Ustawicznego, Toruń.
52. Podbereski D., Kmieciak J., 1995, Wdzydzki i Kaszubski Parki Krajobrazowe, Parki Krajobrazowe, Terra Sana, nr 5, s. 22-27.
53. Podbereski D., Wilgat M., 1995, Wędrówki przyrodnicze, Wyd. Gdańskie, Gdańsk.
54. Podbereski D., Wilgat M., 1996, Wędrówki przyrodnicze II, Wyd. Gdańskie, Gdańsk.
55. Pomorskie szlaki kajakowe. Analizy i wytyczne środowiskowe, 2016, PBPR, Słupsk.
56. Przewoźniak M., Czochański J., 2020, Przyrodnicze podstawy gospodarki przestrzennej. Ujęcie proekologiczne, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
57. Przyrodniczy szlak pieszy w Juszkach, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
58. Przyrodniczy szlak rowerowy Kościerzyna—Wdzydze, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
59. Przyrodniczy szlak rowerowy Lipusz—Wdzydze, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
60. Przyrodniczy szlak rowerowy Schodno—Wdzydze, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
61. Przyrodniczy szlak pieszy Wokół jeziora Rzuno, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
62. Przyrodniczy szlak pieszy we Wdzydzach, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
63. Przyrodniczy szlak pieszy Szlakiem pięciu jezior, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
64. Przyrodniczy szlak pieszy w Juszkach, 2019, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna;
65. Rogalewski O., 1977, Zagospodarowanie turystyczne., WS i P, Warszawa.
66. Rol B., Strzelecka I., 1993, Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. V, z. 3, Kościerzyna, Skarszewy i okolice, Warszawa.
67. Sadkowski T., 1979, Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach, Muzeum Narodowe w Gdańsku, Gdańsk.
68. Sadkowski T., Szarejko K., 1978, Chata za miastem na Kaszubach i Kociewiu, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk.
69. Solon J., Chmielewski T.J., Myga-Piątek U., Kistowski M. 2015. Identyfikacja i ocena krajobrazów Polski – etapy i metody postępowania w toku audytu krajobrazowego w województwach. Problemy Ekologii Krajobrazu. T. XL, s. 55–76.
70. Sołowiej D., 1993, Weryfikacja ocen integralnych atrakcyjności środowiska przyrodniczego człowieka w wybranych systemach rekreacyjnych, Wyd. Naukowe UAM, ser. Geografia, nr 53, Poznań.
71. Sołowiej D. 1996. Metoda symulacji sposobów zagospodarowania rekreacyjnego Słowińskiego Parku Narodowego jako punkt wyjścia do obliczeń naturalnej chłonności rekreacyjnej (w:) Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią, Geografia Fizyczna, t. 47, s. 9-18.
72. Sperski M.; 1989, Szlaki wodne Pomorza Gdańskiego, COIT Oddz. w Gdańsku, Gdańsk

73. Stalski M., 1970, Metoda określania chłonności turystycznej wybranego obszaru, *Przeł. Geogr.* t. 42, z. 4.
74. Stalski M., 1973, *Przestrzenne aspekty zagospodarowania turystycznego*, PWN, Warszawa.
75. Studium problemów i pól konfliktowych. (autor: Pankau F.) W: *Założenia do planu regionalnego województwa gdańskiego*. BPP, Gdańsk 1986, mps
76. Szarejko K., *Wykorzystanie tradycji środowiska kulturowego Kaszub i Kociewia w kształtowaniu zabudowy letniskowej*, 1984, praca doktorska, Politechnika Gdańska, Gdańsk.
77. Stachowski J., 1987, *Modele lokalizacji zagospodarowania turystycznego i turystyki*, *Turyzm* nr 3, *Acta Univ. Lodz*, Łódź.
78. Szukalski J. 1990, *Wdzydzki Park Krajobrazowy*, COIT - Oddział w Gdańsku, Gdańsk
79. Szwichtenberg A., 1993, *Turystyka alternatywna i ekoturystyka - nowe pojęcia geografii turystyki*. *Turyzm*, 3, z. 2.
80. Trojanowska I., 1985, *Kościerzyna i okolice*. Informator krajoznawczy. Gdańsk
81. Trojanowska I., 1994, *Szwajcaria Kaszubska - przewodnik*, Wydawnictwo Oskar, Gdańsk.
82. Walicki A., 1973, *Wykorzystanie badań ekologicznych w procesie kształtowania planu zagospodarowania przestrzennego rejonu rekreacyjnego jezior wdzydzkich*, *Biul. Inst. Urban. i Archit.*, 32, s. 93-104.
83. Wanagos M. (red.), 2004, *Uwarunkowania i kierunki rozwoju turystyki w województwie pomorskim*, UMWP, Gdańsk.
84. Wałdoch K. (red.), 2011, *Przewodnik. Ścieżki przyrodniczo-edukacyjne Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego*, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Stolem”, Lipusz;
85. Wałdoch K., 2021, *Analiza zagrożeń, w tym identyfikacja miejsc, w których występuje zagrożenie dla bezpieczeństwa osób wykorzystujących obszar wodny do pływania, kąpania się, uprawiania sportu lub rekreacji na terenie Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych*. Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna.
86. Warszńska J., Jackowski A., 1979, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa.
87. *Wdzydzki Park Krajobrazowy. Informator przyrodniczo-turystyczny*, 2011, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych w Słupsku, Oddział Wdzydzki Park Krajobrazowy, Kościerzyna.
88. *Wdzydzki Park Krajobrazowy. Mapa turystyczna 1:25 000*, 2014, Eko-Kapio, Gdańsk.
89. *Wdzydzki Park Krajobrazowy. Okolice Kościerzyny i Bytowa. Mapa turystyczna 1:50 000*, 2010, Plan, Wrocław.
90. Witkiewicz M., 2007, *Kierunki rozwoju zagospodarowania turystycznego na Pojezierzu Kaszubskim* [w:] B. Meyer, A. Panasiuk, *Polityka regionalna zagospodarowania turystycznego*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin, s. 337-340.

Załącznik nr 1. Charakterystyka ważniejszych pozycji literaturowych.

Lp.	Dane bibliograficzne	Komentarz
1.	Andrzejewski E., 1979, Stan i kierunki rozwoju gospodarki turystycznej [w:] B. Augustowski (red.), Pojezierze Kaszubskie, GTN, Gdańsk	Wyniki badań prowadzonych na obszarze Pojezierza Kaszubskiego. Dane historyczne.
2.	Baranowska-Janota M., Korzeniak G., 1991, Zasady turystycznego użytkowania i ochrony parków krajobrazowych, IGPIK w Krakowie	Publikacja przeglądowa omawiająca wybrane przykłady turystycznego użytkowania parków krajobrazowych w Polsce. Przykłady możliwe do zastosowania w planie ochrony.
3.	Białoś M, Kopeć H., 1986, Wstępna ocena krajobrazu Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego dla potrzeb planowania przestrzennego, Zesz. Nauk. Wydz. BGIo UG, Geografia, 15, s. 71-82.	Wyniki badań krajobrazowych prowadzonych na obszarze wybranych wsi Wdzydzkiego PK. Dane historyczne.
4.	Bródka S., 2010 (red.), Praktyczne aspekty ocen środowiska przyrodniczego, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.	Publikacja przeglądowa omawiająca wybrane sposoby ocen środowiskowych. Przykłady możliwe do zastosowania w planie ochrony.
5.	Deja W., 2001, Przydatność rekreacyjna strefy brzegowej jezior Polski, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.	Wyniki badań prowadzonych na terenie północnej Polski. Publikacja możliwa do wykorzystania przez analogię do obszaru Wdzydzkiego PK.
6.	Diagnoza stanu i koncepcja rozwoju turystyki wodnej w województwie pomorskim 2030, 2020, PBPR, Gdańska	Dane opisowe i źródłowe. Opracowanie należy traktować jako aktualne, do uwzględnienia w projekcie planu ochrony.
7.	Drzewiecki M. 1980, Rola turystyki w rozwoju ekonomicznym wsi pomorskich, Instytut Turystyki, Warszawa	Wyniki badań prowadzonych na obszarze wybranych wsi Wdzydzkiego PK. Dane historyczne.
8.	Drzewiecki M. 1992, Wiejska przestrzeń rekreacyjna, Instytut Turystyki, Warszawa.	Wyniki badań prowadzonych m.in. na obszarze Wdzydzkiego PK. Opracowanie zawierające dane dotyczące wybranych wsi z tego regionu. Dane historyczne.
9.	Dysarz R., 1994, Charakter przekształceń środowiska geograficznego obszarów użytkowanych rekreacyjnie na wybranych przykładach w strefie pojezierzy. WSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz.	Wyniki badań prowadzonych na obszarze województwa bydgoskiego i gdańskiego. Dane historyczne.
10.	Kistowski M., Lipińska B., Korwel_Lejkowska B., 2006, Walory, zagrożenia i propozycje ochrony zasobów krajobrazowych województwa pomorskiego, (w:) J. Czochański, M. Kistowski (red.), Studia przyrodniczo-krajobrazowe województwa pomorskiego, Wyd. Tekst, Bydgoszcz.	Wyniki badań prowadzonych na obszarze województwa pomorskiego. Dane częściowo aktualne, do uwzględnienia w projekcie planu ochrony.

Lp.	Dane bibliograficzne	Komentarz
11.	Koncepcja struktury przestrzennej rowerowych turystycznych tras krajowych i regionalnych oraz systemu transportu rowerowego Miejskich Obszarów Funkcjonalnych w województwie pomorskim, 2021, PBPR, Gdańsk.	Dane opisowe i źródłowe. Opracowanie należy traktować jako aktualne, do uwzględnienia w projekcie planu ochrony.
12.	Korowicki A., 1984, Zaplecze turystyczne Trójmiasta, praca doktorska, Uniwersytet Gdański, Gdańsk.	Praca doktorska szeroko omawiająca zaplecze turystyczne Trójmiasta, w tym obszar Wdzydzkiego PK. Dane historyczne.
13.	Kosmala M., Rewoliński T., 1995, Parki krajobrazowe - efektywność ochrony przyrody i identyfikacja podstawowych zagrożeń, w: M. Przewoźniak (red.), Ochrona przyrody w regionie gdańskim, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 113-121.	Publikacja przeglądowa omawiająca wybrane sposoby ocen środowiskowych i efektywności ochrony przyrody. Przykłady możliwe do zastosowania w planie ochrony.
14.	Kostrowicka A., Kostrowicki A., Matuszkiewicz A., Matuszkiewicz W., Solińska-Górnicka B. Ekologiczno-gospodarcza ocena warunków naturalnych rejonu Jezior Wdzydzkich, Zakład fitosocjologii Stosowanej i Ekologii Roślin Uniwersytetu Warszawskiego.	Wyniki badań przyrodniczych prowadzonych na obszarze Wdzydzkiego PK. Dane historyczne.
15.	Kostrowicka A., Solińska-Górnicka B., 1973, Ekologiczno-gospodarcza ocena warunków naturalnych na potrzeby rekreacyjnego zagospodarowania rejonu jezior wdzydzkich, Biul. Inst. Urban. i Archit., 32, s. 59-91.	Wyniki badań przyrodniczych prowadzonych na obszarze Wdzydzkiego PK. Dane historyczne.
16.	Kowalczyk A., 2010, Turystyka zrównoważona, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.	Publikacja przeglądowa omawiająca zagadnienie szeroko rozumianej turystyki zrównoważonej. Przykłady możliwe do zastosowania w planie ochrony.
17.	Krzymowska-Kostrowicka A., 1997, Geoekologia turystyki i wypoczynku, PWN, Warszawa.	Publikacja przeglądowa omawiająca wybrane sposoby ocen środowiskowych. Przykłady możliwe do zastosowania w planie ochrony.
18.	Matczak A., 2002, Metodyka badań ruchu turystycznego na obszarach chronionych [w:] J. Partyka (red.), Użytkowanie turystyczne parków narodowych. Ruch turystyczny zagospodarowanie – konflikty – zagrożenia, Ojców, s. 17	Publikacja przeglądowa na temat metodyki badania ruchu turystycznego na obszarach chronionych. Przykłady możliwe do zastosowania w planie ochrony.
19.	Nowicka K., 2015, Rola muzeów etnograficznych w procesie kształtowania tożsamości regionalnej, Wydawnictwo UG, Gdańsk.	Praca doktorska szeroko omawiająca rolę Muzeum - Kaszubskiego Parku Etnograficznego im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach. Dane aktualne.

Lp.	Dane bibliograficzne	Komentarz
20.	Plan zagospodarowania przestrzennego zespołu jednostek rekreacyjnych rejonu jezior Wdzydzkich. A. Charakterystyka elaboratu planu, B. Opis techniczny i studia problemowe (zespół autorski pod kier. A. Walickiego), PWRN - Wojewódzka Pracownia Urbanistyczna w Gdańsku, 1969-1971.	Wyniki badań przyrodniczych prowadzonych na obszarze Wdzydzkiego PK. Dane historyczne.
21.	Płocka J., 2002, Wybrane zagadnienia z zagospodarowania turystycznego. cz. I, Centrum Kształcenia Ustawicznego, Toruń.	Publikacja przeglądowa omawiająca tematykę infrastruktury turystycznej. Przykłady możliwe do zastosowania w planie ochrony.
22.	Pomorskie szlaki kajakowe. Analizy i wytyczne środowiskowe, 2016, PBPR, Słupsk.	Dane opisowe i źródłowe. Opracowanie należy traktować jako aktualne, do uwzględnienia w projekcie planu ochrony.
23.	Przewoźniak M., Czochański J., 2020, Przyrodnicze podstawy gospodarki przestrzennej. Ujęcie proekologiczne, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.	Publikacja przeglądowa omawiająca tematykę planowania przestrzennego. Przykłady możliwe do zastosowania w planie ochrony.
24.	Solon J., Chmielewski T.J., Myga-Piątek U., Kistowski M. 2015. Identyfikacja i ocena krajobrazów Polski – etapy i metody postępowania w toku audytu krajobrazowego w województwach. Problemy Ekologii Krajobrazu. T. XL, s. 55–76.	Publikacja przeglądowa omawiająca wybrane sposoby ocen środowiskowych. Przykłady możliwe do zastosowania w planie ochrony.
25.	Sołowiej D., 1993, Weryfikacja ocen integralnych atrakcyjności środowiska przyrodniczego człowieka w wybranych systemach rekreacyjnych, Wyd. Naukowe UAM, ser. Geografia, nr 53, Poznań.	Publikacja przeglądowa omawiająca sposoby badania atrakcyjności walorów przyrodniczych. Przykłady możliwe do zastosowania w planie ochrony.
26.	Stalski M., 1970, Metoda określania chłonności turystycznej wybranego obszaru, Przegl. Geogr. t. 42, z. 4.	Artykuł dotyczący określania chłonności turystycznej. Przykłady możliwe do zastosowania w planie ochrony.
27.	Szarejko K., Wykorzystanie tradycji środowiska kulturowego Kaszub i Kociewia w kształtowaniu zabudowy letniskowej, 1984, praca doktorska, Politechnika Gdańska, Gdańsk.	Praca doktorska szeroko omawiająca wykorzystanie turystyczne wsi pomorskich. Dane historyczne.
28.	Szukalski J. 1990, Wdzydzki Park Krajobrazowy, COIT - Oddział w Gdańsku, Gdańsk	Przewodnik omawiający walory turystyczne Wdzydzkiego Parku Krajobrazowego. Opracowanie mało istotne przy sporządzaniu planu ochrony.
29.	Wanagos M. (red.), 2004, Uwarunkowania i kierunki rozwoju turystyki w województwie pomorskim, UMWP, Gdańsk.	Dane opisowe i źródłowe. Opracowanie należy traktować jako pomocnicze, rozwinięcie zapisanych celów strategicznych w bardziej aktualnych opracowaniach dotyczących poszczególnych form turystyki na obszarze województwa pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne